VETH, P.J.

ATCHIN EN ZIJNE BETREKKINGEN

TOT NEDERLAND.

Kon. Bat. Gen.
XXII.
537.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Bib-id : 1039786O
Item-id : 212155841

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ATCHIN

EN

ZIJNE BETREKKINGEN TOT NEDERLAND.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

LEIDEN: BOEKDRUKKERIJ VAN A. W. SIJTHOFF.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

29730

ATCHIN

EN

ZIJNE BETREKKINGEN TOT NEDERLAND,

TOPOGRAPHISCH-HISTORISCHE BESCHRIJVING,

DOOR

P. J. VETH,

HOOGLEERAAR TE LEIDEN,

Met een Schetskaart van het Rijk Atchin en de naastbij gelegen Nederlandsche Nederzettingen op Sumatra,

NAAR DE NIEUWSTE BRONNEN TE ZAMEN GESTELD

DOOR

W. F. VERSTEEG,

OUD-LUITENANT-KOLONEL DER GENIE BIJ HET INDISCHE LEGER.

LEIDEN.
GUALTH. KOLFF.
—
1873.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENNIS

PERPUSTAKAAN NASIONAL
Republik Indonesia

VOORREDE.

Om de belangstelling en weetgierigheid van het publiek zoo spoedig mogelijk te bevredigen, werd dit werkje binnen vier weken tijds aangevangen en voltooid. De schrijver mag zeker op grond van dezen grooten spoed aanspraak maken op meer dan gewone toegevendheid. Enkele onnauwkeurigheden, zooals b. v. op bl. 47, reg. 17, de vermelding van „witte en blauwe stoffen", in plaats van „wit en blauw gestreepte stoffen", en eenige ongelijkheid in de spelling der eigennamen vinden daarin zeker gereede verschooning. Ook zal men het niet euvel duiden dat het werkje niet die volledigheid bezit, die zelfs zonder buitengewone hulpmiddelen bereikbaar zou zijn geweest, en onderscheidene bijzonderheden zoowel van topographischen aard als tot het bestuur en de instellingen van Atchin betrekkelijk, die sedert lang in gedrukte schriften voorkomen, over het hoofd zijn gezien. Wat echter mijn boekje in mijne oogen nog het meest ontsiert, is dat het in eene andere stemming werd voltooid dan het is aangevangen, en dat, terwijl de eerste hoofdstukken van de macht en hulpmiddelen van Atchin slechts een gering denkbeeld geven, het moest eindigen met de verklaring, dat ik mij te dien aanzien heb vergist. Dat mijn oordeel — 'twelk ik echter niet lichtvaardig zou willen genoemd zien, daar het op de zorgvuldige vergelijking van alle berichten en getuigenissen die ik kon raadplegen, gegrond was, — in dit opzicht zoo onjuist is gebleken, moet mij natuurlijk tot toegevendheid stemmen jegens de Regeering, nu het blijkt dat ook zij den vijand te licht heeft geteld. Zij die Atchin beter kennen, en kunnen aanwijzen langs welken weg de Regeering zich nauwkeuriger inlichtingen had kunnen verschaffen omtrent een gewest waarvan door Europeanen nooit iets meer bezocht is dan de kusten, mogen op haar steenen werpen.... niet ik.

Over de krijgsgebeurtenissen zelve was het de tijd nog niet om iets te zeggen. Sommigen schijnen te meenen, dat zij er genoeg van weten, om reeds nu ook het krijgsbeleid aan een kritiek te kunnen onderwerpen. Ik voor mij wensch mijn oordeel op te schorten tot uitvoeriger berichten zijn ingekomen.

Het is mijn streven geweest mij onder het schrijven van dit werkje zooveel mogelijk te onttrekken aan den invloed der polemiek, in de volksvertegenwoordiging en in de dagbladen over de Atchineesche

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

aangelegenheden gevoerd, en alleen zooveel mogelijk feiten bijeen te brengen en die feiten te laten spreken. De oorlogsverklaring zelve wordt mijns inzien door die feiten volkomen gerechtvaardigd, en het schijnt mij toe dat dit alleen door verregaande partijzucht kan miskend worden.

De bronnen waaruit ik voor dit werkje geput heb, zijn schier uitsluitend gedrukte. De Maleische kronieken die over Atchin handelen, zijn, voor zoover ik ze onder mijn bereik had, hetzij in het origineel of in vertalingen zorgvuldig geraadpleegd. De Nederlandsche literatuur levert voor de kennis van Atchin, behalve de berichten bij de oude reizigers en bij Valentijn, niet veel op. Alleen de belangrijke memorie van Ritter over zijne zending in 1837, die bijna geheel gedrukt is, en eenige bijdragen tot de geschiedenis in het numismatische werk van Prof. Millies over den Indischen Archipel verdienen vermeld te worden. Het meeste echter heb ik geput uit de Engelsche werken van Marsden en Anderson, en uit de mededeelingen van Earl en Braddel over Atchin in het „Journal of the Indian Archipelago." Voor het laatste hoofdstuk was natuurlijk de Nota van den Minister van Koloniën mijne hoofdbron; maar ook de koloniale regeeringsverslagen zijn niet verwaarloosd. Intusschen zal de kundige lezer kunnen zien, dat ik op twee punten het een en ander aan bijzondere schriftelijke of mondelinge mededeelingen verschuldigd ben. De topographische beschrijving der westkust heb ik kunnen aanvullen met eenige der bijzonderheden op de jongste tochten langs die kust verzameld, en wat ik van den rijksbestierder van Atchin heb verhaald, berust op de combinatie van in druk medegedeelde en mij mondeling verhaalde feiten, die ik doof, naar ik vertrouw niet al te gewaagde gissingen, tot een geheel heb trachten te brengen.

De Kaart, die wegens den grooten spoed niet geheel werd geteekend zooals zij op steen moest worden gebracht, maar die de graveur onder mijn opzicht moest verbeteren en aanvullen, beantwoordt niet aan mijn wenschen. De teekenaar heeft het een en ander niet juist begrepen, en vooral de bergen langs de noordkust verkeerd geteekend. Daar de bruikbaarheid er niet veel door lijdt, en de verbetering zeer tijdroovend zou geweest zijn, heb ik het verlof om de Kaart zoo af te drukken, niet kunnen weigeren; maar ik ben aan mijn vriend, den Luitenant-Kolonel Versteeg, wiens naam als ontwerper der Kaart den titel versiert, de verklaring schuldig, dat de fouten niet aan hem zijn te wijten. Ik heb intusschen op verbetering aangedrongen, en ik vlei mij dat men nog in een deel der exemplaren den ergsten misslag zoo goed mogelijk hersteld zal vinden.

LEIDEN, 29 April 1875.

P. J. VETH.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

INHOUD.

Bladz.

Inleiding . . . . . 1.

EERSTE HOOFDSTUK.

Beschrijving des lands . . . . . 4.

Naam. — Uitgestrektheid en grenzen. — Berg- en rivierstelsel. — De noordwesthoek van Sumatra. — De rivier van Atchin. — De reede van Atchin. — De stad en de kraton. — De XXVI, XXII en XXV Moekims. — De westkust. — De noordkust. — Het oude rijk van Samoedra en Pasei. — De oostkust. — Poelo Babi.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De bevolking en haar politieke en maatschappelijke toestand . . . . . 29.

Cijfer der bevolking. — Bestanddeelen. — De Atchineezen. — Hunne afkomst, letterkunde en taal. — Hun karakter. — De Islam in Atchin. — Landbouw, handel en zeevaart, nijverheid. — Kleeding, woningen, levenswijze. — Wapenen en verdedigingsmiddelen. — Verdeeling en bestuur. — De Pedireezen. — De Maleiers.

DERDE HOOFDSTUK.

Geschiedenis. . . . . . 60.

Oorsprong des rijks. — Oorlogen met de Portugeezen. — Eerste komst der Nederlanders te Atchin. — Het gezantschap aan Prins Maurits. — Iskander Moeda en Iskander Tsani. — De vier Sultane's. — Het verval des rijks. — Het traktaat van Engeland met Atchin. — De Radja van Troemon. — Verhouding van Atchin tot Nederland in deze eeuw. — Het traktaat van 1857.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VIERDE HOOFDSTUK.

Bladz.

De oorzaken van den oorlog . . . . . 104.

Algemeene oorzaken en bijzondere aanleiding. — Gevolgen van het traktaat van 1857. — Moeilijkheden met Atchin wegens onze vestiging in Siak. — Onze gewijzigde verhouding tot Engeland op Sumatra. — Uittreksels uit de Straits-Observer. — Schuldvordering wegens te Kloeang aangehouden schepen. — De Atchineesche invloed op de oostkust gefnuikt. — Betengeling van den slavenhandel op Nias. — Woelingen van Tongkoe Seijid in de Singkelsche bovenlanden. — De Atchineezen zoeken hulp tegen ons bij Turkije. — Toenemende wanorde en onveiligheid op de noord- en oostkust. — De tocht van de Djambi en van de Marnix. — De nieuwe Sultan en de rijksbestierder van Atchin. — Onderhandelingen te Riouw. — Verraderlijk gedrag der Atchineesche gemachtigden. — De oorlog wordt verklaard.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

INLEIDING.

Nederland heeft aan Atchin den oorlog verklaard. Het vreedzame Nederland, dat niets meer schuwt dan aan vreemde mogendheden aanstoot te geven en zich te mengen in geschillen die tot een beroep op de wapenen kunnen leiden, heeft geheel vrijwillig de wapenen aangegord om een onafhankelijken staat aan te tasten. Zelden, het is waar, gaat er een jaar voorbij waarin Nederland niet geroepen wordt strijd te voeren om in zijne uitgestrekte overzeesche bezittingen de orde te bewaren en weêrspannige vazallen te straffen. Maar de Sultan van Atchin is geen Nederlandsch vazal; zelfs hebben verbintenissen tegenover Engeland aangegaan, ons langen tijd verplicht zijne onafhankelijkheid te ontzien, ook dan zelfs wanneer hij ons hoonde en tergde, of althans buiten staat was de onderhoorige hoofden in bedwang te houden, die zich schending van onze grenzen en allerlei euveldaden jegens onze onderdanen veroorloofden. De groote macht die Atchin eenmaal bezat, de hardnekkige strijd dien het lange jaren tegen Portugal gevoerd heeft, de moeilijkheden die het vroeger aan de Oost-Indische Compagnie, later aan het Nederlandsche Gouvernement op Sumatra aanhoudend heeft berokkend, zonder dat men ooit doortastende maatregelen heeft kunnen of durven

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nemen om Atchin tot rede te brengen, dat alles heeft aan den Atchineeschen naam een zeker prestige gegeven, waardoor het bericht dat eindelijk aan dezen staat de oorlog verklaard is, een buitengewone sensatie, en bij velen eene groote bezorgdheid heeft gewekt. Deze oorlog schijnt een ander karakter te hebben dan onze gewone Indische oorlogen. Dat een opstand onder onze onderdanen bedwongen moet worden, tenzij wij bereid mochten zijn onze heerschappij in Indië op te geven en Insulinde aan zich zelf over te laten, erkent ieder; maar waarom moet een staat worden aangevallen die steeds van ons gezag onafhankelijk bleef? Is ons Indisch rijk nog niet groot genoeg, en wenscht men er een nieuw wingewest aan toe te voegen? Belooft dan het bezit van die nieuwe provincie aan Nederland zulke groote voordeelen? Of is er niet veeleer gevaar dat de krijg met Atchin ons op meer bloed en schatten zal te staan komen, dan zijn bezit ons ooit zal kunnen vergoeden? Is er niet zelfs vrees dat de vijand ons te machtig zal blijken, vooral wanneer wij bedenken dat zijn land moeilijk te genaken is, dat wij slechts met de kusten van zijn gebied eenigszins bekend zijn, maar in volslagen onzekerheid verkeeren omtrent de moeilijkheden die het bergachtig terrein der ons geheel onbekende binnenlanden ons wellicht in den weg zal leggen, dat wij van de hulpmiddelen des lands zeer gebrekkig onderricht zijn? In veler oogen is deze vijand machtiger dan de vijanden die wij gewoonlijk in Indië te bestrijden hebben, zijn de kansen veel hachelijker, bestaat er zelfs gevaar dat vreemde staten onze poging om Atchin van zijne onafhankelijkheid te berooven, niet onverschillig zullen aanzien. Van die macht, van die gevaren is tot zelfs in de Kamer onzer volksvertegenwoordigers hoog opgegeven, en onbewimpeld is er de meening uitgesproken, dat wij nooit slechter ten strijde waren toegerust en dat de land- en zeemacht waarover wij in Indië kunnen beschikken, in geenen deele is opgewassen tegen de nieuwe taak die haar op de schouders gelegd wordt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Het is nooit wijs zijn vijand te licht te tellen, en het zou vermetel zijn bij de beperktheid onzer macht en de vele, ten deele niet te voorziene zwarigheden die overwonnen moeten worden, aan de Nederlandsche wapenen een zeker en spoedig succes te beloven; maar het is onze overtuiging, dat de macht van Atchin niet zoo gedacht is als sommigen zich dit voorstellen, en dat land en volk ons niet in die mate onbekend zijn, dat deze onderneming, gelijk anderen willen, als a leap in the dark zou te beschouwen zijn. Doch al berustte onze meening te dien aanzien op minder degelijke gronden, dan werkelijk het geval schijnt, dan nog zouden wij meenen dat deze oorlog aan de Regeering niet tot een verwijt kan worden gemaakt, omdat hij werkelijk onvermijdelijk is. Wij wenschen door eene beschouwing van het rijk van Atchin in zijn plaatselijke gesteldheid en politieken en maatschappelijken toestand bij te dragen om ijdele vrees te verbannen en het vertrouwen te verlevendigen, en door een blik op zijne geschiedenis, en vooral op de grieven der laatste jaren, de overtuiging te wekken dat deze oorlog door onze eer en ons belang gevorderd wordt, en dat wij ons niet langer straffeloos konden laten hoonen, zonder het ontzag voor onzen naam bij de volken van Indië prijs te geven, en de overtuiging dat onze koloniale heerschappij, bij vele tekortkomingen, in het belang van menschelijkheid en vooruitgang is, bij de beschaafde natiën aan het wankelen te brengen.

Wij zullen ons eerst met het land, daarna met den toestand des volks, en vervolgens met zijne oude en nieuwe geschiedenis trachten bekend te maken, om ten slotte de oorzaken van dezen oorlog zoo veel mogelijk na te gaan en zijne onvermijdelijke noodzakelijkheid in het licht te stellen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

EERSTE HOOFDSTUK.

Beschrijving des lands.

Naam. — Uitgestrektheid en grenzen. — Berg- en rivierstelsel. — De noordwesthoek van Sumatra. — De rivier van Atchin. — De reede van Atchin. — De stad en de kraton. — De XXVI, XXII en XXV Moekims. — De westkust. — De noordkust. — Het oude rijk van Samoedra en Pasei. — De oostkust. — Poelo Babi.

De naam Atchin waarmede dit rijk gewoonlijk door ons genoemd wordt, is zeer onnauwkeurig. Het gaat daarmede als met vele namen van Indische gewesten, die wij in bedorven vorm van de eerste bezoekers van Indië als bij erfenis ontvangen hebben en voortgaan tegen beter weten aan te gebruiken. Zonderling hoeveel onzekerheid omtrent dien eenvoudigen naam bij de oude reizigers heerscht. Bij de Portugeezen en Italianen vindt men dien Achem, Achen, Acen en Assi en, ten gevolge van samensmelting met de partikel de, ook Dachem, Dagin en Dacin geschreven. Bij Fransche schrijvers vindt men Achem, Achen, Achin, Atchen, bij Engelsche Atcheen, Acheen, Achin, bij de Nederlandsche eindelijk Achem, Achin, Achin, Atchin, Atchein, Atjin, Atsjien, Atsjeh, Atjeh en nog meer andere vormen. Onder deze allen is Atchin de meest gebruikelijke gebleven, ofschoon de *n* in de inlandsche schrijfwijze en uitspraak volstrekt niet voorkomt, en

PERPUSTAKAAN NASIONAL

met onze gewone manier van Indische namen met Nederlandsche karakters te schrijven Atjeh of liever Atjih het best zou strooken.

Het rijk van Atchin beslaat het noordelijk gedeelte van het eiland Sumatra. Langs de westkust van het eiland strekt het zich uit tot 2° 48′ N. B., d. i. tot aan het rijkje Troemon, waardoor het van Singkel, de noordelijkste afdeeling der Nederlandsche residentie Tapanoeli, wordt gescheiden. Troemon is echter geenszins, zooals het op vele kaarten wordt voorgesteld, Nederlandsch grondgebied. De Radja van Troemon is onze bondgenoot en niet onze vazal. Zelfs maken de vorsten van Atchin nog aanspraak op de suprematie over zijn gebied; doch zonder dat de Radja van Troemon zich in het minst daarom bekreunt. Rekent men Troemon nog tot het Atchineesch gebied, dan strekt dit zich uit tot Oedjong Petikalla, tusschen Boeloe Samak en Singkel, op 2° 22′ N. B. Aan de oostkust vormt de rivier van Tamiang op omstreeks 4° 25′ N. B. de grensscheiding tusschen Atchin en de onderhoorigheden van onzen vazal den Sultan van Siak. De binnenlandsche grens is wegens onze onbekendheid met alles behalve de kusten niet nauwkeurig te bepalen. Ten zuiden van de rivier van Tamiang liggen langs de oostkust de landschappen Langkat en Baloe Tjina, die tot de onderhoorigheden van Siak gerekend worden, en waarschijnlijk loopt hier de grens ongeveer over de kam van het waterscheidend gebergte, waarvan de rivieren van Langkat en Baloe Tjina naar de oostkust afstroomen. Van den Batoe Gapit, den hoogsten top van dit gebergte, loopt dan de grenslijn over het algemeen in zuidwestwaartsche richting voort, tot zij aan de westkust eindigt.

Eerst in de laatste jaren zijn de grenzen van het Atchineesche gebied zoo bepaald, als zij hier zijn omschreven. Op verschillende tijdstippen werden er ook onderscheidene aangrenzende landschappen op de oost- en westkust toe gebracht. Reeds daarom zouden de vroegere opgaven omtrent de uitgestrektheid des rijks thans geene waarde

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hebben, al waren zij ook iets meer dan bloote gissingen geweest. Wanneer men de bij dit werkje gevoegde kaart, die de tegenwoordige grenslijn zoo nauwkeurig mogelijk bepaalt, tot grondslag zijner berekening neemt, heeft Atchin eene uitgestrektheid van omstreeks 900 vierk. geographische mijlen, en dus omstreeks anderhalf maal de uitgestrektheid van ons vaderland.

De kustlijn van dit gebied, die natuurlijk zeer uitgestrekt is, daar het aan drie zijden door de zee wordt bespoeld, is vrij wel bekend en ten deele nauwkeurig opgenomen, de westkust echter beter dan de noordkust en de noordkust beter dan de oostkust. Wat van de zeezijde uit het land is waar te nemen kan althans in groote trekken beschreven worden; van hetgeen daarachter ligt, het eigenlijke binnenland, weten wij nagenoeg niets. Wij kunnen alleen zeggen dat dit binnenland zeer bergachtig is, en waarschijnlijk grootendeels woest en onbebouwd, daar de bevolking bijna geheel aan de kusten geconcentreerd schijnt. Nabij den noordwestelijken uithoek verheft zich de berg Ja Moeria, ook Goudberg en Koninginneberg genoemd, als een kolossale vulkaankegel, wiens uitloopers en voorbergen tot nabij het noorder- en westerstrand reiken. Hij wordt geschat op eene hoogte van 6460 voet, en vormt als het ware de hoekpijler van het gebergte, dat zich van hier deels in oostwaartsche richting langs de noordkust tot aan Kaap Perlak of de Diamantkaap uitstrekt, deels in de richting van Sumatra's lengteas zuidoostwaarts gaat en het noordelijk deel uitmaakt van de Boekit Barisan of de bergketen die zich over het gansche eiland, doorgaans zich slechts weinig van zijne westkust verwijderende, tot aan den Vlakken Hoek voortzet. De eerste keten is onder den naam van Samalanga-gebergte bekend, en ontleent deszen naam aan den hoogsten top, den berg van Samalanga, een vulkaan die, ongeveer in het midden van de keten, tot eene hoogte van 6,155 voet stijgt. Bij de Diamantkaap of Sumatra's noordoosthoek eindigt deze keten in den 4920 voet hoogen Tafel-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

berg, die vermoedelijk almede van vulkanischen oorsprong is. Andere hooge toppen in dit gebergte zijn bij de Engelsche namen Mount Orphan en Mount Elephant bekend. De eerste ligt slechts een weinig ten oosten van den Ja Moeria, de andere tusschen den Samalanga en den Tafelberg, doch merkelijk dichter bij eerstgenoemden.

Het gedeelte van de Boekit Barisan dat in Atchin gelegen is, draagt den naam van Pedir Daholi-gebergte. Het strekt zich over het grootste gedeelte der westkust onmiddellijk tot aan het strand uit en rijst op sommige plaatsen met steile helling uit zee op. Alleen in het zuiden van het Atchineesch gebied, van Asahan (niet te verwarren met de gelijknamige tot Siak behoorende plaats op de oostkust van Sumatra) tot aan Troemon, wijkt het gebergte van het strand terug, en laat eene vlakte of zoogenaamde rantau [1]) vrij, die van $^1/_4$ tot $1^1/_2$ mijl breed en, ofschoon door lage heuvelrijen afgebroken, over het algemeen moerassig en met dichte casuarinen-wouden bedekt is. Men kent dat gebergte alleen zooals het zich van de zeezijde vertoont. Onmiddellijk aan het strand verheffen zich geene aanzienlijke toppen; met name worden alleen de Groene heuvel ten zuiden van Oenga tegenover het Zadeleiland, de Timboga-heuvel die op kaap Dawai verrijst, de Boekit Koeali bij Ranoe, ten noorden van de Rigas-baai, en een tweede Groene heuvel bij Tampat Toean vermeld. Doch achter deze voorbergen verheffen zich reeksen van hoogere toppen, waarin vooral de waarschijnlijk vulkanische Goenong Tampat Toean, achter evengemelden heuvel gelegen en tot eene hoogte van 4920 voet stijgende, de aandacht trekt. Dieper uit het binnenland ziet men de nog hoogere toppen van den Abong-Abong en den Loesé omhoog rijzen, waarschijnlijk vulkanische kegels wier hoogte door Endicott, doch vermoedelijk met eenige overdrijving, op 10,000 en 11,000 voet

[1]) Rantau beteekent in het Maleisch niet alleen een kromming van een rivier, maar iedere bocht of inham, ook die door een gebergte gevormd.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

geschat wordt. Iets beter bekend is de berg Bajoë Gapit, een vulkaan die nabij de grenzen van Baloe Tjina tot eene hoogte van 6,155 voet omhoog rijst, en, naar men zegt, aan de Bataks die den omtrek bewonen, gelegenheid biedt, om groote hoeveelheden zwavel in te zamelen, die zij tot de vervaardiging van buskruit aanwenden. Uit de ligging dezer bergtoppen kan men met eenigen grond besluiten, dat het binnenland van Atchin tot op de grenzen van Baloe Tjina en Langkat en verder noordwaarts tot nabij de moerassige, alluviale vlakte, die zich van kaap Tamiang tot de Diamantkaap langs de geheele oostkust uitstrekt, bedekt zal wezen door twee, drie of meer evenwijdige bergketenen, die uitgestrekte lengtedalen of hoogvlakten in zich sluiten, en nu eens door dwarsketenen verbonden, dan eens door dwarsdalen afgebroken zijn. De terreinformatie schijnt in het algemeen dezelfde te zijn als in de meer zuidelijke deelen van Sumatra, gelijk ook het gesteente waaruit de Atchineesche bergen bestaan, in het algemeen uit dezelfde soorten — trachiet als grondslag der vulkanische bergen, hier en daar van graniet, syeniet en porfier doorbroken, en tertiaire lagen van kalk- en zandsteen — is samengesteld, die in de overige deelen des eilands de heerschende zijn. Ook schijnt het gebergte van Atchin eenig goud te bevatten, zooals mede in de meeste gedeelten van Sumatra het geval is. Op de kaart van Sumatra van Berghaus, die eene veel meer gedetailleerde terreinteekening van het binnenland geeft, dan de meeste andere, maar zeker meer naar gissing dan naar werkelijke opneming, vindt men goudgroeven in het gebergte op de hoogte van Soesoe aangeteekend. Ook de kaart van Marsden vermeldt goudproductie in die streek, en het is bekend dat van Analaboe veel stofgoud van zeer goede hoedanigheid wordt uitgevoerd. Noordwaarts van Analaboe zou, volgens Marsden, geen goud meer gevonden worden, maar dezelfde schrijver teekent op zijne kaart eene kopermijn aan in de nabijheid van Moeki, en zegt in den tekst van zijn werk dat zij zeer

PERPUSTAKAAN NASIONAL

rijk is en met groot voordeel bewerkt wordt, dat het erts de helft van zijn gewicht aan zuiver metaal bevat, en dat dit laatste 20 dollars per pikol opbrengt.

Groote rivieren kunnen natuurlijk in dit smalle en van eenigszins uitgestrekte vlakten verstokene gedeelte van Sumatra niet voorkomen. De meeste zijn bergstroomen, die op korten afstand van het strand van de bergen afvloeien en met sterk verval een korten weg naar zee vinden. Echter zullen er ook wel onder zijn, die, in het hart des lands ontspringende, dwarsdalen of kloven door het gebergte gegraven hebben. Doch hiervan is ons niets bekend. De langste loop wordt door onze kaarten aan de Langsa-rivier toegekend, die het breedste gedeelte der oostkustvlakte, voor zoover zij tot Atchin behoort, doorstroomt, en zich bij kaap Koeala Langsa, eenige uren ten noorden van kaap Tamiang in de baai van Langsa stort. De overige rivieren, waarvan toch doorgaans niet veel meer dan de monding bekend is, zullen wij vermelden bij de beschrijving der kusten, waartoe wij thans willen overgaan, en waarbij wij ook de beschrijving der meer aanzienlijke bewoonde plaatsen willen voegen, die allen in de nabijheid van het strand gelegen zijn.

Het belangrijkste gedeelte van Atchin en dat, ook met het oog op de thans tegen dat rijk ondernomen expeditie, het meest onze aandacht behoort te trekken, is de noordwesthoek, waarop de hoofdstad gelegen is, die met haren onmiddellijken omtrek de eigenlijke kern van het rijk, het meer rechtstreeks door den Sultan beheerd gebied, uitmaakt, daar alle andere nederzettingen bestuurd worden door hoofden die, ofschoon zij slechts leenmannen van den Sultan zijn, zich een schier geheel onafhankelijk gezag aanmatigen.

Aan de westzijde van den hoek die het noordwestelijk uiteinde van Sumatra uitmaakt, vormt zich een klein driehoekig schiereiland, waarvan de noordwaarts uitstekende punt bekend is bij den naam van het hoofd van Atchin, de westelijkste dien van Koningspunt draagt, en de naar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het zuiden gekeerde, die een ver uitstekende landtong vormt, Oedjong Masamoeka wordt geheeten. De baai aan de noordzijde der landengte wordt ten oosten begrensd door een kleinen hoek, Oedjong Gigi genoemd. Van daar af heeft de kust over een afstand van een paar uren eene noordoostwaartsche strekking, tot zij zich met een afgeronden hoek, die Oedjong Batoe of Pedro-punt wordt geheeten, bijna recht oostwaarts wendt. Van Oedjong Gigi tot Oedjong Batoe [1]) strekt zich dat gedeelte der kust uit, dat de reede van Atchin wordt genoemd. Het kustland bestaat hier voor een groot gedeelte uit de delta der rivier van Atchin, die, aan de noordwestelijke helling van den Ja Moeria ontspringende, in weêrwil van haren korten loop, vrij wat water afvoert, en zich met drie mondingen in zee stort. De middelste wordt als de voortzetting der hoofdrivier zelve beschouwd, de westelijke heet Koeala Gigi en de oostelijke Koeala Marassa. De Groote rivier heeft bij hare uitwatering eene breedte van omstreeks honderd en eene diepte van 6 tot 10 meters, doch de ingang is zeer ondiep en door de sterke branding moeilijk en soms, vooral bij noordwestenwind, zeer gevaarlijk. Op de bank voor de monding staat bij laag tij slechts vier voet water, zoodat dan slechts zeer kleine vaartuigen kunnen binnen komen; bij vloed is er echter water genoeg voor prauwen van tien tot twaalf kojans. Maar ook hooger op verliest de rivier spoedig hare diepte en krijgt zij sterke kronkelingen en hooge, steile oevers. De heer Ritter moest met de sloep, waarmede hij naar de hoofdplaats opvoer, telkens van de ééne zijde naar de andere oversteken. De beide andere mondingsarmen zijn echter nog ondieper en nog minder bruikbaar.

De reede van Atchin is als de wind uit het noorden

[1]) In een der stukken die ik geraadpleegd heb, wordt ook deze hoek Masamoeka genoemd en Oedjong Batoe genomen voor een anderen naam van den eerstvolgenden hoek, kaap Pedir. Ik heb mij hier gehouden aan de kaart van Sumatra van Berghaus, die hoofdzakelijk op de berichten van Engelsche reizigers gebaseerd is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en noordwesten waait niet zeer veilig, doch tegen alle andere winden genoegzaam gedekt. Groote schepen moeten echter op meer dan een uur afstands van den wal blijven, waar zij een zachten ankergrond met elf vademen water vinden. Voor schoeners, brikken en andere lichte vaartuigen kan men dien afstand tot op ongeveer de helft verminderen, waar ze in vijf vademen water ten anker gaan.

Om de reede van Atchin te bereiken, kan men gebruik maken van verschillende passages, gevormd door de talrijke eilanden die om den noordwesthoek van Sumatra gegroepeerd zijn. Langs de kust die zich van Koningspunt tot Atchinhoofd uitstrekt, ligt de Suratte-passage, die aan de andere zijde door Poelo Gomez, Poelo Batoe en Boelo Tjintjin begrensd wordt. De voor niet te groote schepen vrij veilige Ceder-passage scheidt de genoemde eilanden van het Midden-eiland en de drie zeer kleine eilanden nabij zijne zuidkust en van Poelo Nancy, op sommige kaarten misschien juister Poelo Nasi [1]) genoemd. Tusschen Midden-eiland en het ten noorden daarvan gelegene Poelo Bras (of zooals doorgaans de kaarten hebben, Brass) schijnt het vaarwater door vele rotsachtige eilandjes belemmerd en daarom niet gebruikelijk te zijn; maar langs de noordzijde van Poelo Bras loopt eene schoone, $3^1/_4$ mijl breede straat, die aan de andere zijde door Poelo Wai wordt begrensd en den naam draagt van Bengalen-passage. Zij wordt dikwijls gebruikt door de schepen die van Atchin om de noord zeilen, maar toch veel minder dan de van de reede van Atchin oostwaarts gaande, omstreeks $2^1/_2$ mijl breede Malakka-passage, die tusschen Poelo Wai en de Atchineesche kust beoosten de hoofdplaats gelegen is. Midden in die passage ligt het eilandje Malora, en het is vooral door het vaarwater ten

[1]) Bras is in het Mal. ontbolsterde en nasi gekookte rijst. Een Poelo Nasi schijnt bij een Poelo Bras te behooren. Nancy en Brass hebben het aanzien van Engelsche corrupties.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

zuiden van dit eiland, dat de van Poelo Pinang en Singapore komende schepen den weg naar de reede van Atchin zoeken. Van de genoemde eilanden zijn Wai en Bras de voornaamste. Beide zijn hoog, ver uit zee zichtbaar, sterk geaccidenteerd, en Wai schijnt sporen van vulkanischen oorsprong te toonen. Het noordelijkste eiland der geheele groep is het kleine Poelo Rondo, eene schier loodrecht omhoog rijzende torenvormige rots, die op vrij aanmerkelijken afstand ten noord-noordwesten van Poelo Wai ligt. Het vaarwater tusschen de beide eilanden levert geene bezwaren op.

De delta der rivier van Atchin is grootendeels zeer moerassig en dicht met nipapalmen en andere strandboomen begroeid, maar als men de rivier een half uur is opgeroeid, begint het land langs hare oevers hoog en begaanbaar te worden, en spoedig beginnen zich dan ook kleine kampongs te vertoonen, die als het ware de voorposten der hoofdstad zijn. Deze kampongs bestaan uit eenige weinige, soms niet meer dan drie of vier ompaggerde woningen, onder boschjes van vruchtboomen verscholen, maar door bruikbare voetpaden met elkander verbonden, en zijn deels door Atchineezen en Maleiers, deels door Klingaleezen en Chineezen bewoond. Wanneer men deze kampongs voorbij is, ziet men aan zijne rechterzijde een kanaal dat in de rivier uitmondt en Koerong Daroe geheeten wordt. Het is ongeveer 20 schreden breed en 400 schreden lang en voert naar den kraton of de verblijfplaats van den Sultan, die in het geheel omstreeks 2 uren roeiens van den mond der rivier verwijderd is. De kraton is aan de noordzuid- en westzijde voorzien van eene uit klipsteen opgetrokken borstwering, die aan de noordzijde ook met geschut is bewapend. De oostzijde wordt beschermd door het kanaal, waarover hier eene brug ligt, die naar den grootendeels door vreemde oosterlingen bewoonden passer voert. Men kan dien passer ook bereiken door de rivier hooger op te varen, in welk geval men, op een afstand van 400 à 500 schreden

PERPUSTAKAAN NASIONAL

voorbij het kanaal, mede aan de rechterzijde, een vrij breed voetpad vindt, dat de rivier met den passer verbindt. Ter halverwege staat aan dit voetpad een groot huis, de gedong, d. i. de factorij of het pakhuis genoemd, waarheen de Europeesche handelaars gevoerd en waar de ingevoerde artikelen gedeponeerd en met de ten uitvoer bestemde geruild worden.

Tot den kraton, die als gewoonlijk een aantal gebouwen bevat die tot de hofhouding in betrekking staan, behoorde ook de groote moskee van Atchin, die in 1614 door Sultan Iskander Moeda, den grootsten der Atchineesche vorsten, gebouwd werd, en onder den naam van „Beitoe'r-rahmân," het huis des Barmhartigen, bekend was. Onder de regeering der Sultane Noeroe'l-'alam is de moskee met den kraton geheel afgebrand; ik vermoed echter dat beide herbouwd zijn. In een Maleisch geschrift, „Madjlis Atjih" getiteld, is het zeer omslachtig ceremonieel, in acht te nemen wanneer de vorst deze moskee in de vastenmaand bezoekt, met groote uitvoerigheid beschreven.

Vermoedelijk is ook in den omtrek van den kraton de in 1837 door den heer Ritter bezochte woning van den gewezen Schahbandar Scheikh Salam te zoeken. Hij beschrijft ze als gelegen in een ruim met planken omheind vierkant, dat, behalve het woonhuis, een kramat of heilig graf met daarbij behoorende moskee en een gesticht voor mannelijke weezen bevatte. Deze laatsten werden onderhouden uit de aalmoezen der geloovigen en in de gronden van den godsdienst onderwezen. „Dit is," zegt de heer Ritter, „eene inrichting die zelden bij andere Mohammedanen gevonden wordt, en wel eenig nader onderzoek verdiend had; doch de tijd liet zulks niet toe." Misschien is het tijdstip niet veraf waarop wij hieromtrent iets naders kunnen vernemen.

Het terrein waarop Atchin gebouwd is, vormt eene vlakte, die echter, behalve aan de zeezijde, door zacht oprijzende heuvelen begrensd is. De huizen zijn, als gewoonlijk in deze landen, van hout en bamboe gebouwd, en staan op

PERPUSTAKAAN NASIONAL

palen, om ze tegen overstroomingen te beveiligen. De bergen in den omtrek zijn deels bebouwd, deels met bosch begroeid, en hier en daar liggen daarin nog kleine kampongs, die naar het schijnt tot de hoofdplaats behooren. „De bevolking der hoofdstad," zegt Anderson, „werd vele jaren geleden op 36,000 zielen geschat, doch van haar tegenwoordig aantal zijn wij niet onderricht." De opgave is vermoedelijk nooit zeer te vertrouwen geweest; maar men mag wel met zekerheid aannemen, dat het aantal der bewoners thans zulk een hoog cijfer in lang niet bereikt.

Wat de blijvende verdedigingsmiddelen der hoofdstad betreft, — over die van tijdelijken aard kunnen wij natuurlijk niets mededeelen, — zij bestaan volgens sommige schrijvers in een achttal in haren omtrek aangelegde bentengs of schansen, waarvan echter de inrichting en bewapening zeer gebrekkig moeten wezen. Ritter zag geene andere versterkingen dan eene kleine aarden, met vier stukken bewapende redoute, rechts van den mond der rivier. Het zou echter dwaas zijn den te verwachten tegenstand naar deze gebrekkige mededeelingen te beoordeelen.

Van meer belang is wat ons omtrent de communicatiën der hoofdstad wordt medegedeeld, omdat daaruit blijkt dat er gunstiger gelegenheden zijn om te landen, dan de rivier van Atchin zelve oplevert. Aan weêrszijden van de delta schijnen bij het strand kleine negeriën te liggen, die door bruikbare voetpaden met de stad verbonden zijn. Het eene, dat aan de rivier tegenover den mond van het naar den kraton voerende kanaal aanvangt, heeft een noordoostelijke richting; het andere voert, onmiddellijk van den kraton uitgaande, in noordwestwaartsche richting, naar de kleine baai bewesten Oedjong Gigi, waar men wellicht zonder gevaar zal kunnen landen. Van nog meer belang misschien is een derde voetpad, dat van den kraton westwaarts naar een paar kleine kampongs bij de Koningspunt gaat. Deze weg, die slechts vier à vijf uren gaans lang is, wordt geacht voor alle soorten van troepen bruikbaar te zijn, en men vindt nabij Koningspunt in het

PERPUSTAKAAN NASIONAL

goede jaargetijde eene zeer voldoende ankerplaats en gelegenheid om te debarkeeren. Ten zuiden van den kraton voert nog een ander vrij goed voetpad naar de bovenlanden. De verbindingen met sommige plaatsen aan de westkust zullen wij bij de beschrijving van deze nader leeren kennen.

Onmiddellijk rondom de hoofdstad en zoodat zij haar van alle kanten behalve de zeezijde insluiten, liggen de drie kleine districten of vereenigingen van gemeenten, die met de hoofdstad zelve het oorspronkelijk gebied van Atchin uitmaken. De verdeeling, zooals zij thans bestaat, is, naar men zegt, afkomstig uit den tijd der tweede Sultane Noeroe'l-'alam, die van 1675 tot 1677 regeerde. De districten ontleenen hun naam, evenals wij dat in de Menangkabausche landen op Sumatra aantreffen, aan het aantal gemeenten dat zij bevatten, en worden de XXVI, XXII en XXV Moekims, Sagi's of, met een Maleischen naam, Kotta's genoemd. De XXVI Moekims, waarvan het hoofd te Silang, op een dagreis afstands van de hoofdstad woont, begrenzen deze ten Oosten; de XXII Moekims, waarvan de hoofdplaats Roedoep aan den voet van den berg Ja Moeria ligt, zijn ten zuiden van Atchin gelegen; de kleine ruimte die zich ten westen der hoofdstad tot aan Koningspunt uitstrekt, wordt door de XXV Moekims beslagen, waarvan Moekim Poetih tot woonplaats aan het hoofd verstrekt. Uit dit zeer beperkte, maar, zoo het schijnt, vrij dicht bevolkte stamland zijn alle eigenlijke Atchineezen afkomstig, die zich echter, zooals wij later zullen aantoonen, door kolonisatie of uitzwerming, over een groot deel der kusten verspreid en nieuwe vestigingen gesticht hebben. De Pedireezen, die voornamelijk de vestigingen verder oostwaarts langs de noordkust bewonen, worden steeds van de echte Atchineezen onderscheiden, en hebben eene andere organisatie, en hetzelfde geldt van de Maleiers die zich te midden van de Atchineezen en Pedireezen op vele plaatsen aan de stranden hebben gevestigd. De bevolking der diepere binnenlanden, die waarschijnlijk zeer gering en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

waarvan ons niets bijzonders bekend is, zal wel tot de Bataks mogen gerekend worden.

Wij zullen thans de beschrijving der westkust laten volgen, beginnende bij den kleinen inham die de zuidzijde der landengte van het bovengemelde schiereilandje bespoelt en door den hoek van Masamoeka gedekt wordt. Hier vindt men in de eerste plaats de kampongs Langei, Koerong Raba en Sedoe. Bij de eerste, die aan een gelijknamig riviertje ligt, is de ankerplaats goed en de wal zeer genaakbaar, maar de langs een heilig graf naar Atchin voerende weg is over een steilen bergrug gelegd. De plaats zelve is onbeduidend. Koerong Raba daarentegen is eene aanzienlijke en welvarende kampong, door uitgestrekte rijstvelden omgeven, en door een smallen, maar met zorg langs de berghellingen aangelegden weg met de hoofdstad verbonden. Zij heeft een eigen hoofd en kan 400 à 500 weerbare mannen stellen, maar de bevolking wordt als zeer vreedzaam geroemd. Sedoe is van weinig beteekenis, maar heeft eene uitmuntende ankerplaats en is, wanneer men het strand volgt, slechts een paar uren van Koerong Raba verwijderd. Men beweert dat hier in alle jaargetijden eene aanzienlijke vloot eene veilige ligplaats kan vinden.

Kloeang, dat nu volgt, is een kampong die tot de XXV Sagi's behoort. Zij drijft belangrijken handel in peper, die hier in groote hoeveelheden geteeld wordt. De kampong zelve ligt een weinig landwaarts, maar de uit een 20tal huizen bestaande passer wordt vlak aan het strand gevonden. De ankerplaats, door het eilandje Poelo Kloeang gedekt en door hoog gebergte beschut, is goed, de landing niet gevaarlijk, maar de weg die over de bergen naar Atchin voert, is zoo moeilijk, dat de communicatie doorgaans te water plaats heeft. De weerbare manschap wordt op 100 à 150 man geschat. In de nabijheid vloeit het riviertje Tapeh in zee, waaraan een gelijknamige kampong ligt.

Ten zuiden van Kloeang, op twee uren gaans afstand van daar en voorbij kaap Flat, ligt aan een gelijknamig

PERPUSTAKAAN NASIONAL

riviertje Lambosoi, een zeer verspreide kampong, met een kleinen passer, maar eenige goede planken huizen en ongeveer 200 weerbare mannen. De zware branding zou hier het landen zeer bemoeilijken; doch een weinig meer zuidwaarts vindt men bij kaap Siddo een veilige kreek, gewoonlijk de Siddo-haven genoemd.

Voorbij kaap Siddo komt men eerst aan Poelo Roesa en daarna aan de nederzetting Oenga, weder aan een riviertje dat denzelfden naam draagt. De passer en de huizen van Oenga liggen vlak aan den mond der rivier; doch de bevolking heeft hare rijstvelden en pepertuinen in het achter de kampong oprijzend gebergte. Gedurende den peperoogst is het grootste deel der mannelijke bevolking afwezig. De reede wordt door vele riffen gevaarlijk gemaakt. Trouwens op vele plaatsen van deze kust wordt de vaart door riffen en klippen belemmerd. Het Zadeleiland, een weinig ten zuiden van Oenga, tegenover de piek die onder den naam van Groenen Heuvel bekend is, wordt door een menigte rotsige eilandjes omringd, en is het begin eener zeer lange koraalbank, die zich langs de kust tot Poelo Riah uitstrekt. Ten zuiden van het Zadeleiland vertoont zich eerst het rotsachtige voorgebergte Dawai met den heuvel Timboga en de daarvoor liggende eilanden Batoe Roesa, en daarna de uit twee schiereilandjes bestaande hoek van Po, waarna men de vestiging Diah, eene kleine peperhaven aan een gelijknamig riviertje, bereikt.

Het met roodkleurige, 60 à 100 voet hooge rotsen bedekte kusteiland Limpan, en de door kaap Sobang en kaap Barbaproah begrensde baai van Barbawi, waaraan een gelijknamige kampong ligt, geven geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen; maar een belangrijk punt is de vestiging Telok Kroeë met eene goede anker- en landingsplaats, door het eiland Riah gedekt. Er wordt hier veel peper en een weinig rijst geteeld. De passer bestaat uit een lange rij planken woningen. Het aantal der weerbare manschap wordt echter op niet meer dan 50 geschat.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Van Telok Kroeë tot voorbij het meer bekende Telok Gloempang, waartusschen nog de kleine peperhaven Patti ligt, is de kust door eene opvolging van eilandjes omzoomd. Eerst heeft men Poelo Kaso, tusschen kaap Tjenani en kaap Proeng, dan Poelo Ketjil, daarna de talrijke, dicht bij elkander liggende Pedjaba-eilanden, vervolgens, tegenover Telok Gloempang, de eilandjes Tjinting en Epo Tjintjing. Telok Gloempang is eene kampong met vele goede huizen en een passer met ongeveer 20 woningen, veel peper- en een weinig rijstcultuur, en eene goede doch bij noordwestenwinden door de sterke branding gevaarlijke ankerplaats. Tusschen deze nederzetting en de eerstvolgende Ranoe, tegenover het 50 à 60 voet hooge rotseiland Epo Ranoe, verheft zich de berg Boekit Koeali. Ranoe was vroeger eene belangrijke peperhaven, doch is thans zeer in verval en geheel in de schaduw gesteld door het nabij gelegen Rigas, dat, aan de baai van Rigas gelegen, eene schoone reede en gemakkelijke landingsplaats heeft. De baai van Rigas is ten noorden begrensd door kaap Rigas, of liever haar binnenwaarts gekeerden hoek kaap Ramboen, en ten zuiden door kaap Tjelloeng. Op eenigen afstand voor de baai ligt Poelo Rangas, en in de baai zelve het eiland Rosam en een aantal kleinere eilandjes en klippen. Rigas heeft vele sawahs, een belangrijke pepercultuur, een rijken veestapel en een passer aan het strand. De kampong zelve ligt dieper landwaarts, heeft goede huizen, 500 à 600 weerbare mannen, en is door een weg over het gebergte met Atchin verbonden, die echter zoo moeilijk is, dat, naar men zegt, meer dan 14 dagen noodig zijn om daarlangs de hoofdplaats te bereiken.

Van hier af biedt de kust weinig opmerkelijks, totdat men wel 10 geographische mijlen verder zuidwestwaarts de bekende Maleische negerie Analaboe bereikt. De onbeduidende kampongs Pangsah, Ketapang tegenover de Pase-eilandjes, Tenoeng, Weilah aan een gelijknamig riviertje, en Boeboean op de kaap van dien naam,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

kunnen wij met stilzwijgen voorbijgaan; maar bij Analaboe moeten wij een oogenblik verwijlen. Analaboe ligt aan de binnenzijde van den zuidwaarts uitstekenden hoek Karang, die de anker- en landingsplaats dekt. Analaboe heeft een talrijke Maleische bevolking, waaronder omstreeks 800 weerbare mannen, uitgestrekte sawahs, vele pepertuinen, een goeden passer, een veilige reede en een belangrijken handel, doch heeft in 1861 door een aard- en zeebeving veel geleden. De toen vernielde kampong is verder landwaarts in weder opgebouwd; zij bestaat thans uit vele groote houten huizen, in boschjes van vruchtboomen verscholen. Van Analaboe loopt door het binnenland een weg naar Atchin, die, naar men beweert, zoo goed is, dat men daarlangs de hoofdplaats in 5 of 6 dagen bereiken kan.

De kampongs Senagoen, Troeng, Tadoe, Trepah op de kaap van dien naam, Marbau en Sinagan leveren weder niets opmerkenswaardigs op; maar wanneer men kaap Felix of Oedjong Radja voorbij is, vindt men spoedig weder belangrijke plaatsen. Van genoemde kaap loopt de kust over een aanmerkelijken afstand recht oostwaarts tot aan het eiland Rio, dat, naar men zegt, eene talrijke en roofzuchtige bevolking heeft. In de nabijheid ligt Koeala Batoe, aan een riviertje van denzelfden naam, eene plaats die tot de peperhavens gerekend wordt, maar om den roofzieken en verraderlijken aard harer bevolking berucht is. Achter Poelo Rio buigt de kust zich weder zuidwestwaarts om, en vormt dan weldra de reede of baai van Soesoe, ten noorden door kaap Soesoe begrensd en verder door Poelo Kajoe gedekt. Soesoe is eene groote, welvarende kampong, met grootendeels Atchineesche bevolking, ofschoon er ook eenige Pedireezen zijn gevestigd. De kampong heeft omstreeks 300 weerbare mannen, groote houten huizen, een uitgestrekten passer, en een goede doch met noordenwind niet geheel veilige ankerplaats. Zij is omringd door vele sawahs en pepertuinen, die, gevoegd bij de in groote hoeveelheden

PERPUSTAKAAN NASIONAL

uit het binnenland aangevoerde getah pertja, de voornaamste handelswaren opleveren.

De kleine peperhavens Noord-Telapoe nabij de kaap van dien naam, en Mangin aan het gelijknamig riviertje, ga ik weder met stilzwijgen voorbij, maar de belangrijke negerie Laboean Hadji verdient meer onze aandacht. Zij ligt aan een kleinen inham tusschen kaap Laboean en kaap Kamarang, en aan een riviertje waaraan ze haren naam heeft medegedeeld. De bevolking bestaat uit Maleiers, maar met Atchineezen gemengd, en kan ongeveer 100 weerbare mannen stellen. De kampong en passer bestaan uit goede houten huizen, de pepercultuur is belangrijk maar de rijstbouw onbeduidend, de ankerplaats open en wegens de ondiepte bij den wal nog al ver van het strand.

Een weinig verder zuidwaarts ligt bij kaap Moeki de Atchineesche kampong van dien naam, met zeer verspreide, maar ten deele zeer goede planken huizen. De sawahs zijn uitgestrekt, maar de pepercultuur van minder belang dan op de andere groote plaatsen der westkust. De ankerplaats is goed, doch de landing wordt bij westenwind door de hooge zee moeilijk gemaakt.

De nu volgende kampongs Sawang, Sikoelat, Zuid-Telapoe bij den tweeden hoek van dien naam, Sama Doea en andere bieden weder niets bijzonders aan, maar tusschen kaap Toean en kaap Batoe Itam ligt aan eene kleine baai, die door het eilandje Batoe Tongkat gedekt wordt, de belangrijke vestiging Tampat Toean. Zij is eigenlijk een kolonie van Maleiers uit Pasaman in de Ophir-districten, en de voornaamste haven voor den uitvoer van peper, daar dit product niet alleen in den omtrek gekweekt, maar ook uit de meer zuidwaarts gelegen plaatsen Asahan, Terbangan, Sinaboe en Bakoengan derwaarts gevoerd wordt. De kampong en de passer bestaan uit goede planken huizen, de ankerplaats is vrij goed doch geheel open en bij zuidenwind niet veilig, de weerbare manschap wordt op ruim 300 geschat. Tot de

PERPUSTAKAAN NASIONAL

bevolking behooren een paar honderd huisgezinnen van Niassers, slaven of gewezen slaven der Maleische ingezetenen. Achter Tampat Toean verrijst de zoogenaamde Groene Heuvel en verder landwaarts in de hooge vulkaan-kegel die de berg van Tampat-Toean wordt genoemd en waarover reeds vroeger gesproken is. Een voetpad gaat van Tampat Toean naar het verder zuidwaarts gelegen Telok Roekan, waar het gebergte begint terug te wijken en dus de moerassige vlakte of rantau vormt die reeds vroeger werd vermeld. Hier vindt men dan ook eene rivier die misschien de grootste is die op Atchineesch gebied op de westkust voorkomt. Het is de rivier van Asahan, die zich verdeelt in twee mondingsarmen, Koeala Baroe en Koeala Toeah geheeten. Aan beide mondingen liggen kleine kampongs, die ook Koeala Baroe en Koewala Toeah geheeten worden. De kampong Asahan zelve, eene nederzetting van Maleiers, ligt iets meer noordwaarts, en schijnt, ofschoon vroeger wel tot de meer belangrijke plaatsen gerekend, thans van weinig beteekenis te zijn.

De laatste belangrijke plaats die wij op Atchineesch gebied op de westkust ontmoeten, is Bakoengan, die mede aan een vrij groote rivier van denzelfden naam is gelegen. De baai van Bakoengan, die slechts eene geheel opene en aan alle winden blootgestelde ankerplaats oplevert, wordt ten noorden door kaap Bakoengan begrensd, en is door de eilandjes Doea, Kajoe en Moengki omgeven. De goed gebouwde kampong ligt op eenigen afstand van het strand. De bevolking, op 200 à 300 weerbare mannen geschat, bestaat hoofdzakelijk uit Atchineezen, maar er wonen ook eenige uit Rau afkomstige Maleiers. Er bestaat nog wel pepercultuur, maar de peperhandel is geheel vervallen, daar het product, even als dat van de naburige kleinere kampongs, thans naar Tampat Toean gevoerd wordt, zooals reeds vroeger is opgemerkt. De rijstcultuur is genoegzaam voor de plaatselijke behoefte en de veestapel vrij aanzienlijk.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Troemon, de eerstvolgende belangrijke plaats aan de westkust, behoort niet meer tot het Atchineesche rijk. De Radja van Troemon moet als onafhankelijk vorst beschouwd worden. Wij zullen later gelegenheid vinden om met zijne verhouding tot Atchin en het Nederlandsch gouvernement nader bekend te worden. Tusschen Bakoengan en Troemon liggen op Atchineesch gebied nog eenige kleine kampongs, waarvan Sebadi en Selekat de laatste zijn.

Wij wenden ons thans tot de noordkust beoosten de hoofdplaats, de Betelnootkust of de kust van Pedir genoemd. De eerste naam is ontleend aan de menigte hier voorkomende pinangpalmen, waarvan de noten in groote hoeveelheid naar Poelo Pinang en China worden uitgevoerd. De andere naam is ontleend aan Pedir, een ouden aan deze kust gelegen rijkszetel, hoofdplaats van een rijkje dat hier nog bloeide in den aanvang der 16de eeuw. Atchin was toen een onderhoorigheid van Pedir, doch in het historisch gedeelte van dit werkje zullen wij zien, hoe die verhouding in 1521 werd omgekeerd. De Pedireezen werden na de onderwerping niet met de Atchineezen samengesmolten, maar behielden hunne eigen hoofden en politieke organisatie. De vestigingen langs de noordkust schijnen meestal door Pedireezen gesticht te zijn, ofschoon zich vermoedelijk hier en daar ook wel Atchineezen en Maleiers in hun midden hebben nedergezet. Het verdient echter opmerking dat, ook nog in den bloeitijd van Pedir, het oostelijk deel van de noordkust, ongeveer van de baai van Samoi tot kaap Perlak, een afzonderlijk rijkje vormde, dat kort na Pedir door de Atchineezen onderworpen werd. De afstammelingen der bevolking van dit in de oude geschiedenis van Sumatra beroemde rijk worden niet meer als een zelfstandig deel der bevolking van Atchin genoemd en schijnen met de Pedireezen te zijn samengesmolten. Dit is echter een punt dat eerst door nadere bekendheid met het Atchineesche rijk kan worden uitgemaakt.

Oostwaarts van Oedjong Batoe, waar de kust zich naar

PERPUSTAKAAN NASIONAL

het oosten ombuigt, vindt men over een afstand van 12 à 13 uren op onze kaarten geene enkele vestiging. Anderson vermeldt hier echter de kampongs Penada en Lawang. Het gebergte schijnt zich tot aan de kust uit te strekken en vormt de voorgebergten Oedjong Pedir, Kroeng Riah, Batoe Poetih en eindelijk een tweede Oedjong Pedir of Batoe Pedir, waarbij zich het riviertje Batoe in zee stort en de kust eene recht zuidwaartsche strekking krijgt tot aan de rivier van Pedir, aan wier monding de bekende stad of vlek van dien naam is gelegen. De bevolking wordt geschat op 2000 à 3000 zielen. De cultuur van peper en rijst moet hier belangrijk zijn; want Pedir wordt als de rijstschuur van Atchin beschouwd, en naar Poelo Pinang en Singapore wordt veel peper uitgevoerd. Pedir heeft eene vrij goede haven, en kleine prauwen kunnen de rivier opvaren, ofschoon dit bij vloed door de sterke branding bemoeilijkt wordt.

Van Pedir loopt de kust zuidoostwaarts tot Boeroeng. De voornaamste plaats is hier Gigian aan de monding van een riviertje waaraan een weinig hooger Pekan Baroe en Pekan Lama zijn gelegen. Anderson vermeldt hier ook nog een kampong Seloe, die ik op geene kaart vind aangeteekend [1]). De streek schijnt zeer volkrijk te zijn; want de onderhoorigen van het hoofd van Gigian vind ik op 20,000 à 30,000 zielen geschat. Misschien behooren daartoe ook de kampongs Boeroeng en Ajer Laboe, beide aan gelijknamige riviertjes, op geringen afstand van elkander, en waarvan het laatste eene goede ankerplaats heeft. De kustlijn die beide verbindt loopt recht oostwaarts, maar nu vormt zich weder een uithoek, waarvoor ik geen naam vind, maar waarop Sawang en Merdoe zijn gelegen. Daarna hervat de kust hare oostwaartsche strekking tot kaap Radja, en op dit gedeelte ligt aan den voet van den berg Samalanga aan eene kleine kreek eene kampong,

[1]) Daarentegen gaat hij Gigian met stilzwijgen voorbij.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

die ook zelve Samalanga [1]) heet en aan den berg haren naam heeft gegeven. Op kaap Radja volgt kaap Pasangan en ten oosten daarvan de kampong van dien naam aan een gelijknamig riviertje en aan den voet van den Olifantsberg. In den omtrek zijn belangrijke klapperaanplantingen. Tusschen Pasangan en kaap Akoem-akoem of Goemgoema ligt het weinig belangrijke Kloempang Doea en voorbij laatstgemelde kaap de even onbeduidende plaatsjes Kroeng Kogoea en Djoengka. Daarop volgt kaap Samoi, die de westgrens vormt van eene diep zuidwestwaarts indringende baai, Telok Samoi geheeten. In het diepste der baai ontlast zich het riviertje Samoi, aan welks monding eene versterkte kampong ligt, die mede Samoi of Telok Samoi is genaamd. Er is hier eene goede ankerplaats en eenige handel, maar de bevolking, op omstreeks 4000 zielen geschat, heeft zich als zoo roofziek en verraderlijk doen kennen, dat eerlijke handelaars zich hier nauwelijks meer durven vertoonen. Van Samoi af loopt de zuidkust der baai en dan de algemeene kustlijn waarin zij onmerkbaar overgaat, bijna recht west, met eene kleine helling naar het noorden, tot aan Tandjong Perlak of de Diamantkaap, Sumatra's noordoostelijken hoek. Aan dit deel der kust vindt men de kampongs Tjanda, Pasir, Marassan en Koertoi (of Kerti), omtrent welke ik geene bijzonderheden vind aangeteekend dan dat Pasir eene bevolking heeft die op omstreeks duizend zielen wordt geschat.

Wanneer men let op de weinige namen die hier op onze kaarten voorkomen, en op de onbeduidendheid der plaatsjes zelve, waaromtrent niets bijzonders schijnt te kunnen worden medegedeeld, zou men niet ligt op het vermoeden komen dat de grond tusschen Telok Samoi en Tandjong Perlak om zoo te zeggen klassieke grond is, en dat hier voor eeuwen onderscheidene plaatsen gelegen waren, die in de oude geschiedenis van Sumatra beroemd

[1]) Men vindt ook Samalangan en Sembilangan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

zijn. Van eene dier plaatsen, die aan het geheele eiland Sumatra haren naam heeft gegeven, is thans zelfs geen spoor meer te vinden. Zij heet in de inlandsche kronieken Samoedra of Samadra, waarvan de Arabieren, die reeds in de 12de en 13de eeuw deze kusten bezochten, Schamatra gemaakt hebben, een naam die, door misverstand op het geheele eiland toegepast, van hen in den vorm Sumatra tot de Europeesche zeevaarders is overgegaan. Samoedra lag, zoover wij kunnen nagaan, aan een riviertje dat niet ver westwaarts van Tandjong Perlak, tusschen die kaap en Koertoi, op de kaarten van Marsden en Raffles onder den naam van rivier van Djamboe Ajer voorkomt. Samoedra schijnt eenige palen landwaarts in te hebben gelegen, terwijl Djamboe Ajer aan de monding van het riviertje hare haven was. Oostwaarts van Samoedra lag toen Perlak, waarvan Tandjong Perlak en eene daarop gelegen kampong nog den naam hebben bewaard, en dat Marco Polo onder den naam Ferlech vermeldt. Hij bezocht het in 1290 en leert ons, dat de bevolking wel is waar nog grootendeels heidensch was, maar dat toch toen reeds daar en elders vele bewoners der zeehavens door Arabische kooplieden tot den Islam bekeerd waren.

Van den oorsprong van Samoedra geeft ons de Maleische kroniek van Pasei een verhaal, dat, van vele ongerijmde verdichtselen ontdaan, op het volgende nederkomt. Zekere Marah Siloe, afkomstig van het boven vermelde Samalanga, had zich onder de bevolking dezer streken nedergezet, en bij haar zoo groot aanzien verworven, dat zij hem tot haren Radja verhief, waarop hij te Samoedra zijn zetel vestigde. Kort daarna kwam hier een zekere Scheikh Isma'il uit Mekka, die den nieuwen Radja met de massa zijner onderdanen tot den Islam bekeerde en hem den titel verleende van Sultan Malikoe'ts-Tsalih. Deze huwde daarop eene dochter van den Radja van Perlak, wiens hoofdplaats kort daarna door een vijandelijken overval verwoest werd. De bevolking vluchtte naar Samoedra, welks vorst daarop eene nieuwe stad bouwde, Pasei geheeten,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

die hij den vluchtelingen tot woonplaats gaf, en waarover hij zijn zoon, onder den titel van Sultan Malikoe'dh-Dhahir, tot vorst aanstelde. Tot zekere hoogte wordt dit verhaal bevestigd door den beroemden Arabischen reiziger Ibn Batoeta, die in 1345 Sumatra's noordkust bezocht. Hij beschrijft Samoedra als den hoofdzetel van den Islam in dit gedeelte des eilands en noemt den vorst die daar regeerde, Sultan Malikoe'dh-Dhahir, wat ons op het vermoeden brengt dat de Maleische kroniek de namen van vader en zoon met elkander verwisseld heeft. Over de vroomheid en nederigheid van den vorst en zijn ijver voor den heiligen krijg tot bekeering der ongeloovigen weidt Ibn Batoeta in vele bijzonderheden uit. De vorst van Samoedra overleefde volgens de aangehaalde kroniek zijn zoon, den Sultan van Pasei; maar deze laatste liet twee zonen na, waarvan de oudste, Malikoe'l-Mahmoed, hem zelven te Pasei, de jongste, Malikoe'l Mantsoer, zijn grootvader te Samoedra opvolgde. Deze laatste bestuurde echter zijn rijk slechts als leen van zijn ouderen broeder, zoodat daardoor de suzereiniteit als van zelve van Samoedra op Pasei overging.

Wat er waar is van het verhaal derzelfde kroniek, dat kort daarna, onder de regeering van Mantsoer's opvolger Sultan Ahmed, Pasei en onderhoorigheden gedwongen werden het oppergezag van Madjapahit op Java te erkennen, zullen wij aan zijne plaats laten. In allen gevalle kan die verovering geen blijvenden invloed hebben geoefend, daar zij moet hebben plaats gehad kort voordat Madjapahit zelf door de wapenen van den Islam werd ten val gebracht. Zeker is het dat Pasei de eerste Mohammedaansche staat van Noord-Sumatra was, toen de Portugeezen in 1509 het eerst de noordkust van dat eiland aandeden, ofschoon toen ook reeds in Pedir eene mededingster verrezen was, omtrent wier oudere geschiedenis tot dusver niets is bekend geworden. Diego Lopez Sequeira zeilde in het genoemde jaar het hoofd van Atchin om en landde te Pedir en Pasei, waar hij wel ontvangen werd en aanzienlijke hoeveelheden

PERPUSTAKAAN NASIONAL

peper laadde. Maar kort daarna maakte de vorst van Pasei zich schuldig aan de mishandeling van eenige Portugeezen, die uit de gevangenis te Malakka gevlucht waren. Dit was de aanvang der vijandschap tusschen Pasei en de sedert 1511 te Malakka gevestigde Portugeezen, die, zich in de twisten tusschen verschillende kroonpretendenten te Pasei mengende, in 1521 er in slaagden om er een prins op den troon te plaatsen die zich als een vazal der Portugeesche kroon erkende, den uitsluitenden peperhandel tegen vaste prijzen aan de Portugeezen vergunde en hun zelfs toestond op zijne kosten eene sterkte te bouwen, waarin zij een garnizoen van 100 man onderhielden. Kort daarna werd, zooals wij later zien zullen, de Portugeesche bezetting door de Atchineezen verdreven en Pasei zelf aan Atchin onderworpen. Van dit oogenblik taande zijn luister, maar nog altijd sleept het zijn bestaan voort; want het zoo even vermelde Pasir is niets anders dan het oude Pasei, hetzij dat de naam werkelijk ook in den mond der inlanders eene wijziging heeft ondergaan, of alleen ten gevolge van verkeerde uitspraak door de Europeanen in dezen verminkten vorm op onze kaarten is gesteld.

De oostkust van Kaap Perlak tot Kaap Tamiang is laag, moerassig, met strandbosschen bedekt, van ontelbare riviertjes en kreekjes doorsneden. De bewoonde plaatsen zijn weinige in getal en doorgaans gelegen aan den mond van gelijknamige riviertjes. Dit is reeds dadelijk het geval met Djoeah Laoet, Simpang Olim en Edi, kampongs die men dicht bij elkander aantreft, kort nadat men Tandjong Perlak is omgevaren. Volgens het regeeringsverslag over 1872 is Simpang Olim eene nieuwe vestiging, eerst voor een vier- of vijftal jaren op het gebied van Edi gesticht. De stichter is zekere Radja Tongkoe Paja, uit Atchin zelve afkomstig, en die zich hier met machtiging van den Sultan met zijne volgelingen heeft nedergezet. Sedert kwamen zich aanhoudend Atchineezen onder zijne bevelen scharen, zoodat zijne macht weldra die van den Radja van Edi overtrof. Het hoofd van Simpang Olim, die eene vloot van

gewapende schoenertjes te zijner beschikking heeft, tracht nu onder allerlei voorwendsels twist te zoeken, de havens zijner naburen te blokkeeren en schattingen op de handelspraauwen te heffen. De welvaart van Edi komt hem daarbij zeer te stade. De pepercultuur is daar zeer aanzienlijk, en men heeft zelfs, ofschoon waarschijnlijk zeer overdreven, den uitvoer op 120,000 pikols 's jaars geschat. Andere artikelen van uitvoer zijn getah, huiden, paarden, runderen en buffels, zoodat ook de veestapel belangrijk moet zijn. Rijst wordt er ook op sawah's verbouwd, dochniet genoegzaam voor de consumtie.

Vervolgens vindt men bij kaap Praoe Ilah een aanzienlijk visschersdorp van denzelfden naam, en bij kaap Biang de kampong Telagi. Kaap Biang is de noordelijke, zooals kaap Langsa de zuidelijke grens van de baai van Langsa, waarin zich de riviertjes Pasir Poetih en Rowan ontlasten, gelijk ook de grootere Langsa-rivier, aan wier monding de kampong Koeala Langsa ligt. Op aanmerkelijken afstand zuidwaarts ligt, wat dieper binnen 's lands, de laatste Atchineesche kampong Seroewei aan de rivier van Tamiang, die de grensscheiding tuschen Atchin en de onderhoorigheden van Siak vormt en bij kaap Tamiang in zee valt. Bij Tandjong Perlak liggen de eilandjes Pera en Lada, in de Langsa-baai Poelo Telaga Toedjoeh, en bij de monding der rivier van Tamiang nog eenige kleine eilanden.

Dit weinige omvat alles wat met eenige zekerheid over de topographie van Atchin kon gezegd worden. Alleen zou men er nog kunnen bijvoegen, dat ook het groote eiland Si Maloe of Poelo Babi (Varkenseiland, Hog island), het eerste der reeks van groote eilanden die als een keten de westkust van Sumatra dekken, als eene onderhoorigheid van Atchin beschouwd wordt, ofschoon de bevolking slechts voor een klein deel uit Atchineezen, en voor het meerendeel uit Maleiers bestaat. Doch het eiland is door den heer Netscher in het Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap uitvoerig beschreven, en staat zoozeer op zich zelf dat het onnoodig schijnt er hier nader van te gewagen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

TWEEDE HOOFDSTUK.

De bevolking en haar politieke en maatschappelijke toestand.

Cijfer der bevolking. — Bestanddeelen. — De Atchineezen. — Hunne afkomst, letterkunde en taal. — Hun karakter. — De Islam in Atchin. — Landbouw, handel en zeevaart, nijverheid. — Kleeding, woningen, levenswijze. — Wapenen en verdedigingsmiddelen. — Verdeeling en bestuur. — De Pedireezen. — De Maleiers.

Wanneer wij ons thans tot de bevolking wenden, is natuurlijk de eerste vraag die zich aan ons voordoet, die naar haar cijfer. Het is waar die bevolking is onderling zeer verdeeld, schier iedere kampong matigt zich de rechten aan van een souvereinen staat, dikwijls zijn zij met elkander in oorlog, en de hoofden bewijzen aan hunnen opperheer den Sultan vaak slechts een zinledige hulde en weigeren hem zelfs de hem toekomende schatting; maar toch ware het mogelijk dat de bevolking zich tijdelijk vereenigde tegen den gemeenschappelijken vijand en trachtte hem met gezamenlijke krachten van den vaderlandschen bodem te weren. Om voor zoodanig geval zich een voorstelling van de levende strijdkrachten van Atchin te kunnen vormen, is de vraag naar het bevolkingscijfer natuurlijk en billijk. Ongelukkig moeten wij het antwoord daarop geheel schuldig blijven. De schattingen missen allen goeden grond en variëeren dan ook van

PERPUSTAKAAN NASIONAL

50,000 tot een half millioen, terwijl het bij die schattingen doorgaans nog zeer onzeker is of de schrijvers op de gansche bevolking van het Atchineesch gebied, of alleen op de Atchineezen in engeren zin, d. i. met uitsluiting der Pedireezen en Maleische bestanddeelen der bevolking, het oog hebben. Zulke gissingen missen alle waarde. De eenige mogelijkheid, naar mijn inzien, om tot eene schatting te geraken die niet ten eenenmale allen grondslag mist, is eene vergelijking met het eenigszins beter bekende bevolkingscijfer der overige deelen van Sumatra. Er is geene enkele reden om te gelooven, dat de bevolking van Atchin sterker zou wezen dan het gemiddelde der andere deelen van het eiland, vooral daar men grond heeft om te gelooven dat de binnenlanden uiterst schaarsch bevolkt zijn. Niet alleen toch vertoonen zich de bergen als steil en ongenaakbaar, maar vooral ook kan men tot de geringheid der bevolking van de binnenlanden besluiten uit het uiterst beperkte vervoer van zout derwaarts, een artikel welks aftrek een vrij goeden maatstaf roor het bevolkingscijfer schijnt te wezen. De Nederlandsche bezittingen op Sumatra, met uitzondering van die welke tot de residentie Riouw behooren, namelijk Indragiri en Siak, hebben, volgens den Regeeringsalmanak, eene bevolking van omstreeks 2,400,000 zielen. Voor de onder Riouw ressorteerende gedeelten en de nog onafhankelijke Bataks voegen wij hierbij naar gissing 400,000. De oppervlakte van het geheele eiland is in ronde som 8000 vierk. geogr. mijlen, waarvan 900 op Atchin komen. Op 7100 mijlen hebben wij dus eene bevolking van 2,800,000 zielen. Naar denzelfden maatstaf zouden wij voor de 900 mijlen van het Atchineesch gebied eene bevolking van 356,000 zielen bekomen. Ik hecht juist niet veel waarde aan deze berekening, maar beschouw, ook in verband met hetgeen boven over de bevolking van eenige der aanzienlijkste kampongs is aangeteekend, het verkregen cijfer als een maximum.

Deze bevolking is samengesteld uit drie hoofdbestand-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

deelen, die wij bij het topographisch overzicht reeds eenigermate hebben leeren kennen: de eigenlijke Atchineezen, de Pedireezen en de uit de aangrenzende Menangkabausche landen afkomstige Maleiers. Waarschijnlijk zal men hierbij voor de binnenlanden ook nog een Bataksch element kunnen voegen. Daar ons evenwel omtrent de Atchineesche Bataks niets bijzonders bekend is, en deze volkstam in het algemeen meermalen nauwkeurig is beschreven, zullen wij ons hier tot de drie eerstgenoemde bestanddeelen bepalen.

De Atchineezen zijn een volkstam die zich in vele opzichten, in voorkomen en taal zoowel als in zeden en gewoonten, van alle andere bewoners van Sumatra onderscheidt. Deze eigenaardigheden hebben aanleiding gegeven tot zeer verschillende gissingen omtrent hunne afkomst. Sommigen houden ze voor Chineezen van afkomst, anderen voor Siammers, nog anderen voor Klingaleezen of zoogenaamde Mooren van de kusten van Koromandel en Malabar. Deze laatste meening komt aan den heer Ritter zeer waarschijnlijk voor. De nabijheid dezer kusten zal volgens hem vermoedelijk aanleiding hebben gegeven, dat vele Klingaleezen zich als een zelfstandig volk te midden der Maleiers en overige Sumatranen aan de stranden nederzetten, waar zij zich van lieverlede met de oorspronkelijke bewoners des lands, waarschijnlijk niet veel van de tegenwoordige Bataks verschillend, zullen vermengd hebben.

Bij de beantwoording van zulke vraagstukken moet vooral de taal een groot gewicht in de schaal leggen, en ongelukkig is de Atchineesche taal slechts zeer weinig bekend. De Maleische taal is van oudsher in Atchin veel beoefend geworden en was er de eigenlijke schrijftaal. De verschillende kronieken van Atchin, die wij bezitten, zijn allen in zuiver Maleisch opgesteld; evenzoo de 'adat bandar Atjih, of voorschriften betrekkelijk den handel, en de madjlis Atjih, of voorschriften betrekkelijk de plichten der vorsten en het hofceremoniëel, uit welke

beide stukken de heer Braddel van Poelo Pinang uittreksels heeft medegedeeld in „The Journal of the Indian Archipelago". Ook zijn onder de regeeringen van Sultan Iskander Moeda en van zijne dochter Tadjoe'l-alam te Atchin werken over den Mohammedaanschen godsdienst en het recht van den Islam geschreven, die tot de beste voortbrengselen der Maleische literatuur gerekend mogen worden. Hiertoe behooren de Bostânoe's- Salatîn (Lusthof der Vorsten), een zeer uitgebreid en als een soort van encyclopaedie te beschouwen werk, op last van Iskander Moeda vervaardigd door Noeroe'd-dîn Raniri, en de Mir-'átoe't-tollab (Spiegel der Leergierigen), eene handleiding voor het Mohammedaansch recht, op last der sultane Tadjoe'l-alam uit Arabische bronnen getrokken. Eindelijk zijn ook de kettersche schriften van Hamzah Fantsoeri (d. i. van Fantsoer of Baros afkomstig) en Schamsoe'd-dîn Schamatraï of Schamatrani (d. i. van Schamatra of Samoedra), die onder Sultan Iskander Tsani vóór de groote moskee van Atchin plechtig verbrand werden, maar waarvan niettemin nog enkele exemplaren overig zijn, en evenzoo de schriften door den reeds genoemden Raniri op last van den Sultan tot bestrijding hunner leer opgesteld, allen in de Maleische taal geschreven. Daarentegen zijn, zoover ik weet, geene schriften in de Atchineesche taal bekend, zoodat deze alleen als spreektaal in gebruik schijnt te zijn. Misschien zal zij bij later onderzoek blijken slechts een zeer verbasterde en met vele vreemde woorden vermengde tongval van het Maleisch te zijn. Volgens de mededeelingen van den heer Logan echter, die van deze taal eenig werk schijnt gemaakt te hebben, gaat het onderscheid dieper. „De Atchineesche taal," zegt hij, „onderscheidt zich van alle andere talen der Aziatische groep van de Indische eilanden door de plaatsing van den klemtoon op de laatste in plaats van op de voorlaatste lettergreep. In andere opzichten heeft het klankstelsel het heerschend Sumatraansch karakter. De invloed van het Maleisch is groot geweest, maar het

PERPUSTAKAAN NASIONAL

oorspronkelijk deel van den woordenschat toont, dat de taal in eenige wezenlijke trekken van Bataksch en Maleisch verschilt. Vele dier oorspronkelijke woorden zijn eenlettergrepig en consonantisch, en de taal heeft de samengestelde vokalische uitgangen oi, io, oei en oeë behouden. Gelijk de andere talen van Sumatra geeft zij de voorkeur aan o en e boven de zuiverder klinkers. Zij schijnt dus in haar oorspronkelijk bestanddeel nauwer verwant te zijn met de ruwere dialecten van Sumatra en het Schiereiland dan met het Bataksch en Maleisch, en heeft door het aantal kort afgebroken monosyllaben veel overeenkomst met de taal van den volkstam der Semangs. Deze verwantschap tusschen de noordelijkste talen aan weêrszijden der Malakka-zee, met andere woorden van die welke het naast aan het gebied der monosyllabische talen grenzen, heeft uit ethnologisch oogpunt een groot gewicht, en geeft een dubbele beteekenis aan de Atchineesche wijze van betoning, die geheel afwijkend is van die der Indo-Aziatische eilanden, maar natuurlijk in een taal waarin het Achterindische element sterk is vertegenwoordigd. Doch ofschoon er dus veel eigenaardigs is in den woordenschat van het Atchineesch, is het zoo sterk vermengd met Maleische spreekwijzen en uitdrukkingen, dat het zich voordoet als een Maleisch dialect. Het maakt echter somtijds gebruik van het Bataksche n a-, en stelt, evenals dit, m a-, m i- in de plaats van het Maleische b e r." In deze opmerkingen is alles vervat wat mij van de Atchineesche taal bekend is, behalve dat Marsden in zijne „Miscellaneous works" een lijst geeft van 36 Atchineesche woorden, die, op vier na, behoudens eenige wijziging in vorm, met Maleische en Javaansche overeenkomen.

Zij die met Wallace van gevoelen zijn, dat er in het algemeen nauwe verwantschap tusschen den Mongoolschen en Maleischen stam bestaat, zullen wellicht in het gezegde over de Atchineesche taal eenige bevestiging voor hunne meening vinden, die echter dan weder door het in het oog loopend verschil dat in zoovele opzichten tusschen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

de Atchineezen met de Bataks en Maleiers bestaat, wordt gelogenstraft. De afkomst en affiniteit der Atchineezen blijft vooralsnog tot die onopgeloste problemen behooren, waaraan de ethnologie van Insulinde maar al te rijk is.

De Atchineezen zijn over het algemeen grooter en welgemaakter dan hunne naburen, maar men zegt dat het verraderlijke van hunne geaardheid zich op onaangename wijze in hunne trekken afspiegelt. Het oordeel over het karakter van dat volk is reeds bij onze oudste reizigers zeer ongunstig, doch daar het gekleurd is door de gewone vooroordeelen van den blanke ten opzichte van het bruine ras en den Christen ten aanzien van den Mohammedaan, niet volkomen te vertrouwen. Men zegt dat zij in het aanvallen hunner vijanden verraderlijk zijn en altijd door listen en lagen zoeken te overwinnen, maar men ontzegt hun toch ook geen persoonlijke dapperheid, en het eerste telegram aangaande de verrichtingen in den nu uitgebroken krijg ontvangen, getuigt reeds dat men een hardnekkig verzet gepaard met groote doodsverachting ondervond. Dat zij in den handel trouweloos zijn en men uiterst voorzichtig moet wezen om niet door hen bedrogen te worden, is een andere oude klacht, maar men mag daarbij niet uit het oog verliezen, dat de Europeanen zelven, door hunne geweldenarij en hunne zucht om den handel te monopoliseeren, den inlander hier en elders in zijne hoedanigheid van koopman gedemoraliseerd hebben. Omtrent de beschuldigingen van ondragelijken hoogmoed, aanmatiging, belachelijk zelfvertrouwen, minachtend nederzien op andere volken, zou ik ook kunnen aanmerken dat men het de Atchineezen niet te zeer euvel kan duiden indien zij den trots en den hoogen toon der Europeanen, niet het minst van hunne oudste vijanden de Portugeezen, maar toch ook van de Engelschen en Nederlanders, met gelijke munt hebben betaald. De wispelturigheid aan de Atchineezen toegeschreven, is eigenlijk niets anders dan de gewone dubbelzinnigheid waarin de volken van Maleischen stam te allen tijde bescherming hebben gezocht tegenover

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hen die kunne meerderen zijn in macht of in verstand. Ook bedenke men dat onze begrippen van humaniteit hun vreemd zijn en dat zij, als Mohammedanen, in zeeroof en menschenroof ten koste der ongeloovigen geen misdaad zien en de slavernij van den krijgsgevangene als een volkomen wettigen toestand beschouwen. Over het geheel komen zij mij juist niet erger voor dan de andere volken van Maleischen stam. Zij bezitten al de gewone gebreken van dien stam; maar zij vinden, vooral ten gevolge van den staat van anarchie en wetteloosheid waarin het rijk verkeert, meer dan gewone gelegenheid om ze aan den dag te leggen. Wanneer wij zee- en strandroof, slavenhandel, afpersingen en geweldenarijen jegens eerlijke handelaars gepleegd, overal op de Atchineesche kusten zien heerschen, dan vragen wij niet of deze handelingen ook in hun standpunt eenige verschooning vinden, maar wij meenen dat het belang van menschelijkheid en beschaving vordert, dat aan zulke tooneelen paal en perk worde gesteld. Wanneer wij in het verkeer met de Atchineezen en in onze pogingen om hen tot betere inzichten te brengen, op dubbelhartigheid, achterhoudendheid en valschheid stuiten, dan kunnen wij bezwaarlijk ons straffeloos laten misleiden en, na door ijdele beloften bedrogen te zijn, ons ontslagen rekenen van den plicht om den eerlijken handel en het vreedzaam verkeer des noods door eene ontzagwekkende tuchtiging te beschermen. Maar al kunnen wij den toestand die op de Atchineesche kusten heerscht en de wanorde die vandaar naar onze aangrenzende bezittingen overslaat, niet langer lijdelijk aanzien, wij behoeven daarom op onzen vijand niet te schimpen en te smalen. En wanneer wij ook al moeten erkennen dat zijn zedelijke toestand treurig is, dat hij aan hanengevechten en hazardspel, aan opiumschuiven en betelkauwen verslaafd is, dat aan den wellust de teugel wordt gevierd, en zelfs onnatuurlijke wellust zoo onbeschaamd wordt gedreven, dat mannen openlijk in de schandelijkste betrekking met knapen leven, dan zullen wij toch om dat alles den At-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

chinees nog niet voor het uitvaagsel der menschheid uitkrijten, wanneer wij ons herinneren dat soms even grove, slechts met wat meer vernis bedekte onzedelijkheid ook onder de meest beschaafde en meest christelijke volken van Europa wordt aangetroffen. Dit kan ten minste ten voordeele der Atchineezen getuigd worden, dat zij de meeste andere volken van den Archipel overtreffen in werkzaamheid en schranderheid, dat zij in handel en landbouw ondernemingsgeest en vernuft aan den dag leggen, in één woord, dat zij in vele opzichten op de Boegineezen gelijken, ofschoon zij, wat eerlijkheid en goede trouw betreft, ver bij dezen achterstaan.

De godsdienst der Atchineezen is de Islam, en vooral in vroeger tijd hebben vele Atchineesche vorsten een grooten ijver voor dien godsdienst aan den dag gelegd en de banier der halve maan ontplooid tegenover het kruis dat de Portugeezen in den Archipel zochten te planten. Reeds uit hetgeen wij omtrent de beoefening der Maleische letterkunde in Atchin hebben opgemerkt, blijkt van eene meer dan gewone belangstelling in de kennis der wetten van den Islam en de handhaving der zuiverheid van de leer. De vorsten beijverden zich om prachtige moskeeën te bouwen, zooals de Beitoe'r-rahman, waarvan de stichting aan Iskander Moeda wordt toegeschreven, en de Beitoe'l-moschahadat, door zijn opvolger Iskander Tsani in de stad zelve gebouwd, en misschien wel dezelfde die in Valentijns afbeelding van Atchin zulk eene in het oog loopende plaats inneemt. Telkens maken de Atchineesche kronieken gewag van beroemde leeraars die uit vreemde gewesten naar Atchin kwamen en zich daar vestigden of tijdelijk verblijf hielden. Onder de regeering van Sultan Hosein (1567—1575) kwam uit Mekka de scheikh Mohammed Azhari, bijgenaamd Noeroe'd-din, die tot de Schafeïtische secte behoorde, en te Atchin de metaphysica onderwees, maar er na korten tijd overleed. Deze werd onder de regeering van Sultan Mantsoer-Schâh (1577—1585) gevolgd door den scheikh Aboe'l-cheir, zoon

PERPUSTAKAAN NASIONAL

van den scheikh Ibn Hadjar, leeraar der rechtswetenschap en schrijver van een boek „het snijdend zwaard" getiteld en quaesties van mystieke godgeleerdheid behandelend, waarover hij een langdurigen, maar ten slotte onbeslist gebleven strijd voerde met een anderen scheikh, Mohammed Jamani, zeer ervaren in de kennis der rechtsgronden, die met hem te gelijker tijd te Atchin vertoefde. Nadat nu deze beide scheikhs vertrokken waren, kwam weder, en nu uit Guzuratte, een andere geleerde, de scheikh Mohammed Djilani, een Schafeïet uit het Koreischitische geslacht Ranîr, die onderwijs gaf in de logica, de rhetorica en de rechtswetenschap. Toen nu velen verlangden dat hij ook onderwijs in de mystische godgeleerdheid zou geven, reisde hij naar Mekka om beter op de hoogte te komen, waarna hij naar Atchin terugkeerde en het vraagstuk uitmaakte, waarover vroeger Aboe'l-cheir met Mohammed Jamani had getwist. Die mystieke godgeleerdheid schijnt destijds te Atchin zeer in den smaak te zijn gekomen. Een der hoofden dezer sekte, de reeds genoemde Schamsoe'd-din Ibn Abdoe'llah Schamatrani, stond in groot aanzien bij Sultan Iskander Moeda. De kronieken van Atchin zeggen van hem, dat hij ervaren was in alle wetenschappen, maar inzonderheid beroemd door zijne kennis der mystieke godgeleerdheid en door zijne talrijke schriften. Hij overleed in het jaar 1630, en zijn dood werd een half jaar later gevolgd door dien van een anderen beroemden scheikh, die echter meer wegens zijne kennis der rechtswetenschap geprezen wordt, Ibrahim ibn Abdoe'llah Schami de Schafeïet. Toen later de mystieke leer van Schamsoe'd-din, die, gelijk bij vele mystieken het geval is, eene sterk pantheïstische kleur had, door de gedichten van Hamzah Fantsoeri werd gepopulariseerd, begon deze richting aan de orthodoxe leeraars een groote bezorddheid in te boezemen. De scheikh Noeroe'd-din ibn Ali Raniri, die zeer in de gunst stond van Sultan Iskander Tsani en van zijne weduwe Tadjoe'l-'alam, die na hem het bewind voerde, vervaardigde op last dier vorsten onderscheiden werken tot wederlegging

PERPUSTAKAAN NASIONAL

der dwalingen en ketterijen van Schamsoe'd-din, en gewaagde daarin ook van de schriften van Hamzah, die hij der verbranding waardig keurde. Men mag wel aannemen dat het deze leeraar geweest is, die Iskander Tsani zoodanig tegen de aanhangers der pantheïstische leer opzette, dat hij hen liet vervolgen en ter dood brengen en het reeds vroeger vermelde auto da fé hield door de schriften van Schamsoe'd-din en Hamzah openlijk vóór de groote moskee te verbranden [1]). Ik heb deze bijzonderheden met eenige uitvoerigheid medegedeeld, omdat zij bewijzen dat in den gulden tijd van Atchin in dat rijk eene belangstelling en deelneming in het leven en streven van den Islam betoond werd, die bezwaarlijk in eenigen anderen staat van den Archipel zal worden wedergevonden, en, in verband met de oorlogen door de Atchineesche vorsten tot handhaving en uitbreiding van het geloof gevoerd, ons het recht geeft Atchin in den tijd van zijn bloei als den eersten Mohammedaanschen staat van Insulinde te beschouwen.

Hiermede hangt nog een ander verschijnsel te zamen, de uitdrukkelijke erkenning namelijk van den Sultan van Turkije als hoofd van den Islam door Atchin, en de pogingen aangewend om zich in den strijd tegen de ongeloovigen van zijne hulp te verzekeren. Men weet dat de laatste der Abbasidische Khalifen in 1516 door Selim I, Sultan van Turkije, bij de verovering van Egypte werd gevangen genomen, en de vrijheid benevens een jaargeld kocht door aan Selim zijn titel af te staan, met dat gevolg dat sedert de Sultan van Turkije door alle orthodoxe Moslemen als hoofd van den Islam wordt aangemerkt. Reeds in 1562 zond Sultan Alaoe'd-din van Atchin een gezant naar Konstantinopel, met het doel om door

[1]) Eene lijst der geschriften van Schamsoe'd-din en Hamza Fantsoeri, alsmede van hun wederlegger Noeroe'd-din Raniri, geeft de heer Neubronner van der Tuuk in „Bijdragen tot de Ind. Taal-, Land- en Volkenkunde", 3e Serie, Deel I, bl. 462.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

de erkenning van des Sultans gezag den Islam in zijn rijk te versterken en zich een bondgenoot te verschaffen tegen de Portugeezen. De Atchineesche kronieken leeren ons dat de Groote Heer bekwame handwerkslieden naar Atchin zond, die aan Alaoe'd-din's onderdanen onderricht gaven in het gieten van zwaar geschut, en de doorgaans zoo nauwkeurige berichten der Venetiaansche gezanten, die zulk een gewichtige bron voor de geschiedenis zijn, bevestigen de juistheid dezer mededeeling. [1]) De betrekkingen met Turkije schijnen sedert en tot op den huidigen dag onderhouden te zijn. De heer Nierstrasz herinnerde op 27 Febr. jl. in de Tweede Kamer, dat eenige jaren geleden de Turksche regeering, naar aanleiding van brieven van den Sultan van Atchin, aan de Nederlandsche een diplomatieke nota gezonden heeft, om opheldering over onze verhouding tot Atchin te vragen. Later zal het ons blijken dat ook bij de gebeurtenissen die tot den tegenwoordigen oorlog aanleiding gegeven hebben, de Sultan van Atchin zich op nieuw tot den Grooten Heer heeft gewend.

Om den geest waarin de oude Atchineesche vorsten in het belang van den Islam werkzaam waren, nog nader te karakteriseeren, wil ik hier uit de Maleische kronieken nog eenige merkwaardige bijzonderheden mededeelen. Van Sultan Mantsoer Schah (1577—1585) wordt gezegd, dat hij de beoefenaars der wetenschap van den Islam genegen was en zorg droeg voor de handhaving der wet van den profeet, dat hij aan zijne lijfwachten voorschreef een baard, een tabbaard en een tulband, met andere woorden de Arabische kleederdracht, te dragen, en dat hij aan al zijne onderdanen gelastte de vijf dagelijksche gebeden, de vasten der maand Ramadhan en de door de sonnah aanbevolen vasten in acht te nemen en de zakah te betalen. Van Sultan Iskander Moeda (1607—1636) wordt gezegd,

[1]) Von Hammer, Gesch. d. Osm. Reiches, III. 402.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

dat hij zeer aandrong op de handhaving der instellingen van den Islam, met name van de vijf dagelijksche gebeden en de vasten, en dat hij het drinken van arak en het dobbelspel verbood. Zijn opvolger Iskander Tsani (1636—1640) wordt niet minder om zijn vroomheid geprezen, en van hem wordt bepaaldelijk gezegd dat hij de met den Islam strijdige godsgerichten verbood, bestaande in het dompelen der hand in kokenden olie en het likken van gloeiend ijzer. Ook deed hij een bedevaart naar de heilige graven der vorsten en eerste planters van den Islam te Pasei en Samoedra, las bij ieder graf de fatihah of het eerste hoofdstuk van den Koran en ontstak er kaarsen en wierook. Eindelijk wordt ook van de Sultane Tadjoe'l-alam (1640—1675) vermeld, dat zij de vijf dagelijksche gebeden volbracht, ijverig in den Koran las en de voorschriften van den Islam handhaafde. Nu verdient het ongetwijfeld opmerking dat het aan deze vorsten als een bijzondere verdienste wordt aangerekend, dat zij de dagelijksche gebeden, de vasten van Ramadhan en de betaling der zakah of armenbelasting, welk alles tot de allereerste plichten van den Moslem, tot de grondzuilen van den Islam behoort, in acht nemen en voorschrijven. Reeds dit alleen wettigt het vermoeden, dat in Atchin onder de massa der bevolking de ijver voor den Islam gering was. Dat nog onder Iskander Tsani de godsgerichten in zwang waren, die trouwens nog in de vorige eeuw in Tjeribon bestonden, bewijst hoe taai ook hier de adat was, en hoe noode zij hare plaats aan de instellingen van den Islam inruimde. Waarschijnlijk waren de vorsten den Islam te meer genegen en zochten zij steun bij priesters en wetgeleerden, omdat de Islam het absoluut gezag der vorsten begunstigt, en zullen de hoofden des volks, die naar de aloude Maleische instellingen een rijksraad vormen die de vorsten kiest en weder afzet, al hunne handelingen controleert en te zamen met de mindere hoofden volgens de landsgebruiken rechtspreekt, te meer tegenstand aan de hervormingen geboden hebben, naarmate hun gezag daardoor

PERPUSTAKAAN NASIONAL

meer werd beperkt en ondermijnd. Er waren dus ongetwijfeld in Atchin, gelijk in schier alle staten van den Archipel, van oudsher eene Arabische en eene nationale partij, zooals wij ook uit de gesprekken die de Schahbandar van Atchin, kort voor het uitbarsten van den tegenwoordigen oorlog, met den Resident van Riouw hield, vernamen dat nog heden die beide partijen te Atchin om den voorrang dingen. Krachtige vorsten, zooals Mantsoer Schah en Iskander Moeda, wisten de weêrspannige hoofden te bedwingen en het streng Islamitisch karakter van den staat, althans naar buiten, te handhaven. Maar bij den dood van Iskander Tsani had eene gebeurtenis plaats, waarbij de nationale partij in Atchin zeer hare rekening vond en die vermoedelijk ook wel aan haar drijven is toe te schrijven. De regeering bleef in handen van zijne weduwe de Sultane Tadjoe'l-'alam, wat op zich zelf reeds, ofschoon in overeenstemming met de gebruiken der Maleische volken, bij welke vrouwenregeeringen dikwijls voorkomen, geheel met de beginselen van den Islam in strijd is. Wij zien nu in de geschiedenis van Atchin de Orangkaja's of hoofden des volks veel meer op den voorgrond treden; wij zien door hunnen invloed de vrouwenregeeringen bestendigen, zoodat gedurende 58 jaren vier Sultanes achtereen op den troon zitten; en als eindelijk de Arabische partij weder zegepraalt, en doordrijft dat de teugels van het bewind weder aan de handen van een man worden toevertrouwd, zien wij den tegenstand der hoofden en vazallen zoozeer toenemen, dat het rijk meer en meer in verval raakt en meer en meer ten prooi wordt aan wanorde en regeeringloosheid. Dit alles, met Marsden en anderen, aan eene soort van omwenteling toe te schrijven, die bij den dood van Iskander Tsani zou hebben plaats gehad, komt mij voor van de zaak een verkeerde en overdrevene voorstelling te geven. De nationale partij had altijd bestaan, maar kon zich meer doen gelden nu de regeering aan zwakke vrouwenhanden was toevertrouwd, en wist gedurende langen tijd

PERPUSTAKAAN NASIONAL

te zorgen voor de bestendiging van een toestand die hare inzichten zoozeer diende.

Na al het gezegde zal het ons weinig verwonderen dat thans de instellingen van den Islam in Atchin weder zeer in verval zijn, en zijne voorschriften er even weinig worden in acht genomen, als dit in het algemeen in den Indischen Archipel het geval is. Niet alleen is er de inrichting van het bestuur en de rechtspraak bij voortduring met de beginselen van den Islam in strijd, niet alleen worden er de voorschriften tot onthouding van sterke dranken en hazardspelen in den wind geslagen, maar ook de vasten en dagelijksche gebeden worden door velen geheel verwaarloosd, en alleen bij het zoogenaamde vrijdaggebed, dat, gelijk men weet, van een preek in het Arabisch vergezeld gaat, schijnt het de gewoonte te zijn eenigszins trouw ter moskee te komen. Het aantal Hadji's dat Atchin oplevert schijnt echter betrekkelijk aanzienlijk te zijn.

Onder de middelen van bestaan der Atchineezen, nemen land- en tuinbouw eene voorname plaats in. In het aanleggen van sawahs en vooral in de pepercultuur zijn zij meer ervaren dan hunne naburen, en overal langs de kusten zijn alle gewone tropische boom- en aardvruchten tot matigen prijs te bekomen. Tabak en katoen planten zij overal voor eigen gebruik; doch de hoedanigheid van eerstgenoemde wordt gezegd ver bij de Java-tabak achter te staan. Koffie wordt in den omtrek van Telok Gloempang alleen voor den uitvoer gekweekt; betelnoten zijn op de kust van Pedir zoo overvloedig, dat jaarlijks een aantal scheepsladingen daarvan naar China en het vaste land van Indië worden uitgevoerd. De rijstbouw is echter, ofschoon Pedir belangrijke hoeveelheden van dit product aan de andere gewesten levert, niet geheel voldoende, zoodat eenige rijst van Nias wordt ingevoerd.

Naast den landbouw komt de handel vooral in aanmerking. Deze geschiedt deels bij ruiling, deels tegen betaling met Spaansche matten, bij voorkeur zoogenaamde pilaar-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

matten. Andere zilveren munt schijnt in het geheel niet gangbaar te zijn; Ritter zegt dat de Amerikanen te vergeefs beproefd hebben hier de nieuwe Mexicaansche dollars te slijten, en Earl geeft als reden hiervoor op, dat de Bataks der binnenlanden, die aan de Maleiers en Atchineezen een groot deel der waren waarmede zij handel drijven, zooals de kamfer, benzoë, damar, rotan enz. verschaffen, alleen pilaarmatten willen aannemen, omdat deze wegens hun zuiver gehalte zich gemakkelijk laten smelten, wat met de Mexicaansche dollars niet het geval is. De Bataks zijn namelijk gewoon de zilveren munten die in hunne handen komen, te versmelten tot cirkelvormige platen; in het daarmede in verband staande bijgeloof kunnen wij ons hier niet verdiepen. Earl trekt uit dien hoofde in twijfel of de kunstgreep der Amerikanen, om de Mexicaansche dollars te smelten en als pilaarmatten te hermunten, hen op den duur wel helpen zal. Overigens zegt die schrijver dat kleine inlandsche gouden en zilveren munten van onzekere waarde, koperen duiten van Birminghamsch fabrikaat en oude Compagnie-duiten in omloop zijn; doch dit bericht is te onbepaald. Van oudsher hebben de Sultans van Atchin gouden en looden of tinnen munten doen slaan, die zeer de aandacht der numismatici hebben getrokken en voor de studie van de geschiedenis des rijks eene belangrijke bron zijn, maar thans in het verkeer weinig meer schijnen voor te komen. Wat de tegenwoordige pasmunt betreft, deze bestaat volgens Ritter in koperen duiten met het merk van den Sultan, waarvan er 180 op een Spaansche mat gaan. Andere schrijvers gewagen van een tinnen munt van slecht fabrikaat, koe geheeten, waarvan 400 stuks een piaster maken.

De haven van Atchin, vroeger zoo druk door de Europeanen bezocht, wordt thans slechts zelden door hunne schepen aangedaan, tenzij ze door tegenwinden of gebrek aan water daartoe genoopt worden. Van Pinang en Singapore, vooral van het eerstgenoemde, bezoeken jaarlijks

een 15 à 20-tal brikken de kust van Pedir in de maanden Juni tot Augustus, om betelnoten te halen, waarvan het dan de oogsttijd is, maar zelden komen zij te Atchin. Een tien- of twaalftal schepen van Klingaleezen bezoekt jaarlijks Atchin op hunne reizen naar en van Singapore, terwijl ook Arabische schepen die met bedevaartgangers van Singapore komen, de haven van Atchin soms aandoen. Eenige weinige schepen van Suratte brengen er dadels, zout en inlandsche manufacturen, en eenige jonken en topen van Chineezen te Pinang komen er ladingen rijst halen. Maar ook de Atchineezen zelven zijn ervaren en stoute zeevaarders en voeren zelven in jaren van overvloed de voortbrengselen van hunnen landbouw, vooral rijst en pinangnoten, met eigen vaartuigen van zonderling maaksel, op vrij groote schaal naar de naburige gewesten.

De peperhavens der westkust, grootendeels door Atchineezen, maar ten deele ook door Maleiers en Pedireezen bewoond, worden deels door vaartuigen van Pinang, de kust van Koromandel en de Nederlandsche bezittingen ter westkust van Sumatra, deels en vooral door Amerikaansche schepen bezocht, welke laatste, daar zij hunne ladingen met pilaardollars en Levantschen opium betalen, meer dan alle andere handelaars gezien zijn.

Duizenden pikols peper worden jaarlijks van daar uitgevoerd, ofschoon in de laatste jaren die uitvoer belangrijk schijnt verminderd te zijn. Schier al de Atchineesche kampongs langs de westkust, en eigenlijk ook de Maleische die daartusschen verspreid liggen, hebben haren oorsprong te danken aan de geschiktheid van den grond voor de peperteelt, en aan den ondernemingsgeest van het een of ander hoofd, dat zijn geld aan eene landbouwonderneming wilde wagen. De geschiedenis van al deze kampongs, hetzij haar oorsprong reeds tot vroeger eeuwen teruggaat of uit de laatste jaren dagteekent, is in de hoofdtrekken dezelfde. Een ondernemend man verzamelt door geldelijke voorschotten of andere middelen eenige

PERPUSTAKAAN NASIONAL

personen om zich heen, die werk en onderstand behoeven; een stuk grond, doorgaans in de nabijheid eener rivier of beek, wordt uitgezocht, schoongemaakt en beplant, en men wacht de eerste uitkomsten af, om aan de onderneming meer uitbreiding te geven. Ieder die eenig voorschot ontvangen heeft, levert de voortbrengselen zijner vlijt tegen bepaalden prijs aan het hoofd, en vermindert daarmede zijne schuld tot zij geheel is afgedragen. Het geven van voorschot bij den arbeid is dus ook hier, gelijk elders in de inlandsche maatschappij, regel; het betalen van dagloon is een Europeesch begrip dat haar oorspronkelijk vreemd is, en bij het gemis daarvan is het voorschot onvermijdelijk, daar de arbeider geene middelen heeft om in zijn onderhoud te voorzien, totdat hij de eerste vruchten zijnde nijverheid kan ter markt brengen. Zoo waar is het wat de heer Verkerk Pertorius in zijne schetsen van de Padangsche Bovenlanden opmerkt, dat in den Indischen Archipel het voorschot geen middel is door de particuliere nijverheid der Europeanen ingevoerd, om den inlander aan zich te verbinden, maar dat het inhaerent is aan de inlandsche maatschappij zelve en een noodzakelijk gevolg van den toestand waarin zij verkeert.

Gelukt nu de onderneming goed en beantwoorden de voortbrengselen aan de verwachting, dan ontstaat in weinige jaren op eene plaats waar vroeger geen spoor van bevolking te vinden was en alleen wild gedierte huisde, eene kampong die honderden, ja duizenden tot woonplaats strekt; maar te gelijker tijd wordt zij, naarmate landbouw en handel er toenemen, een bijna op zich zelf staand staatje, dat zich om den Sultan al zeer weinig bekreunt. De ontwerper der onderneming blijft het hoofd der vestiging. De arbeiders die hij tot zich lokte, en tot wie hij aanvankelijk toen hij ze door zijne voorschotten onderhield, in schier aartsvaderlijke betrekking stond, blijven ook nadat door de afbetaling de band losser is geworden, hem erkennen als hun hoofd. Hij neemt den titel aan van Panglima, van Datoe en zelfs van Radja,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en laat bij zijn dood het gezag na aan een, bij voorkeur den oudsten, zijner zonen. Hij benoemt ook ondergeschikte hoofden en priesters, wier gezag meestal eveneens op hunne nazaten overgaat. Zoolang de nieuwe staat nog in zijn opkomst is of een min gunstige ligging aan zijn ontwikkeling in den weg staat, wordt het oppergezag van den Sultan erkend; maar is het hoofd rijk en machtig genoeg om zich te doen gelden, dan bekreunt hij zich steeds minder om den oppervorst en is ten laatste onafhankelijk in alles behalve den naam. Intusschen is juist het gezag dier kleine potentaten de oorzaak der onrust en onveiligheid die steeds op deze kusten heerschen. Telkens zijn zij met den opperheer en met elkander in strijd. Wel is waar wordt daarbij zelden veel bloed vergoten, tenzij men zijn vijand ter sluiks overvallen en ombrengen kan, maar men legt het er op toe om de woningen te verbranden en de veldvruchten te vernielen. Ofschoon dus die vereenigingen van landbouwers, de handelaars, zoowel inlandsche als Europeesche en Amerikaansche, aanlokken, hebben dezen dikwijls veel van de bestaande onveiligheid te lijden. Bovendien, ofschoon de bevolking in hare middelen van bestaan geheel van den handel afhankelijk is, maakt zij zich vaak aan bedriegerij en trouwloosheid schuldig. Zelfs de Amerikanen, voor wie zij het meeste ontzag hebben, zijn genoodzaakt geweest in 1833 een oorlogsfregat te zenden, om wraak te nemen van de mishandelingen waaraan zij hadden blootgestaan.

De handel wordt ook nog gevoed door eenige andere takken van nijverheid die de Atchineezen op min of meer belangrijke schaal uitoefenen. Langs de kusten vindt men een overvloed van visch en de Atchineezen verstaan zich uitnemend op de vischvangst. In zekere tijden van het jaar vertoonen zich op de kusten verbazende hoeveelheden van een soort van makreelen, die in het diepe water der open zee gevangen worden met drijvende netten, zeer gelijkende op onze haringnetten. Overal langs de stranden wordt zout uit zeewater gewonnen, doch ge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

woonlijk alleen voor eigen gebruik; het zout dat naar de binnenlanden gevoerd wordt, is gewoonlijk van buiten 's lands aangebracht. Het Atchineesche zout is witter dan het Javaansche, maar minder goed gekristalliseerd en flauw van smaak; het geldt, naar men zegt, ter hoofdplaats zelve slechts een gulden per pikol. Van de inzameling van stofgoud en zwavel is reeds vroeger gewag gemaakt. De veestapel is in goeden staat, en buffels, geiten en kippen, maar vooral paarden, worden onder de artikelen van uitvoer genoemd. De Atchineesche paarden behooren tot de beste van den Archipel en steken door den krachtigen bouw der schouders gunstig af bij die van Java; vooral op Poelo Pinang zijn zij zeer gezocht. Boschproducten, als kamfer, getah pertja, damar, houtsoorten, rotan, bamboe, was, worden uit de binnenlanden naar het strand gevoerd. Het katoen dat de Atchineezen zelven verbouwen, levert hun het materiaal voor witte en blauwe stoffen van een zeer duurzaam weefsel, waarvan de beste qualiteit voor de krijgslieden bestemd is, maar dat te kostbaar is voor den geringen man, die zich thans veelal in Engelsch fabrikaat kleedt. Ruwe zijde, die uit China wordt aangevoerd, wordt door de Atchineezen verwerkt tot fraaie, maar zeer dunne en zeer kostbare zijden stoffen, die alleen de aanzienlijken dragen en die slechts bij uitzondering als merkwaardigheden of geschenken worden uitgevoerd. Eindelijk zijn de Atchineezen vrij goede goudsmeden; maar de kunst om kanonnen of lelah's te gieten, vroeger met goed gevolg door hen beoefend, schijnt verloren gegaan, terwijl hunne munten zoowel van vroeger als later tijd slechts van geringe kunstvaardigheid getuigen.

Welke de artikelen van uitvoer zijn, blijkt genoeg uit het bovenstaande. De invoer-artikelen zijn, behalve rijst en zout, vooral ijzerwaren, Engelsche garens en manufacturen, zijden stoffen uit Bengalen en katoenen van Koromandel en Malabar, opium, een soort van visch van de Maldiven koembal mas geheeten, wapenen, kruit en

PERPUSTAKAAN NASIONAL

lood, koperen en aarden huisraad en allerlei Chineesche artikelen.

Met de maten en gewichten is het in Atchin gelijk in alle Maleische staten zeer treurig gesteld. Wat het gewicht betreft rekent men bij katti's, pikols en bahars. De katti bedraagt 1¼ Amst. pond, honderd katti's maken een pikol, en drie pikols een bahar, gelijk aan 375 Amst. ponden. De datjings of balansen zijn echter zoo slecht, dat het aan de handelaars zeer is aan te raden zich van hun eigen unsters te bedienen. De inhoudsmaten zijn dezelfde als op Sumatra's Westkust en in andere Maleische gewesten, dat wil zeggen dat, daar de tjoepak of halve kokosschaal de grondslag is van het stelsel, omtrent den inhoud groote onzekerheid heerscht, waarom de kooplieden er zelden gebruik van maken. Betelnoten worden doorgaans bij de laksa, d. i. de 10,000 stuks, verhandeld.

In de kleeding verschillen de Atchineezen van de Maleiers in meer dan één opzicht. Die der mannen bestaat uit de volgende stukken. 1°. Een Arabisch mutsje of kopjah, waarom minvermogenden een groven wit katoenen, meergegoeden een langen zijden of sitsen lap bij wijze van dastar of tulband slingeren. Soms is die lap omzet met een rond, verguld of gouden boordsel, terwijl de slippen tot op de schouders afhangen. 2°. Een badjoe of wambuis van zijde of sits, met korte mouwen, van voren open en reikende tot de heupen, geheel gelijk aan de badjoe der Maleiers. Bij de Atchineezen is echter dit wambuis niet altijd in gebruik. Velen der hoofden langs de kust loopen met het bovenlijf naakt, en worden daarin door hunne onderhoorigen nagevolgd; anderen slingeren zich slechts een wit katoenen lap om de schouders. Zij die het wambuis dragen, trekken het toch veelal uit, om het over den schouder te werpen. 3°. Een lang wit katoenen of zijden kleed, om de heupen geslagen, van voren in elkander gewrongen en vastgemaakt door een breeden buikband van dezelfde stoffen, ter vervanging van de Maleische sarong. 4°. Een wijde broek, meestal van zijde,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

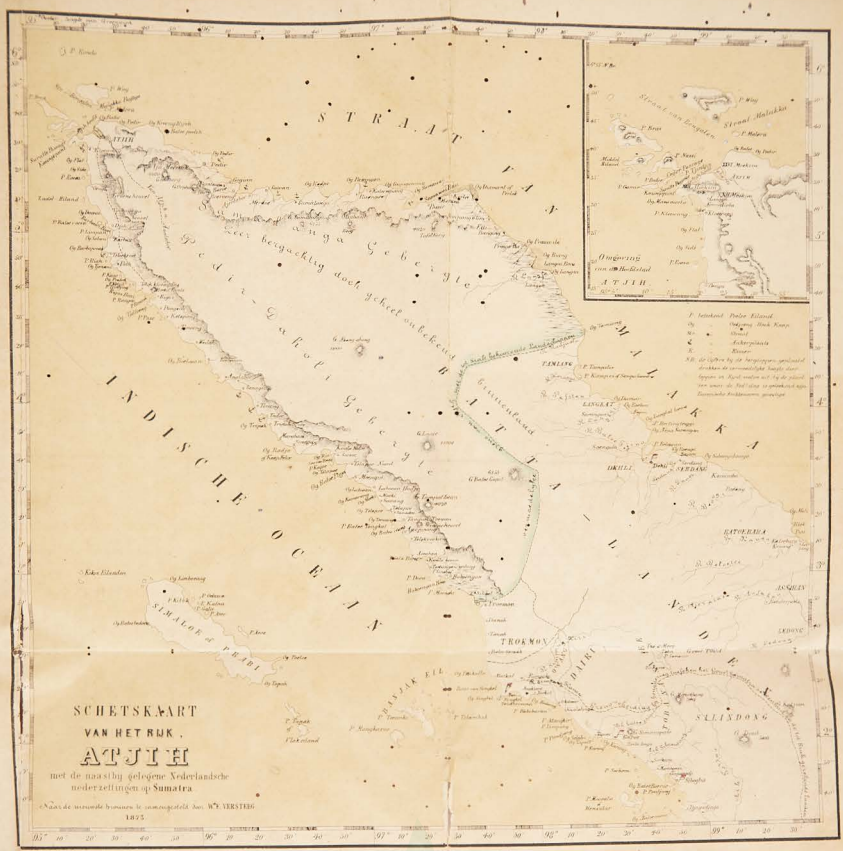
SCHETSKAART
VAN HET RIJK
ATJIH
met de naastbij gelegene Nederlandsche nederzettingen op Sumatra
1875
STRAAT VAN MALAKKA
INDISCHE OCEAAN
Groote berg-achtig doch heuvelachtig Gebergte
Pedir-Gebergte
Barisan Gebergte
Singa Gebergte
Omgeving van de Hoofdstad ATJIH
PULO WEH
PULO BRAS
PULO NASI
PULO MAKEH
PULO RONDO
PULO BREUH
PULO ROEBIAH
PULO KAMBING
PULO ROTEE
PULO BAI
PULO BAROE
PULO BANJAK
PULO TELOEH
PULO SIMEULOE
PULO NIAS
PULO BATOE
PULO MENTAWAI
PULO PINANG
PULO PERAK
PULO KELANG
PULO LANGKAT
PULO BRANDAN
PULO DELI
PULO SERDANG
PULO ASAHAN
PULO LABOEHAN
PULO BATOE
PULO TROKMON
PULO DAIBEI
PULO SILINDONG
PULO LADONG
PULO TOEKONG
PULO BESAR
PULO KECIL
PULO KAMBING
PULO BAROE
PULO BAI
PULO ROTEE
PULO ROEBIAH
PULO BREUH
PULO MAKEH
PULO RONDO
PULO NASI
PULO BRAS
PULO WEH
PULO NIAS
PULO BATOE
PULO MENTAWAI
PULO PINANG
PULO PERAK
PULO KELANG
PULO LANGKAT
PULO BRANDAN
PULO DELI
PULO SERDANG
PULO ASAHAN
PULO LABOEHAN
PULO BATOE
PULO TROKMON
PULO DAIBEI
PULO SILINDONG
PULO LADONG
PULO TOEKONG
PULO BESAR
PULO KECIL

en tot op de kuiten afhangende, van de soort die in den Archipel algemeen onder den naam van seloear Atjih of Atchineesche broek bekend is. Sandalen worden, behalve door de hoofden, zelden gedragen. De kleeding der vrouwen verschilt weinig van die der mannen. Alleen dragen zij binnenshuis het hoofd ongedekt, terwijl zij uitgaande daarom een katoenen lap slaan.

De woningen der Atchineezen zijn altijd op stijlen of palen gebouwd. Ook die der armste lieden zijn samengesteld uit planken. De gewone bedekking bestaat uit de lange smalle bladeren van den nipapalm (atap), waarvan een aantal door middel van een gespleten rotan aan een lange bamboezen lat zijn bevestigd. De vorm der woningen is langwerpig en zij bestaan doorgaans uit een breede voorgalerij, twee of drie slaapvertrekken en van achteren een stookplaats. Als huisraad dienen eenige potten en wat verder tot de spijsbereiding volstrekt noodig is, eenige kisten of manden tot berging van kleedingstukken, eenige matten om op te zitten, eenige sitsen of katoenen tabirs of bedvoorhangsels, welk alles doorgaans, even als de woning zelve, uitermate slordig en smerig is. Eenige van deze woningen, dicht bij elkander geplaatst en gezamenlijk met een planken pagger omheind, vormen een kampong. Ook zijn vele kampongs als verdedigingsmiddel omgeven door een aarden wal, die dicht met stekelige bamboe beplant is. Van vele langs de kust gelegen plaatsen ziet men aan het strand niets dan den passer, bestaande uit rechte rijen van kleine en bedompte onder één dak gebouwde huizen, die te zamen één of meer straten vormen. Het is hier dat alles te koop wordt geboden wat in zulk eene plaats verkrijgbaar is.

Het gewone voedsel der Atchineezen is rijst met een weinig groente of visch genuttigd. Vleesch en hoenders komen slechts bij feestelijke gelegenheden op den disch. De gewone drank is water, zelfs het bij de Maleiers van Sumatra zoo geliefde aftreksel der bladeren van den koffieheester is hier onbekend. De levenswijze verschilt in

PERPUSTAKAAN NASIONAL

het algemeen slechts weinig van die der Maleiers. Veldarbeid, handel, scheepvaart en vischvangst zijn het werk der mannen, de huiselijke bezigheden zijn aan de vrouwen overgelaten.

Op hunne wapenen zijn de Atchineezen bijzonder gesteld en zij onderhouden die met eene zindelijkheid die anders bij hen zeldzaam is. Die wapenen bestaan uit krissen en klewangs van verschillende soort en maaksel, meestal door hen zelven bewerkt. Intusschen versmaden zij de wapenen van Europeesch fabrikaat niet, mits zij naar het Atchineesch fatsoen gesmeed zijn. De heer Ritter zag op de Atchineesche kust eene brik van Poelo Pinang ten anker, die Engelsche sabels, ongeveer twee voet lang en drie duim breed, voor een Spaansche mat het stuk in groote menigte verkocht. De Atchineezen dragen de genoemde wapens, alsook hunne pieken, altijd blank; van de scheeden ziet men doorgaans niets. Velen dragen ook donderbussen en geweren, en gewoonlijk voeren zij ook een klein, rond en met bonte kleuren geverfd schild. Lelah's (licht geschut) worden veel bij hen aangetroffen, en op de passers ziet men soms stukken van zwaarder kaliber; maar het zwaar geschut uit vorige eeuwen, dat aan den Sultan behoort, schijnt meestal onbruikbaar te zijn geworden.

De gewoonte der Atchineezen om hunne wapenen steeds uitgetogen te dragen, hangt ongetwijfeld samen met hunne onderlinge twisten en veeten, en hunne gewoonte om zich zelven recht te verschaffen. Hunne wraakzucht laat hen niet rusten voordat iedere werkelijke of vermeende beleediging gewroken is. De bloedwraak, die aan de volken van Maleischen stam evenzeer als aan de Bedowinen eigen is, en die de profeet der Arabieren beproefd heeft aan regelen te binden, maar zonder het beginsel aan te tasten, bestaat bij hen nog in den ruwsten vorm. Bloedverwanten trekken voor bloedverwanten en de bewoners derzelfde kampong trekken voor elkander partij. Dit is dus een oorzaak van aanhoudenden kleinen oorlog, waartegen de Sultan niets vermag.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Gelukkig zijn de Atchineezen, als wij den heer Ritter gelooven mogen, in waarheid minder te vreezen, dan hun ruw en schrikwekkend voorkomen zou doen vermoeden. Met het schietgeweer weten zij slechts zeer gebrekkig om te gaan, en met klewang en kris kunnen zij slechts voor zich uit houwen en steken. De Maleische schermkunst of het mantja schijnt hun met andere kunstmatige lichaamsoefeningen geheel onbekend te zijn.

De weerbare manschap is bij de Atchineezen in verhouding tot het bevolkingscijfer talrijk, en daar zij zich door persoonlijken moed onderscheiden, zouden zij, indien zij zich vereenigden tot verdediging van het gemeenschappelijk vaderland en op één punt konden verzameld worden, een geduchten tegenweer kunnen bieden. Doch de slechte gesteldheid der wegen, die zoowel den marsch van troepen als het vervoer van levensmiddelen belemmert, en het gebrek aan genoegzame voertuigen voor het transport, zijn voor dengeen die Atchin aanvalt, een waarborg dat hij slechts met een deel der strijdbare macht zal te doen hebben. Daarbij komt dat vele vazallen naar onafhankelijkheid streven en sommigen reeds getracht hebben vriendschappelijke betrekkingen met het Nederlandsche Gouvernement aan te knoopen. In het Regeeringsverslag over 1872 wordt gezegd, dat onder de 23 onderhoorigheden op de noord- en oostkust er slechts vier zijn die zich nog om het gezag van den Sultan bekreunen, en dat, zoodra deze eenig échec lijdt, er veel kans is dat de minderheid het voorbeeld der meerderheid volgen zal. Hoe het zij, men mag de tegenwoordige macht van Atchin niet afmeten naar hetgeen de oude reizigers en zelfs nog Valentijn daarvan opgeven. Valentijn begroot de macht die de Sultan des noods zou kunnen te velde brengen, op 40 à 50 duizend man, en gewaagt daarbij van 100 tot 200 vaartuigen met kanonnen en draaibassen gewapend, en van een duizendtal afgerichte olifanten. Van die olifanten is thans niets meer overig; de laatste tamme olifant die in het bezit was van den Sultan, is, kort vóór het bezoek

PERPUSTAKAAN NASIONAL

van den heer Ritter te Atchin, door Panglima Poelim, een der hoofden van de XXII Sagi's, naar zijn verblijf in het binnenland gevoerd, omdat het dier te Atchin geheel verwaarloosd werd. Evenzoo zijn de oorlogsvaartuigen verdwenen. Tijdens Ritters bezoek was er slechts één, de Bark Anna (Bagianna), door den Sultan aan den Radja van Troemon ontnomen, en dat, met 14 stukken gewapend, langs de kust kruiste om de huldegiften der vazallen te innen.

Wat evenwel de weerbare manschap betreft, deze wordt door Ritter juist niet veel lager dan door Valentijn geschat, wanneer hij beweert dat de XXII Sagi's alleen van 20 tot 30 duizend man, en de beide overige afdeelingen ieder 10,000 zouden kunnen stellen. Doch die cijfers zijn zeker zeer overdreven. Andere, latere schattingen spreken van 5000 man voor Groot-Atchin, — eene dikwijls voorkomende uitdrukking, waaronder men de hoofdstad met het onmiddellijk onder den Sultan staande gebied verstaat; — terwijl de vazalstaten nog 8000 à 10000 man, doch slechts voor een klein deel met geweren gewapend, zouden kunnen leveren. Over de verdere verdedigingsmiddelen der Atchineezen valt weinig te zeggen. Hoe de kampongs gewoonlijk versterkt zijn, is reeds medegedeeld. Ook over de blijvende versterkingen ter hoofdplaats is het weinige gezegd wat er van bekend is. Van de negeriën langs de westkust zijn Kloeang, Lambosoi, Telok Kroeë, Rigas, Analaboe, Soesoe, Tampat Toean en Bakoengan door kleine verschansingen of bentengs zooveel mogelijk tegen een vijandelijken aanval gewaarborgd.

Wanneer men zich van het bestuur van den Atchineeschen staat een goed denkbeeld wil maken, moet men scherp onderscheiden tusschen het gebied rechtstreeks aan het gezag van den Sultan onderworpen en waarvan hij zelf de inkomsten heft, en dat der vazalstaten, hetzij deze, zooals Pedir en Pasei, door vroegere verovering tot erkenning van des Sultans suzereiniteit gedwongen zijn, hetzij zij hun oorsprong danken aan de vestigingen door uit het Sultansgebied afkomstige hoofden in vroeger woeste

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en onbewoonde streken aangelegd, of op soortgelijke wijze door Maleische kolonisten, uit het Menangkabausch gebied afkomstig, binnen de Atchineesche grenzen gesticht.

Het Sultansgebied bestaat uit de reeds meermalen gemelde drie afdeelingen, die onder de namen van de XXV, XXII en XXVI Sagi's of Moekims bekend zijn, naar het aantal der gemeenten dat zij oorspronkelijk bevatten. Strikt genomen is ook de bevolking der hoofdplaats in die afdeelingen en wel in de XXV of XXVI Sagi's begrepen; want de verdeeling omvat alle Atchineezen, maar de leden der XXII Sagi's bewonen alleen het binnenland van Groot-Atchin, leggen zich uitsluitend op den landbouw toe en vertoonen zich zelden ter hoofdplaats of aan de kust, terwijl de kampongs der andere afdeelingen meer nabij het strand liggen, en hare bewoners hun onderhoud in handel, zeevaart en visscherij vinden. Aan het begrip van een Moekim of Sagi beantwoordt dat van een Kotta onder de Maleiers, dat maar al te dikwijls met dat van een kampong verward wordt. De kampong is, zooals wij reeds zagen, een kleine groep huizen door eene omtuining omgeven; een kotta of bij de Atchineezen moekim is een vereeniging van kampongs, die te zamen eene gemeente vormen. Iedere moekim heeft een hoofd met den titel van Pangoeloe, die evenwel niets eigenmachtig verrichten kan, maar in alles zijn onderhoorigen moet raadplegen, en een Imam of priester, die de godsdienstige aangelegenheden bestuurt. Boven deze dorpshoofden staan de hoofden der vereenigde moekims, wier ambtsnaam Panglima is en die met den titel Toeankoe worden aangesproken. Iedere afdeeling heeft twee zoodanige hoofden, maar hoe zij hunne functiën onder elkander verdeelen is mij niet gebleken. De dorpshoofden deelen in zaken van gewicht de besluiten der gemeenten aan deze Panglima's mede, en moeten, als laatstgenoemden daarmede geen genoegen nemen, de zaak weder voor de gemeente brengen, totdat de vereischte eenstemmigheid verkregen is.

De zes Panglima's vormen te zamen den Rijksraad, bij

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wien inderdaad het wezenlijk gezag berust. Vroeger bestond deze uit 12 Orang-kaja's, waarvan vier hooger in rang waren dan de overigen, terwijl een van deze laatsten, de hoogste in rang van allen, als perdana mantri of rijksbestuurder fungeerde. Vraagt men hoe het te verklaren is, dat de tegenwoordige inrichting daarvan afwijkt, dan kan ik alleen mededeelen dat, volgens de Atchineesche kronieken zelven, de tegenwoordige inrichting eerst uit den tijd van Noeroe'l-alam, de tweede Sultane, dagteekent. De Panglima's schijnen erfelijke volkshoofden te zijn, en kunnen als zoodanig niet door den Sultan worden afgezet; maar wel schijnt het dat zij ook met andere hooge functiën door den vorst kunnen belast worden. Zoo was, tijdens de heer Ritter zich te Atchin bevond, Toeankoe Kola Mara, een van de Panglima's der XXVI Sagi's, tevens te Atchin Opperrechter of Kali [1]). Dat er nog altijd te Atchin een rijksbestuurder is, zouden wij van een Maleischen staat verwachten, al werd hij niet in stukken van den laatsten tijd telkens uitdrukkelijk genoemd. Daar deze echter, blijkens zijn naam Habib Abdoe'r-rahmán, een Arabier is of zich als zoodanig voordoet, kan hij niet wel tot de Panglima's behooren. Men zegt dat deze rijksbestuurder thans te Atchin schier alle gezag in handen heeft, maar in welke verhouding hij tot de Panglima's staat is mij niet duidelijk. Misschien hebben behalve dezen ook nog andere door den Sultan benoemde ambtenaren in den Rijksraad zitting, zonder evenwel eene stem te hebben bij de vorstenkeuze, die natuurlijk alleen aan de Panglima's verblijft. Wat ons van de inrichting van andere Maleische staten, b. v. van Sambas op Borneo bekend is, bevestigt wel eenigszins dit vermoeden. Is dit juist, dan kan ook de Schahbandar of Havenmeester lid van den Rijksraad zijn, ofschoon wij zeker weten dat zijne benoeming van den Sultan uitgaat.

---

[1]) Maleische uitspraak van het bekende Arabische Kadi.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Van hetgeen zij met de dorpshoofden zijn overeengekomen, geven de Panglima's aan den Sultan kennis, die zich eenvoudig daaraan heeft te houden. Daarentegen moet de Sultan voor al zijne handelingen het gevoelen en de toestemming van den Rijksraad vragen. Vooral ook kan de vorst zijn opvolger niet zonder hunne toestemming designeeren, en indien hij overlijdt zonder dat deze aangewezen is, of indien de vorst van de regeering mocht ontzet zijn, is de keuze van een nieuwen Sultan geheel aan de Panglima's overgelaten, ofschoon de adat vordert, dat zij zich daarbij, zoolang dit mogelijk is, tot de leden der vorstelijke familie bepalen. De onttrooning van den vorst, waartoe de Panglima's almede het recht hebben, heeft plaats wanneer hij zich aan de landsgebruiken vergrijpt, wier handhaving hunne voorvaders hebben bezworen, of wanneer hij door zijne daden zijne ongeschiktheid voor de regeering toont. De Sultan is dus niet veel meer dan de speelbal dezer hoofden. „Zij zijn", zegt de heer Ritter, „niet karig om hem van tijd tot tijd verwijten te doen, en hem hunne macht voor oogen te houden, indien hij daartoe aanleiding geeft. Zij gevoelen niet de minste vrees voor zijn toorn, die op hen geene uitwerking hebben kan, daar alleen zij over het gros der bevolking gebieden, en deze ook naar hen alleen luistert, terwijl den vorst niets overblijft, dan hunnen wil op te volgen, of, indien hij zoo onberaden wezen mocht, zich met een handvol slaven of berooide koppen, die zich aan zijnen dienst verpand hebben, vruchteloos daartegen te verzetten."

De inkomsten des lands zijn overigens door de Panglima's, zoo het heet, aan den Sultan afgestaan. Als schadeloosstelling daarvoor moet hij aan ieder hunner jaarlijks een bedrag van vijf katti's goud betalen, waartoe hij op verre na niet altijd in staat is.

De inkomsten van den vorst bestaan in 5 pCt. inkomende rechten van alle vreemde vaartuigen te Atchin geheven. Van uitgaande goederen wordt niets betaald en andere belastingen zijn er niet. Ritter berekent het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bedrag der rechten op 15,000 à 18,000 dollars 's jaars, maar dit moet dan nog verminderd worden met de som die aan de Panglima's moet worden uitgekeerd. Hierbij komen de huldegiften van de vazallen, voor zooverre deze te innen zijn; maar het gebruik wil, dat deze vooral voor het onderhoud der voornaamste leden van de vorstelijke familie bestemd worden. Tijdens de heer Ritter te Atchin vertoefde, was aan Radja Ibrahim, een der broeders van den Sultan, de hassil toegewezen, door de hoofden langs de westkust op te brengen en in een halven dollar voor iedere uitgevoerde pikol peper bestaande; doch in werkelijkheid ontving hij niet meer dan de kusthoofden geven wilden, wat doorgaans zeer weinig was, en de macht ontbrak hem geheel om eene betere voldoening af te dwingen. Tampat Toean was toen eenigen tijd te voren, wegens het weigeren der huldegift, zoo te land als te water, door wel duizend Atchineezen aangevallen; maar de bevolking, ofschoon nauw 60 weerbare mannen tellende, had zich ruim 14 dagen lang zoo dapper verdedigd, dat de aanvallers, zonder hun doel te kunnen bereiken, met bebloede koppen hadden moeten aftrekken. Niet veel beter ging het met de hassil van vijf pCt. op de uitgevoerde peper van Koeala Gigian tot Pedir, aan een anderen broeder des Sultans, Radja Abbas, toegekend. De derde broeder, Radja Mahmoed, wien een gelijk bedrag op den uitvoer van peper van Pedir tot de grenzen van Siak toekwam, verkeerde ook al in geen gunstige omstandigheden. Dat de hassil, voor zooverre zij te innen is, in de schatkist van den Sultan zelven vloeit, wanneer hij voor geen broeders of andere familieleden te zorgen heeft, spreekt wel van zelf.

Voor de heffing der inkomende rechten en de regeling van alles wat den handel betreft, benoemt de Sultan een Schahbandar, die onder de Atchineesche hoofden een voorname plaats inneemt, en met wien natuurlijk de vreemde kooplieden het meest in aanraking komen. Deze krijgen van de wijze waarop zij behandeld worden, den indruk dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL

er geene vaste bepalingen omtrent de inkomende rechten bestaan; want de Schahbandar neemt van hen wat hij krijgen kan, en gewoonlijk is het te betalen bedrag het onderwerp van eene overeenkomst die door hem met den kapitein van ieder vaartuig gesloten wordt, hetzij dan dat hij de geheele som aan den Sultan verantwoordt, of zelf ook een gedeelte in zijn zak steekt. Om zijn schamel inkomen eenigszins te vermeerderen, drijft de Sultan veelal ook eenigen handel voor eigen rekening, waarmede dan evenzeer de Schahbandar belast is.

De glans van het Atchineesche hof wordt in vele oude reisverhalen met gloeiende kleuren geteekend. Die verhalen behooren tot een tijdvak, toen over Atchin machtige vorsten heerschten, die de hoofden van schier alle nederzettingen langs de westkust tot aan Salida, langs de oostkust tot voorbij Siak, en een groot deel der vorsten van het Maleisch Schiereiland onder hunne vazallen telden, en hunne suprematie over die allen met kracht en klem wisten te handhaven; tot een tijdvak toen de handel en de pepercultuur bloeiden, en de natiën van Europa zich als om strijd beijverden om de rijke producten van Atchin machtig te worden. Toen was het de tijd dat de deuren in den kraton met zilveren platen belegd waren; dat de Sultans tal van vrouwen en bijwijven onderhielden; dat hun paleis van binnen door eene wacht van 3000 vrouwen en 500 besnedenen werd bewaakt, terwijl des nachts altijd 200 ruiters daar buiten patrouilleerden; dat 300 goudsmeden steeds in den kraton werkzaam waren; dat de Sultan 2000 stukken metalen geschut en honderden afgerichte olifanten bezat. Van al dien luister is niets overgebleven. In een smerigen, half ingevallen, gedeeltelijk zelfs van atappen ontblooten kraton huist thans nog een vorst, die het gezag over zijne vazallen schier geheel verloren heeft, die uit zijn gering inkomen den kleinen hoop amfioenschuivers die zijn gevolg uitmaakt, met moeite kan onderhouden, en die in ieder opzicht tot de armste en ellendigste vorsten van den geheelen Archipel behoort.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Over de vazalstaatjes valt, na hetgeen reeds vroeger over hun ontstaan en bestuur en hunne verhouding tot den Sultan is opgemerkt, slechts weinig meer te zeggen. De inkomsten der hoofden bestaan in de rechten die zij heffen op de ingevoerde en door hunne onderhoorigen verkochte goederen, en uit hetgeen zij verder door afpersingen en geweldenarijen weten bijeen te brengen. Voor zooverre zij en hunne onderhoorigen Atchineezen zijn, behooren zij tot eene der drie afdeelingen waarin dat volk is gesplitst, doch zonder dat uit die betrekking eenige bijzondere verplichting schijnt te volgen.

Omtrent de Pedireezen, die in het Atchineesche rijk eene ondergeschikte plaats innemen, zijn ons slechts weinig bijzonderheden bekend. Zij zijn voornamelijk te Pedir gevestigd, onder het bestuur van een aan Atchin schatplichtigen radja, welke waardigheid, zooals de geschiedenis leert, meermalen aan een der zonen van de Atchineesche vorsten werd opgedragen. De donkerder huidkleur waardoor de Pedireezen zich van de Atchineezen onderscheiden, doet aan eenig verschil in afkomst denken, maar hunne zeden en gebruiken zijn nagenoeg dezelfde. Zij hebben in hun eigenlijk stamland hunne eigen dorpsinrichtingen behouden, doch bijzonderheden zijn daarvan niet bekend; maar velen hunner houden zich thans, ofschoon doorgaans slechts tijdelijk, in de peperhavens aan de westkust op. De Pedireezen zijn namelijk geoefende landbouwers. Hun land is de rijstschuur van Atchin, levert voornamelijk de betelnoten op en deelt ook op groote schaal in de opbrengst van peper. Duizenden hunner trekken dwars over het gebergte naar de westkust, om daar in de pepercultuur hun bestaan te vinden, en er zooveel geld te verzamelen, dat zij er óf een klein eigendom kunnen erlangen, óf naar hun geboorteland terugkeeren, in welk laatste geval de door hen verlaten pepertuinen, waarvan zij doorgaans ook de ontginners zijn, gewoonlijk spoedig tot den natuurstaat terugkeeren. Om hun doel te spoediger te bereiken, blijven zij gewoonlijk ongehuwd,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

wat echter tot veel ongebondenheid en zedeloosheid aanleiding geeft.

Dat de Maleiers in het Atchineesche rijk voornamelijk te Analaboe, Laboean Hadji, Tampat Toean, Asahan en eenige kleinere plaatsen gevestigd zijn, is ons reeds gebleken. In bovenstaande schets van het Atchineesche volk kon ik niet altijd die Maleische peperhavens van de Atchineesche, waarvan zij zoo weinig verschillen, onderscheiden. Het weinige wat omtrent die Maleiers in het bijzonder valt op te merken, zal dit hoofdstuk besluiten. Die Maleiers hebben de Maleische taal en kleeding, dorpsinrichting en vele Maleische gebruiken bij huwelijken, begrafenissen, rechtspleging enz. bewaard. Evenwel heeft hun langdurig verblijf te midden der Atchineezen op de zuiverheid hunner taal en instellingen een ongunstigen invloed geoefend en hebben zij zich in vele opzichten naar hunne nieuwe landgenooten geschikt. De oorzaken der oudere Maleische nederzettingen te Semangoeng, Boeboean, Analaboe en Laboean Hadji zijn niet bekend. Die van Tampat Toean en Asahan zijn eerst in deze eeuw ontstaan en gesticht door Maleiers van Priaman, Padang, Natal en Benkoelen, die door hunne vlucht herwaarts aan de gevolgen van misdrijven trachtten te ontkomen of eene toevlucht zochten tegen de Padrische overheersching. De oudere Maleische kolonisten waren verdeeld in de XII en VII Moekats, welk woord moekat duizendtallen beteekent. De latere zijn bij deze afdeelingen ingesmolten, die, in weêrwil van het aanzienlijk vermeerderd aantal, de oude namen behouden hebben.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

DERDE HOOFDSTUK.

Geschiedenis.

Oorsprong des rijks. — Oorlogen met de Portugeezen. — Eerste komst der Nederlanders te Atchin. — Het Gezantschap aan Prins Maurits. — Iskander Moeda en Iskander Tsani. — De vier Sultanes. — Het verval des rijks. — Het traktaat van Engeland met Atchin. — De Radja van Troemon. — Verhouding van Atchin tot Nederland in deze eeuw. — Het traktaat van 1857.

Omtrent den oorsprong van het Atchineesche rijk komen de berichten niet overeen. De meeste inlandsche kronieken laten de stichting van het rijk opklimmen tot het jaar 601 der Hedjra, overeenkomende met het jaar 1205 onzer tijdrekening, toen een uit het westen gekomen vreemdeling den Islam in deze streken kwam prediken, het volk bekeerde, eene dochter des lands huwde en, als vorst gehuldigd, de regeering aanvaardde onder den naam van Sultan Djohan Schah. Hij regeerde 30 jaren en de kronieken geven hem 6 opvolgers die te zamen regeeren tot het jaar der Hedjra 901 (1496), zoodat zeven regeeringen nagenoeg drie eeuwen vullen, eer zij ons brengen tot den tijd der heerschappij van Sultan Ali Moghajat Schah, die volgens eene andère meer geloofwaardige kroniek de eerste vorst was van Atchin, daar er voor dien tijd slechts hoofden waren met den titel m e r a h, die een louter plaatselijk gezag hadden. Volgens deze laatste kroniek begon

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Ali Moghajat Schah zijne regeering eerst in 913, d. i. in het jaar 1507 onzer jaartelling, en was hij het ook die het voorbeeld gaf tot omhelzing van den Islam, dat door zijne onderdanen gevolgd werd. Hij zorgde voor de opvolging der voorschriften van de goddelijke wet en breidde zijn rijk uit door de verovering van Pedir, Samoedra en vele kleinere landschappen, en stierf na eene regeering van bijna 15 jaren in 928, of naar onze jaartelling 1522. Ali Moghajat Schah werd opgevolgd door zijn zoon Sultan Tsalahoe'd-din, die in 1540, na eene nagenoeg achttienjarige regeering, van den troon werd gestooten en opgevolgd door zijn broeder Sultan Alaoe'd-din. Door de eerstgemelde kronieken wordt het begin der regeering van Tsalahoe'd-din reeds in 1511 en de duur zijner regeering op 28 jaren gesteld, zoodat zij omtrent het jaar zijner afzetting met het hier gegeven bericht overeenstemmen. Eéne kroniek echter, die evenzeer het begin zijner regeering in 1511 stelt, beperkt haren duur tot 18 jaren en stelt zijne onttrooning op 1530.

Onvereenigbaar met beide inlandsche berichten, maar niet met beide in dezelfde mate, is het verhaal der oude Portugeesche schrijvers, dat, hoewel uit den tijd zelven der gebeurtenissen stammende, toch ook weêr niet volkomen te vertrouwen is, daar gebrekkige kennis van personen en zaken, vooral onbekendheid met de taal, de oorzaak kon worden van velerlei misverstand, en die schrijvers bovendien in hunne berichten over Indië doorgaans te veel aan hunne verbeelding bot vieren, en alles overdrijven, aan alles eene romaneske kleur geven. Ziehier in weinige woorden hun verhaal.

Tijdens de vestiging der Portugeezen te Malakka waren Atchin en Daja (het laatste eene thans verdwenen vestiging aan de westkust, nabij den hoek van Masamoeka, ongeveer ter plaatse van het tegenwoordige Kloeang) twee provinciën die onder het rijk van Pedir stonden en in naam des Konings bestuurd werden door twee vrijgemaakte slaven, die ieder eene nicht des Konings gehuwd hadden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

De Stedehouder van Atchin had twee zonen, waarvan de oudste, Radja Ibrahim, de grondlegger werd van de Atchineesche macht. Toen de vader wegens hooge jaren van zijn post was afgeroepen, stelde de Sultan, uit erkentelijkheid voor zijn trouwe diensten, Ibrahim tot zijn opvolger aan. Deze, eene beleediging te wreken hebbende op het hoofd van Daja, viel in zijn gebied; en toen de vorst van Pedir tusschenbeide trachtte te komen, zeide hij dezen de gehoorzaamheid op, en sloot zijn vader, die hem tot zijn plicht trachtte terug te roepen, in een kooi, waarin hij stierf. In 1521 sloeg hij een aanval op Atchin door een Portugeesche vloot onder de Brito, wiens hebzucht door geruchten van groote schatten was opgewekt, met groot voordeel af. Door het toen veroverde geschut zag hij zich in staat gesteld ook aan den vorst van Pedir, die zich tegen hem ten oorlog toerustte, het hoofd te bieden: hij veroverde zijne hoofdstad Pedir met behulp van omkooping eeniger grooten, en noodzaakte den vorst zelven en het opperhoofd van Daja in de sterkte der Portugeezen te Pasei veiligheid en bijstand te zoeken. Dezelfde Pedirsche grooten, die hij vroeger voor zijne belangen gewonnen had, liet hij thans verraderlijke brieven aan de Portugeezen schrijven, waarin zij op hunne hulp aandrongen, om den overweldiger uit hunne stad te verdrijven. De krijgsmacht die, op deze uitnoodiging vertrouwende, weldra kwam opdagen, leed, ofschoon het verraad nog tijdig ontdekt werd, op den overhaasten terugtocht een aanmerkelijk verlies.

De toestand der Portugeesche bezitting te Pasei werd nu hachelijk. Hare inmenging in het gebeurde te Pedir gaf aan Ibrahim een voorwendsel om ook Pasei aan te tasten, en terwijl hij zelf zijn gezag te Pedir bevestigde, stelde hij zijn broeder aan het hoofd van een leger, dat in drie maanden tijds het geheele gebied van Pasei, met uitzondering der hoofdstad, onderwierp. Ibrahim, begeerig de stad ten onder te brengen, eer de hulpbenden van Aroe, een thans verdwenen rijkje op de oostkust in het tegenwoordige Siaksche gebied, ten gevolge hunner ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

bintenis met de Portugeezen kwamen opdagen, begaf zich nu zelf naar het leger. Eene proclamatie, die leven en eigendom verzekerde aan allen die zich binnen zes dagen onderwierpen, maar dood en verderf dreigde aan allen die zich bleven verzetten, bracht het grootste deel der bevolking in Ibrahims kamp, en bij den derden aanval bleef de verzwakte stad in zijne handen. Nu werd het Portugeesche fort opgeëischt en belegerd; maar zoo groot was de dapperheid der bezetting, dat 350 man aan meer dan 8000 aanvallers een geduchte nederlaag toebrachten. Met dat al was de toestand der verdedigers zoo wanhopig geworden, dat zij besloten het fort heimelijk te ontruimen. Na de ammunitie, zooveel mogelijk als handelswaar verpakt, te hebben doen inschepen, en het zwaar geschut dat zij moesten achterlaten, zoo met kruit te hebben volgepropt, dat het naar zij meenden bij de ontploffing zou moeten springen, staken zij het fort in den brand en trachtten aan boord te komen. Doch de belegeraars ontdekten hun voornemen, drongen in het fort, bluschten den brand, keerden het geschut tegen de vluchtende Portugeezen en richtten een geduchte slachting onder hen aan. De weinigen die ontkwamen, stieten bij het verlaten der haven op dertig booten met levensmiddelen, hun door den vorst van Aroe gezonden, en vernamen de tijding dat hij over land met 4000 man tot hun ontzet in aantocht was. Tot overmaat van kwelling bleek bij de aankomst te Malakka, dat ook daar reeds troepen en levensmiddelen tot hun ontzet waren ingescheept. De onttroonde koning van Pasei vluchtte naar Malakka, de vorst van Pedir en het opperhoofd van Daja zochten een schuilplaats bij den Koning van Aroe.

Het schijnt mij toe dat de vrijgelaten slaaf dien de Koning van Pedir over Atchin gesteld had, de Sultan Ali Moghajat-Schah, en zijn zoon Radja Ibrahim, de Sultan Tsalahoe'd-din der Maleische kronieken is. Atchin zal in genoemden stedehouder zijn eersten Mohammedaanschen regent ontvangen hebben, en de kroniek zal, uit zucht om

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Atchin te verheerlijken, van die vroegere ondergeschiktheid aan Pedir zoowel als van Radja Ibrahims euveldaden gezwegen hebben. Het is volstrekt geen bezwaar dat Tsalahoe'd-din bij de Portugeesche schrijvers een anderen naam draagt. Tsalahoe'd-din is slechts de titel waarbij hij als vorst wordt genoemd; hij moet bovendien een eigennaam gehad hebben, die in de Maleische kroniek niet vermeld, maar toevallig bij de Portugeesche schrijvers bewaard is. De verovering van Pasei met Samoedra is stellig het werk van den zoon, en niet van den vader; de Maleische kroniek die den zoon zeer in de schaduw poogt te stellen, en alleen van hem zegt dat hij werd afgezet en door zijn broeder opgevolgd, omdat hij buiten staat was het rijk te besturen, heeft de eer zijner overwinningen aan zijn vader toegekend. Wij weten echter door de Portugeesche berichten dat Sultan Tsalahoe'd-din de ware grondlegger is der Atchineesche macht.

Na de verovering van Pasei werd, gedurende een lange reeks van jaren, de oorlog tusschen de Portugeezen en Atchineezen met de grootste verbittering en wreedheid voortgezet. In 1527 overviel Francisco de Mello een Atchineesch schip dat van Mekka kwam en een goeden buit beloofde; maar toen de lekgeschoten prijs in de diepte zonk, wreekten zich de Portugeezen door al het scheepsvolk, dat zich door zwemmen poogde te redden, van kant te maken. In 1528 werd Simano de Sousa, die tot Gouverneur der Molukken was aangesteld, op reis derwaarts door een storm beloopen en genoodzaakt een toevlucht te zoeken in de haven van Atchin. De Sultan trachtte hem eerst door list, daarna door geweld in handen te krijgen. De Portugeezen verdedigden zich met onvergelijkelijke dapperheid, totdat de Sousa met de meesten der zijnen in den ongelijken strijd bezweek, terwijl de overigen den Atchineezen als gevangenen in handen vielen. De Sultan behandelde aanvankelijk deze gevangenen met goedheid en zond zelfs een hunner tot den Gouverneur van Malakka, met aanbod om het schip van de Sousa, het gevangen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

krijgsvolk en zelfs het te Pasei veroverde geschut terug te geven, als hij een verbond van vrede en vriendschap met Atchin wilde sluiten. Maar dit was slechts een list om nog meer Portugeezen in handen te krijgen, en den koning van Aroe, die juist toen Atchin met een aanval bedreigde, van het verbond met den vijand af te trekken. De Gouverneur, misleid door het vertrouwen dat de afgevaardigde in des Sultans bedoelingen stelde, staakte de toerustingen die den aanval van den vorst van Aroe moesten steunen, en deze, door zijn bondgenoot verlaten, sloot vrede na een onbeslist zeegevecht. Nu kwamen Portugeesche afgevaardigden te Atchin, die in het openbaar met gunsten en geschenken overladen, maar na hun vertrek heimelijk achterhaald, gedood en uitgeplunderd werden. De Gouverneur, voor wien hun wedervaren na het vertrek uit Atchin een geheim was gebleven, en die meende dat hun een ongeluk overkomen was, zond een nieuw gezantschap naar Atchin om het gesloten verdrag in zijnen naam te bekrachtigen. Met een groot en rijkgeladen schip vertrok Manuel Pacheco naar Atchin. De Sultan, door zijne spionnen te Malakka van alles onderricht, deed op het schip een verraderlijken aanval en maakte het zonder moeite buit, waarop hij al het scheepsvolk met de gevangenen die nog in zijne handen waren, meêdoogenloos liet om hals brengen.

De Sultan was nu in het bezit geraakt van meer geschut, dan naar hij meende nog te Malakka aanwezig zou zijn, en besloot van den verzwakten staat zijner vijanden gebruik te maken om hen ook vandaar te verdrijven. Reeds was het verraad beraamd waardoor hem de citadel in handen zou worden gespeeld, toen de Portugeezen er de lucht van kregen, en het hoofd der verraders, Senaja Radja, van een toren te pletteren lieten werpen.

Van nu af wordt van Tsalahoe'd-din geen gewag meer gemaakt. De Portugeezen gelooven dat Radja Ibrahim, zoo als zij hem steeds noemen, in 1528 gestorven was aan vergif, hem door eene zijner vrouwen toegediend, om het

PERPUSTAKAAN NASIONAL

onrecht te wreken, door hem haren broeder, het hoofd van Daja, aangedaan. Doch wij zagen reeds, dat hij volgens de inlandsche berichten door zijn broeder van den troon werd gestooten, die daarop de regeering aanvaardde onder den naam van Sultan 'Alaoe'd-dîn. Dit kan niet veel later geschied zijn dan 1530, het jaar, dat, zoo als boven gezegd is, door eene der kronieken wordt opgegeven, die mij toeschijnt, om redenen die mijn bestek niet toelaat hier uiteen te zetten, alléén het rechte cijfer bewaard te hebben. De afgezette vorst overleefde nog negen jaren zijnen val.

Alaoe'd-dîn treedt in de inlandsche berichten oneindig meer dan zijn voorganger op den voorgrond. Hij wordt voorgesteld als de wetgever van Atchin, de stichter van de versterkingen der stad, de krachtige strijder die in het verbond met Turkije het middel zocht om aan de Portugeezen te beter het hoofd te bieden, en die zich door zijne groote daden den bijnaam verwierf van el-Kahhár, den Geweldige. Ook maken zij gewag van de aanvallen die hij op Malakka deed, gelijk wij ook uit de Portugeesche schrijvers weten, dat hij tweemaal in 1537, en nog eens in 1547, met eene aanzienlijke macht naar Malakka overstak, hoewel hij telkens onverrichter zake moest afdeinzen, en bij den laatstgemelden aanval zijne vloot door de Portugeezen op de Maleische kust geslagen werd. Zijne veroveringen breidden zich uit over een groot deel van Sumatra. Van zijne vijf zonen liet hij er een wegens zijne heerschzucht van kant maken, een tweeden stelde hij als vorst over Aroe, een derden plaatste hij te Priaman op den troon. Van de beide anderen werd Hosein, toen hij in 1557 overleden was, zijn opvolger onder den naam van Sultan Ali Ri'ajat Schah. Deze regeerde slechts 8 jaren en liet in 1572 den staf der regeering in handen van een kind van vier maanden, dat na zeven maanden stierf. De radja van Priaman, die nu onder den naam van Radja Sri 'Alam opvolgde, wordt zeer ongeschikt voor de regeering genoemd, en onderging na weinige weken een geweldigen dood. De volgende vorst, Sultan Zeinoe'l-'Abedin, een zoon

PERPUSTAKAAN NASIONAL

van den bovengenoemden radja van Aroe, was een monster van wreedheid. De kronieken zeggen dat hij geen eetlust had als hij geen bloed had gezien. Geen wonder, dat ook hij na weinige maanden op gewelddadige wijze om het leven kwam. Eerst in Sultan Alaoe'd-din Peirak, meer bekend onder den naam van Mantsoer Schah, die in 1567 den troon beklom, vinden wij weder een vorst die door zijne groote daden den roem van Atchin verhoogde.

Ten tijde van Mantsoer Schah hadden eenige vorsten van Hindostan een verbond gesloten om de Portugeezen te verdrijven, waartoe ook de koning van Atchin toetrad, die, overeenkomstig de verplichtingen, door de verschillende partijen aanvaard, zich toerustte tot een aanval op Malakka, onder het voorgeven echter dat de onderneming het op Java gemunt had. Weldra werd door een vloot, waarop zich onder anderen 400 man Turksche hulpbenden en 200 stukken geschut bevonden, een geregeld beleg voor Malakka geslagen, maar de belegerden verdedigden zich met de grootste hardnekkigheid, en de vorst van Atchin werd genoodzaakt af te trekken, na in het beleg meer dan 2000 man, en daaronder zijn zoon, het hoofd van Aroe, verloren te hebben. In 1568 zond Mantsoer Schah een gezantschap naar Djapara op Java, om tegen de Portugeezen hulp te vragen, maar het werd door den vijand onderschept. In 1569 verdedigde zich een enkel Portugeesch schip onder Lopez Carrasco drie dagen lang tegen 200 Atchineesche vaartuigen, door den Sultan in persoon aangevoerd, en vermoedelijk tot een nieuwen aanval op Malakka bestemd, vernielde 40 vijandelijke schepen en werd, toen het geheel reddeloos was geschoten, door het opdagen van een tweede schip gered. Bij het lezen der verhalen van zulke heldenfeiten vergete men niet, dat zij ons door de Portugeezen zelven geboekt zijn.

Djapara werd destijds door eene vorstin bestuurd, de weduwe van Pangéran Kediri, wien, bij de verdeeling van het rijk van Demak in 1546, Djapara, Djewana, Patti en Rembang als aandeel waren toegewezen. Djapara was toen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

de belangrijkste handelsplaats van Java. De kloeke vorstin, door een tweede, nu gelukkiger gezantschap daartoe uitgenoodigd, verbond zich met Mantsoer Schah om de Portugeezen uit Malakka te verdrijven en rustte tot dat einde eene belangrijke zeemacht uit. In 1573 werd Malakka door de gezamenlijke vloten van Atchin en Djapara, met 7000 koppen bemand, aangevallen en langen tijd geblokkeerd om allen toevoer af te snijden. De Portugeezen, zeer in het nauw gebracht, tastten met de weinige vaartuigen die zij bijeen konden brengen, de vijandelijke vloot aan, en brachten haar een volkomene nederlaag toe. Dit verhinderde echter niet, dat in 1574 weder eene vloot van Djapara kwam opdagen, die, na wederom te zijn afgeslagen, in 1575 opnieuw door eene Atchineesche vloot werd vervangen, aan welke het gelukte drie Portugeesche fregatten, die een aantal met ammunitie geladen schepen convoyeerden, in den grond te boren. Het Portugeesche garnizoen dier stad, slechts 150 man sterk, waaronder velen buiten staat waren om dienst te doen, was door dit verlies tot het uiterste gebracht. Zeventien dagen lang was de sterkte gebeukt, en het vuur der verdedigers begon reeds te verminderen, toen een panische schrik zich van de aanvallers meester maakte, en hen deed afdeinzen op hetzelfde oogenblik waarop een nieuwe aanval hun de overwinning zou verzekerd hebben. In 1582 keerde Mantsoer Schah, na Malakka een poos belegerd te hebben, zijn wapenen tegen Djohor, dat de Portugeezen herhaaldelijk had bijgestaan, maar leed ook daarbij de nederlaag. Toch had hij in 1585 weder eene vloot van 300 zeilen uitgerust, om Malakka opnieuw aan te tasten, toen hij met zijne koningin en een groot gedeelte van den adel viel als het slachtoffer der heerschzucht van den bevelhebber zijner strijdmacht. In naam werd daarop de troon van Atchin bekleed door een knaap, die, als zoon van den koning van Djohor bij Mantsoer's eenige dochter, aan het hof zijns grootvaders opgevoed en voor den troon van Atchin bestemd was. Maar nog had dit kind geen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

volle drie jaren onder den naam van Sultan Ali Ri'ajat Schah en onder voogdij van den overweldiger geregeerd, of deze liet ook den jongen vorst van kant maken en nam in 1588 in eigen naam de teugels der regeering in handen. De Maleische kronieken stellen den nieuwen vorst, die den titel aannam van Alaoe'd-din Schah, als een prins van den bloede voor, maar volgens de Europeanen die te zijnen tijde Atchin bezochten, was hij oorspronkelijk een visscher, maar die door moed en beleid tot hoogen rang was opgeklommen en eene prinses gehuwd had. Om eene verdichte genealogie zijn in zoodanige gevallen de inlandsche annalisten nooit verlegen.

De nieuwe koning schijnt met de Portugeezen in vrede geleefd te hebben; zelfs vindt men onder zijne regeering afgevaardigden en agenten van deze natie te Atchin vermeld. Maar ook eene andere natie uit het westen liet toen het eerst hare vlag te Atchin zien. De regeering van Alaoe'd-din Ri'ajat Schah is voor ons bijzonder merkwaardig, omdat te zijnen tijde de haven van Atchin het eerst door Nederlanders bezocht werd. Eer ik hun wedervaren vermeld, willen wij bij den toenmaligen staat van Atchin een oogenblik de aandacht bepalen.

Het rijk van Atchin had toen het toppunt van zijn bloei bereikt, en de grootste vorsten van het oosten zochten zijne vriend- en bondgenootschap. Het despotiek gezag van den vorst had een tegenwicht in den invloed der Orang-kaja's of edelen, die ons beschreven worden als zeer vermogend en wonende in versterkte huizen, omringd door tal van volgelingen, en dikwijls vrijelijk den teugel vierende aan hunnen trots en woeste hartstochten. De handel der stad was zeer belangrijk, en overtrof dien van alle andere steden van het oosten. Alle kooplieden der oostersche gewesten, van Arabië tot Japan, werden er wel ontvangen en door de matige rechten aangelokt, en zelfs de Portugeezen, ofschoon onder de vorige vorsten steeds aangerand en geplunderd, waren bij de verschijning onzer landgenooten in grooten getale te Atchin aanwezig.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Den 21sten Juni 1599 lieten de schepen de Leeuw en de Leeuwin, onder bevel van de broeders Cornelis en Frederik de Houtman, op de reede van Atchin het anker vallen. De Sultan scheen aanvankelijk ook deze westerlingen vriendelijk te willen ontvangen, en beloofde hun een lading peper te leveren, die zelfs gedeeltelijk werd aan boord gebracht. Toen echter de Houtman aarzelde gevolg te geven aan des Sultans verzoek om hem in den krijg tegen Djohor bij te staan, keerde de vriendschap in vijandschap, waartoe waarschijnlijk ook de inblazingen der Portugeezen tegen die zoogenaamde Vlaamsche zeeroovers veel bijdroegen. Onze reizigers verhalen dat de Schahbandar en een groot gevolg bij hen aan boord kwam, hen op wijn en ververschingen onthaalden die met bedwelmende stoffen gemengd waren, en hen daarop onverwachts overvielen. Er ontstond toen een worsteling, waarbij vele Nederlanders het leven verloren, maar ook de Schahbandar en een deel zijner volgelingen omkwamen. De onzen bleven meester van de schepen, maar eenigen die juist aan wal waren, werden gegrepen en onthoofd. Slechts acht, waaronder Frederik de Houtman, werden gespaard en zuchtten 26 maanden lang in Atchineesche gevangenschap. De Houtman wist echter dezen tijd ten nutte der wetenschap aan te wenden, zoowel door de beoefening der Maleische taal als door sterrekundige waarnemingen, van welk een en ander hij na zijne bevrijding de uitkomsten in Nederland bekend maakte. De schepen van Atchin naar Pedir vertrokken, werden ook daar aangerand, maar wisten zich den vijand van het lijf te houden; onderhandelingen over de loslating der gevangenen geopend, mislukten, omdat de Sultan het grootste der beide schepen als losprijs eischte.

Niet beter was het onthaal dat in 1600 Paulus van Caerden te Atchin vond, die door den Sultan herhaaldelijk ten aanzien zoowel der aangegane handelsovereenkomst, als van het vrijgeven der gevangenen misleid, na een geduchte, maar zeer onberadene wraakneming op schepen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

van onzijdigen, in Januari 1601 van hier naar Bantam vertrok. Toen in 1601 de schepen de Witte en Zwarte Arend te Priaman, destijds een onderhoorigheid van Atchin, ten handel kwamen, werd op de goederen beslag gelegd en de bemanning gevangen gehouden, tot schadeverhaling voor hetgeen van Caerden uit de haven van Atchin geroofd had.

Inmiddels had zich eene Spaansch-Portugeesche armade, bestemd om de Nederlanders uit de Indische wateren te verdrijven, voor Atchin vertoond en van den Sultan een der op de reede liggende eilanden afgeëischt, om daarop, tot verzekering van den handel zoo het heette, een kasteel voor de Spanjaarden te bouwen. De Sultan had dit niet alleen geweigerd, maar was over den hoogen toon zijner bondgenooten ten hoogste gebelgd. Op dit zoo gunstig oogenblik kwamen in 1601 de Zeeuwsche schepen Zeelandia en Middelburg voor Atchin. De opperkooplieden de Roy en Bikker waren met een brief van Prins Maurits en geschenken voor den Sultan belast, en brachten hunne zending met veel beleid ten uitvoer. Zij werden met de grootste minzaamheid ontvangen, verwierven zonder moeite de invrijheidstelling van de Houtman, kregen eene lading peper en verlof tot oprichting eener handelsfactorij, en voerden op den terugtocht naar het vaderland twee gezanten van den Sultan aan Prins Maurits en de Staten-Generaal mede. Een dezer gezanten, Abdoe'l-Zamet genaamd, stierf kort na zijne aankomst te Middelburg, waar hij op kosten der bewindhebbers van de O. I. Compagnie begraven en met een Latijnsch grafschrift vereerd werd. De andere gezant, Sri Mohammed, bezocht Prins Maurits in het kamp voor Grave, reikte hem eenige kostbare geschenken over, bezocht daarna onderscheidene Hollandsche steden en keerde zeer voldaan over de ontvangst naar zijn vaderland terug. Inmiddels hadden te Atchin ook Joris van Spilbergen en Sebald de Weerd de gunstige verandering in 's Konings gezindheden ondervonden. Aan geen hunner viel echter een zoo schitterend onthaal ten

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

deel, als aan den Engelschen vlootvoogd James Lancaster, die in Juni 1602 te Atchin kwam. De oorzaak dier goede ontvangst was waarschijnlijk dat hij een grootere macht bij zich had dan een der Nederlandsche bevelhebbers. Men verhaalt dat Lancaster, bij een bezoek ten hove, door den Sultan verzocht werd met al zijn officieren een der Psalmen van David te zingen, wat zij met veel plechtigheid verrichtten.

In 1603 besloot Sultan Alaoe'd-din, die een zeer hoogen ouderdom bereikt had, ofschoon hij nog gezond en sterk was, zich voor een deel van den last der regeering te ontdoen, en zijn oudsten zoon naast zich op den troon te plaatsen. Dit had echter het gewone gevolg. De zoon, hakende naar het onverdeeld genot der heerschappij, kon zijns vaders uiteinde niet afwachten, maar zette hem af onder voorwendsel dat hij te gestreng was in zijne straffen. De onttroonde vorst leefde nog een jaar in afzondering, terwijl zijn zoon onder den naam van Sultan Ri'ajat Schah den schepter zwaaide. De Atchineesche gezant die in 1604 uit Holland terugkeerde, vond in zijn afwezen de omwenteling tot stand gebracht.

Het eerste jaar der nieuwe regeering werd door groote rampen gekenmerkt. Eene buitengewone droogte had gebrek, het gebrek eene vreeselijke sterfte ten gevolge. De onbekwaamheid en verwijfdheid van den nieuwen Sultan waren tegen deze moeilijkheden niet opgewassen; en zij werden nog zeer vermeerderd door een bloedigen oorlog met Pedir, waarover de vorige vorst een jongeren zoon als onderkoning gesteld had. De oorzaak van dezen krijg was de mishandeling door den Sultan aan Maharadja Derma Wangsa, een dochterzoon van den vorigen vorst en lieveling zijns grootvaders, aangedaan, waarom deze een toevlucht aan het hof zijns ooms te Pedir gezocht had. Ofschoon de Atchineezen de overhand behielden, was het geheele rijk een tooneel van roof, moord en schromelijke wanorde, toen in 1606 eene Portugeesche vloot, bestemd om Malakka te ontzetten, dat door de Nederlanders belegerd werd, het anker voor Atchin liet vallen, met het

PERPUSTAKAAN NASIONAL

oogmerk om deze stad te tuchtigen, dewijl zij hare haven voor de mededingers der Portugeezen geopend had. Derma Wangsa, dien zijn oom zich verplicht had gezien uit te leveren, en die nu te Atchin in de gevangenis zuchtte, had niet zoodra vernomen dat de Portugeesche onderkoning geland was, eene eerste benteng met twee stukken geschut na dapperen wederstand veroverd had, en nu de wapenen tegen een tweede had gericht, of hij zond aan den Sultan een boodschap, waarbij hij hem vergunning vroeg zich bij het leger aan te sluiten, zeggende dat hij liever den dood van de hand der ongeloovigen wilde ontvangen, dan in slavenketenen verkwijnen. De Sultan stemde toe, en de prins gedroeg zich zoo dapper en wederstond de Portugeezen met zoo glansrijk gevolg, dat zij met een verlies van 300 man moesten aftrekken. Derma Wangsa, die zich door zijne heldendaden groot aanzien bij het volk had verworven, werd nu door zijn eerzuchtige moeder in staat gesteld om ook de Orang-kaja's door rijke geschenken voor zich te winnen. In het laatst van 1607 stierf de Sultan plotseling, na nog niet ten volle drie jaren geregeerd te hebben. Derma Wangsa drong in het paleis, kocht de lijfwachten om, dwong den priester om hem te kroonen, en toen zijn oom, de radja van Pedir, kwam opdagen om van de regeering bezit te nemen, liet hij hem, ongedachtig aan vroegere weldaden, grijpen, in de gevangenis werpen en kort daarna van kant maken. De naam waarbij de nieuwe vorst in de geschiedenis wordt genoemd, is Sultan Iskander Moeda.

Van alle Atchineesche vorsten is Iskander Moeda de grootste, en de roemrijke daden die hij verricht heeft, hebben zoowel de misdadige handelingen waaraan hij zijn gezag verschuldigd was, als de wreedheid en schraapzucht waarmede hij het handhaafde, doen vergeten. De inlandsche kronieken vloeien over van zijn lof, en roemen zijne dapperheid en beleid, zoowel als de schoonheid zijner gestalte en het ontzag dat hij wist in te boezemen. Door zijne veroveringen vermeerderde hij de macht en den

PERPUSTAKAAN NASIONAL

luister des rijks. Deli en Siak op Sumatra's oostkust, Djohor, Pahang, Kedah en Peirak op het Maleisch Schiereiland en het eiland Nias moesten achtereenvolgens voor zijne macht bukken en hem als opperheer erkennen. In den oorlog tegen de Portugeezen was hij echter minder gelukkig. In 1615 kwamen zijne pogingen om Malakka aan deze natie te ontrukken, hem op een geduchte nederlaag te staan. In 1628 hernieuwde hij deze onderneming met verbazende strijdkrachten, die ons groote gedachten geven van zijne macht. De vloot bestond uit 250 zeilen, met 20,000 welgewapende manschappen en een aanzienlijken artillerietrein. Door een slecht voorteeken teruggehouden, nam echter de Sultan geen persoonlijk deel aan de belegering, en het beleid en de dapperheid zijner bekwame bevelhebbers waren ontoereikend om den tegenstand der Portugeezen te overwinnen, die door de hulp van Pahang en het opdagen van vijf schepen van Koromandel, juist in tijds werden ontzet. De inlandsche kronieken schrijven de nederlaag toe aan oneenigheden tusschen de beide bevelhebbers en erkennen dat vele Moslemen in den strijd als geloofsgetuigen omkwamen. Iskander's laksamana of admiraal, misschien de grootste krijgsoverste die ooit eenig leger der Indische eilanders aanvoerde, viel zelf den Portugeezen in handen. Voor den Gouverneur gevoerd, riep hij uit: „Ziehier den Laksamana, voor de eerste maal overwonnen!" Hij werd gevangen gehouden en naar Portugal gezonden, doch zijn dood beroofde het volk van Lissabon van het genot om hem in triomf te zien rondvoeren. Maar hoezeer ook door deze nederlaag verzwakt, voelde de Sultan zich in 1635 weder sterk genoeg, om door den barbaarschen moord van alle Portugeezen in zijn rijk, de wee wraak dier natie uit te tarten, terwijl zijne vijanden zelfs te zwak waren om die gruwelijke schending van het volkenrecht naar verdienste te straffen.

Tegen de Engelschen en Nederlanders betoonde Iskander Moeda zich aanvankelijk minder vijandig. Aan eerstge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

noemden vergunde hij in 1613 eene factorij te Atchin te bouwen, en met de Hollanders, die hier reeds een kantoor bezaten, verbond hem de gemeenschappelijke vijandschap tegen de Portugeezen, waarom hij hunnen handel begunstigde. Maar later begon hij beide natiën te wantrouwen en te dwarsboomen, waarom de Nederlanders in 1616 hun kantoor opbraken. Op Sumatra's westkust, waar zijne heerschappij Baroes, Pasaman, Tikoe, Priaman en Salida omvatte, verdreef hij overal de Engelsche en Nederlandsche handelaren, terwijl hij in 1621 de Nederlanders zelfs van Padang, waar zij een kantoor poogden te vestigen, verjoeg.

In de inlandsche berichten wordt over Iskander Moeda niets dan goeds gezegd; zij zwijgen van zijne wreedheid en bloeddorst, waarvan Valentijn en andere Europeesche schrijvers zulk een akelig tafereel ophangen. Hij sloot zijn eigen moeder in de gevangenis en liet haar pijnigen op vermoeden dat zij in eene samenzwering tegen hem betrokken was. Hij doodde een zoon van den vorst van Djohor, een zoon van dien van Bantam en een zoon van dien van Pahang, die alle zijn bloedverwanten waren. Zijn eigen zoon, dien hij herhaaldelijk van het hof verbannen had, stelde hij later aan tot onderkoning van Pedir, doch hij riep hem terug wegens de buitensporigheden waaraan hij zich schuldig maakte, en wierp hem in den kerker, waarin hij vóór zijns vaders dood den geest gaf. Het geheele rijk werd uitgeput en ontvolkt door zijne oorlogen, onderdrukking en afpersingen, en de poging om het weder te bevolken, door groote scharen uit de overwonnen landen van Djohor, Pahang, Kedah, Peirak en Deli derwaarts over te brengen, mislukte, omdat voor hun onderhoud geene zorg werd gedragen, zoodat zij van honger en gebrek omkwamen. Zoo treurig was de toestand van Atchin toen de rijkste en machtigste zijner vorsten in 1636 den geest gaf.

Zijn opvolger, Sultan Moghal of Iskander Tsani, is de lieveling der inlandsche geschiedschrijvers. Zij verhalen dat hij een prins was afstammende van Iskander Dzoe'l-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Karnein (Alexander den Groote), en dat hij bij de verovering van Pahang als zevenjarige knaap naar Atchin werd gevoerd. Iskander Moeda sloeg hem met opmerkzaamheid gade en de gelaatkunde, eene wetenschap die de Maleiers in navolging der Arabieren op hoogen prijs stellen, openbaarde hem de heerlijkheid van zijn aanleg en de grootschheid van zijn bestemming. Hij liet hem als zijn zoon opvoeden, en toen hij negen jaar oud was, met groote plechtigheid door den Opperrechter, Kadi Malikoe'l-'adil, in het huwelijk verbinden met zijne dochter Poetri Sri Alam. Een jaar later werd hij door den vorst, in een opzettelijk daartoe samengeroepen vergadering der rijksgrooten, onder den naam van Sultan Moghal, als zijn opvolger aangewezen, en werd hem ter woning een paleis geschonken, Sri Warna geheeten en naast het paleis van den vorst zelven gelegen. Zoo was hij, zegt de kroniekschrijver, door Gods gunst verhoogd gelijk Jozef aan het hof van Egypte.

De regeering van Iskander Tsani duurde slechts ruim vier jaren, tot 1641. Bijzondere daden worden niet van hem vermeld, behalve velerlei vrome werken, waarover reeds vroeger het een en ander gezegd is. Maar zijn vreedzaam bestuur schijnt voor het uitgeputte Atchin zeer weldadig te zijn geweest. Ingewikkeld erkent de geschiedschrijver, hoezeer het door de oorlogen zijns voorgangers was uitgemergeld, wanneer hij het geluk der nieuwe regeering schetst in deze hoogdravende woorden. „Te dien tijde waren de menschen gelijk planten die aan eene verschroeiende hitte zijn blootgesteld. Maar onder de schaduw zijner heerschappij begonnen zij te geuren en door den milden regen zijner gunst werden zij verkwikt. De vreugde hunner harten was als bloemen, die, bij het aanbreken van den dag door regendroppelen besproeid, zich openen en haren geur naar alle zijden verspreiden. En er waaide een wind van voorspoed en er straalde een zon van heerlijkheid, en het rijk van zijn geluk stond opgericht en de banieren van zijn voorspoed wapperden,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en de roem zijner rechtvaardigheid en zijner voortreffelijke eigenschappen verbreidde zich naar alle landen. En er kwamen tal van schepen, ieder uit zijn eigen land, en de haven van het huis des vredes (de gewone eernaam der stad Atchin) was druk bezocht, en de levensmiddelen waren overvloedig en alle menschen verheugden zich in vrede en veiligheid."

De eenige merkwaardige gebeurtenis in deze regeering, die echter de Maleische kroniekschrijver de vermelding niet schijnt waardig te achten, is de val van Malakka, dat in 1641 door de Nederlandsche wapenen, met hulptroepen van Atchin en Djohor, op de Portugeezen veroverd werd. Deze gebeurtenis maakte een einde aan de lange worsteling van Atchin met zijn erfvijand, maar, zooals Marsden opmerkt, als ware tot de grootheid van het Atchineesche rijk, dat in den strijd tegen Portugal was opgewassen, die strijd een onmisbaar vereischte, van dat oogenblik begon de glans van Atchin te tanen en nimmer bereikte het weder den vorigen luister.

Wij zijn thans in de geschiedenis van Atchin genaderd tot het merkwaardige tijdvak der vier achtereenvolgende vrouwenregeeringen, waarvan de oorzaken reeds in het vorige hoofdstuk besproken werden. Daar Iskander Tsani geen erfgenamen naliet, werd, door den wil der rijksgrooten, zijne echtgenoot, de dochter van Iskander Moeda, op den troon gehandhaafd, dien zij 34 jaren lang, tot 1675, onder den naam van Sultan [1]) Tadjoe'l-alam Tsafiatoe'd-din bekleedde. De naaste aanleiding tot de keuze dezer vorstin was waarschijnlijk ijverzucht jegens het vorstenhuis van Djohor, dat, op grond van herhaalde huwelijken tusschen de leden der vorstelijke familiën van beide staten, eenige aanspraak op den Atchineeschen troon kon maken. De rijksgrooten, zegt men, verbonden zich door een eed, om nooit aan een vreemden vorst te gehoorzamen en ook niet te dulden dat de vorstin een huwelijk sloot,

[1]) Niet *Sultane*. Zie Tijdschr. v. Ned. Ind., Jaarg. 1871, Dl. II, bl. 462.

dat tot de heerschappij eener vreemde dynastie zou kunnen leiden. Djohor werd tevreden gesteld door een nieuw traktaat, waarbij Atchin stilzwijgend afzag van de huldeblijken door vroegere Atchineesche vorsten van dien staat gevorderd, en die meermalen aanleiding tot oorlogen gegeven hadden. Merkwaardig is intusschen, ook met het oog op het hier medegedeelde, het door Valentijn geboekte feit, dat Tadjoe'l-'alam in 1660, toen zij niet veel jonger kan geweest zijn dan 40 jaren, op het punt heeft gestaan van met een Nederlander in het huwelijk te treden, en dat de mislukking van dit plan door hem niet aan het verzet der rijksgrooten, maar aan dat der Oost-Indische Compagnie wordt toegeschreven.

De regeering van Tadjoe'l-'alam was over het geheel rustig, maar niet bevorderlijk aan de grootheid des rijks. Niet alleen onttrok zich in 1669 Deli aan het oppergezag van Atchin, maar ook al de bezittingen van dat rijk ten zuiden van Baroes gingen onder die regeering, ten gevolge der geschillen met de Ned. O. I. Compagnie, verloren. Die gewesten werden sedert onheugelijke tijden beschouwd als onderhoorigheden van Menangkabau, maar te gelijker tijd maakten de Atchineesche vorsten daarop aanspraak, onder voorwendsel van een werkelijke of voorgewende schenking, die misschien de eenige grond was der leenhulde die Atchin zoo het schijnt aan Menangkabau moest bewijzen. Die aanspraken hebben zich zelfs uitgestrekt tot Benkoelen en Silebar, schoon de werkelijke macht der Atchineezen niet verder dan tot Padang reikte, en zuidwaarts vandaar de kustplaatsen onderworpen waren aan het gezag der Sultans van Indrapoera. Overal in de havens langs de westkust hadden de Atchineesche vorsten hunne wakils of stedehouders, die, door eenige gewapende manschappen ondersteund, de Maleiers in onderwerping hielden en geheel meester waren van den handel. Reeds in 1637 hadden de Nederlanders van Iskander Tsani den uitsluitenden handel langs deze kust verworven; maar zij hadden, gelijk trouwens niet meer dan natuurlijk is, zich

PERPUSTAKAAN NASIONAL

telkens over schending te beklagen. Wanneer men bedenkt hoe onredelijk en drukkend het afgedwongen monopolie was, zal men het zeker niet geheel billijk vinden, dat Valentijn en andere schrijvers, op grond van de herhaalde ontduiking der verdragen, de bewoners van Sumatra's westkust voor eervergeten schelmen uitmaken. De eerste aanleiding tot hernieuwde vijandschap tusschen Atchin en de Compagnie was de moord in 1651 te Peirak, destijds een Atchineesch wingewest, aan onze landgenooten gepleegd. Nadat Atchin herhaaldelijk geblokkeerd was, werd in 1659 een verdrag gesloten, waarbij de helft van het tin dat Peirak opleverde, aan de Compagnie werd verzekerd en op nieuw bepaald dat geene andere natiën in de Atchineesche havens ten handel zouden worden toegelaten. En toen nu deze voorwaarden in 1660 op nieuw werden geschonden, besloot de Compagnie zich met nog meer nadruk te doen gelden. De koopman Bort kwam als Commissaris van Batavia ter westkust van Sumatra, vestigde residenten te Indrapoera, Padang en Tikoe, en begaf zich vervolgens naar Atchin, om daar de klachten der Compagnie over de inbreuken op de gemaakte overeenkomsten te doen hooren. Inmiddels wist zich de Compagnie met de hoofden der westkust en den vorst van Menangkabau te verstaan, met dit gevolg dat in 1662 uit verschillende plaatsen gezanten te Batavia kwamen om te verklaren dat de volken der westkust zich onder bescherming van dat lichaam stelden. De Compagnie aanvaardde de taak om hen tegen alle vijanden ter zee te verdedigen, mits haar de uitsluitende handel werd vergund.

Groenewegen, die reeds als koopman te Atchin was werkzaam geweest, kwam nu met deze contracten gewapend op de westkust, en verlegde het hoofdkantoor der Compagnie van Silebar, in het gebied van Indrapoera, meer noordwaarts naar Poelo Tjinko, maar kon overigens niets uitrichten, daar de Atchineezen op hunne hoede waren en niemand der samengezworenen de oproervaan durfde ontrollen. Maar in 1664 nam men ernstiger maatregelen. De

PERPUSTAKAAN NASIONAL

commandeur Jakob Cau kwam met vier schepen op de westkust, nam Indrapoera in het verbond op, verdreef de Atchineezen van Salida, Padang, Tikoe en Priaman, en vestigde eenige vaste kantoren. Te gelijker tijd werd Atchin door Pieter de Bitter geblokkeerd en de koningin tot hernieuwing der vroegere contracten gedwongen. Doch de strijd was hiermede niet geëindigd. Gedurig poogden de Atchineezen de bevolking der westkust tegen de onzen op te zetten. Overal hoorde men van moord en verraad aan de Nederlandsche kooplieden gepleegd, en het oogmerk der Compagnie om, in ruil voor hare lijnwaden, de peper en andere voortbrengselen dezer kust machtig te worden, ondervond gedurige tegensparteling. Intusschen wist de Commissaris Verspreet, die in 1666 ter westkust kwam, een vernuftig middel uit te denken om haar beter aan ons gezag te verbinden. Hij hergaf aan den vorst van Menangkabau, althans in naam, het hem oorspronkelijk toekomend gezag over al onze bondgenooten in dit gebied, op voorwaarde dat hij al de met hen gesloten verbonden als wettig erkende, en tevens werd uit de acht inlandsche geslachtshoofden van Padang, ter vervanging van den Atchineeschen stedehouder, een Maleisch hoofd gekozen, dien de vorst van Menangkabau als zijn stadhouder erkende en met den titel van Panglima vereerde, maar die aan den gezaghebber door de Compagnie aangesteld, zou ondergeschikt zijn. Daarop werd in 1667 Jakob Joriszoon Pits tot opperhoofd van de geheele westkust benoemd en het hoofdkantoor te Padang gevestigd, waarnevens echter ook op Poelo Tjinko, te Kota-tengah en te Salida kantoren onderhouden werden. In 1668 onderwierp zich Priaman, en kort daarna Tikoe en Baroes, altijd op dezelfde voorwaarden, aan de Compagnie, die ook in deze plaatsen kantoren vestigde. Maar ofschoon de Compagnie, die zich alleen met de bescherming harer bondgenooten tegen een aanval ter zee belast had, zich met de onderlingen twisten der Maleiers niet bemoeide, genoot zij in deze streken weinig rust. De districten Pau en Kota-tengah,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

beide in de nabijheid van Padang gelegen, en beide ontoegankelijke wijkplaatsen aan de weêrspannigen biedende, heulden gedurig met Atchin, en meer dan twintig maal was de Compagnie in oorlog met deze districten, die hardnekkig weigerden haar monopolie en vooral het verbod om zout te maken te eerbiedigen. De mededinging der door den Sultan van Indrapoera begunstigde Engelschen werd voor de Compagnie een andere bron van verdriet, en uit de strijdige aanspraken van Atchin, Menangkabau en Indrapoera en de gedurige pogingen der Engelschen om hun mededingers te verdringen, werd zulk een weefsel van verwarring geboren, dat men naar waarheid heeft kunnen verklaren, dat onder het bestuur der Compagnie nooit een half jaar achtereen op de geheele westkust vrede en rust heerschte.

Inmiddels stierf de koningin Tadjoe'l-'alam in 1675, en de rijksgrooten, die de vrouwenregeering zeer naar hun smaak hadden gevonden, plaatsten nu een andere prinses op den troon, onder den titel van Sultan Noeroe'l-'alam. Onder hare regeering verbrandde de moskee Beitoe'-rahmán en het vorstelijk paleis met de rijkssieraden en alle andere daarin opgehoopte schatten. Ook beweert men dat onder haar bestuur de tegenwoordige verdeeling der Atchineezen in de XXV, XXII en XXVI Moekims tot stand kwam. Deze vorstin regeerde slechts twee jaren en werd bij haar overlijden, in 1677, op nieuw door een prinses vervangen, die regeerde onder den naam van 'Inájat-Schah. De Engelschen, die in 1666 weder voet te Atchin hadden gekregen, zonden in 1684 aan deze vorstin een gezantschap, ten einde zich door het vestigen van een fort aldaar schadeloos te stellen voor het verlies dat zij twee jaren te voren door de verplichte ontruiming van het Bantamsch grondgebied, en dus ook van Silebar, hadden geleden, en een aandeel in den peperhandel te behouden. Marsden verhaalt van dat gezantschap een grappige bijzonderheid. Toen de gezanten, in tegenwoordigheid der Orang-kaja's, ten gehoore waren toegelaten, noodigde de

PERPUSTAKAAN NASIONAL

vorstin hen om nader te komen en toonde een groote belangstelling in hunne pruiken, waarvan zij het nut verlangde te kennen. Na hierop een voldoend antwoord ontvangen te hebben, verzocht zij den heer Ord, indien er niets beleedigends in gelegen was, zijne pruik eens af te nemen, om te zien welke verandering dit in zijn voorkomen zou te weeg brengen. Daarop gaf zij aan de afgezanten te kennen, dat zij haar antwoord door de Orang-kaja's vernemen zouden. Bij dit antwoord werd aan de Engelschen het bouwen van een houten huis toegestaan, maar het aanleggen eener versterking geweigerd. Kort daarop vestigden zij zich, in weêrwil van het verzet der O. I. Compagnie, te Benkoelen en lieten het plan tot vestiging eener factorij te Atchin voorloopig varen.

Inájat-Schah, die te vergeefs gepoogd had zich door een bondgenootschap met Siam tegen de Nederlanders te versterken, stierf in 1688 en werd wederom door een prinses opgevolgd, ditmaal echter niet zonder een hevig verzet van een deel der Orang-kaja's, die het herstel der mannelijke linie met de wapenen in de hand voorstonden, doch, na eenige dagen den strijd moede wordende, in de keuze der meerderheid berustten. De nieuwe vorstin regeerde onder den naam van Kamalat-Schah en ontving in 1695 op nieuw een Engelsch gezantschap, dat de vestiging eener factorij ten gevolge had, die echter op zeer beperkte schaal werd ingericht en na weinige jaren weder verliep.

Inmiddels bleef de Arabische partij, die zich reeds bij de troonsbeklimming van Kamalat-Schah aan de vrouwenregeering vijandig had betoond, niet stil zitten. Zij wist hare inzichten bij het volk ingang te doen vinden en kwam eindelijk in 1699 voor den dag met een brief van een Kadi te Mekka, waarin aan de hoofden en het volk van Atchin werd te kennen gegeven, dat de uitoefening van het opperste gezag door eene vrouw met de wetten van den Islam in strijd was. Dit middel werkte. De Orang-kaja's durfden den volkswensch niet langer wederstreven. Kamalat-Schah werd afgezet, en de regeering opgedragen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

aan Badroe'l-'alam Scherief Haschim Djamaloe'd-din, na wien geene vrouw meer het bestuur over Atchin heeft in handen gehad. De titel Scherief Haschim toont dat de nieuwe vorst een Arabier was, en bewijst dus hoe volkomen de Arabische partij had gezegepraald. Doch deze Scherief had niet lang genot van zijne heerschappij; want eene ziekte die de samentrekking der spieren van handen en voeten ten gevolge had, maakte hem ongeschikt om het gebed te verrichten, en noodzaakte hem volgens de beginselen van den Islam zelven afstand van den troon te doen. Dit geschiedde in 1702 en werd reeds na 14 dagen door zijn overlijden gevolgd. Een priester, in de annalen bij den naam van Perkasa Alam bekend, wist zich door zijne kuiperijen den toegang tot den ledigen troon te verschaffen. Eene zijner eerste regeeringsdaden was den handel der Engelschen te bemoeilijken door het heffen van havengeld, waarvan zij door vroegere verdragen waren vrijgesteld. De bevelhebbers der Engelsche schepen die op de reede lagen, besloten zich zelven recht te verschaffen en den toevoer ter zee van de stad af te snijden. Daardoor ontstonden hevige beroeringen onder het volk, en de hoofden waren gedwongen aan de vermetele kooplieden hunne voorrechten terug te geven. Doch dezen, hiermede nog niet voldaan, wisten een opstand aan te wakkeren, aan welks hoofd de zoon des vorigen Sultans stond. In het begin van 1704 werd Perkasa Alam afgezet, en na drie maanden regeeringloosheid werd zijn tegenstander onder den naam van Sultan Djamaloe'l-'alam op den troon geplaatst.

In de eerste jaren der regeering van dezen nieuwen vorst schijnt het Atchineesche rijk nog in bloeienden toestand verkeerd te hebben. De inlandsche berichten hangen een schitterend tafereel op van het aanzien en den rijkdom der stad en van den belangrijken handel die er gedreven werd. De koning mocht toen nog niet voor eigen rekening handel drijven, maar hief tien percent op alle inkomende goederen. Kooplieden van verschillende natiën waren te Atchin gevestigd, maar de voornaamste van allen was een

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Hollander, Daniël genoemd. Als de aangevoerde koopwaren niet grif van de hand gingen, gaf de Sultan zelf aan de kooplieden rentelooze voorschotten, om hen in staat te stellen ze onder elkander te verdeelen.

Het duurde echter niet lang of het ongeluk begon den koning te vervolgen. De eerste ramp was de afval van het district Batoe Bara op de Oostkust, ten zuiden van Deli. De Sultan zelf ging met een aanzienlijke vloot om de wederspannige hoofden te tuchtigen, die echter bij zijne aankomst onderwerping veinsden en hem een geschenk zonden van kokosnoten van eene bijzonder soort, kalapa gading geheeten, doch welker sap zij met vergif hadden weten te vermengen. Het nuttigen hiervan kwam den vorst op een ziekte te staan, die hem noodzaakte naar Atchin terug te keeren, werwaarts hem ook de vloot, na weinige dagen, onverrichter zake moest volgen.

Kort na dezen rampspoedigen tocht raakte de Sultan in twist met een Panglima van de XXII Sagi's, Moeda Seti geheeten. Hij deed met een groot gevolg een tocht naar het land aan de bronnen der rivier van Atchin. Vermaak was het voorwendsel, het oplichten van Moeda Seti het geheime doel van dezen tocht. De Panglima kreeg in tijds de lucht van des Sultans voornemen, wapende zijn volgelingen, versloeg de koninklijke benden en noodzaakte den vorst zich in zijn paleis op te sluiten. Na geraadpleegd te hebben met de hem getrouw gebleven hoofden, besloot de Sultan zich, totdat de orde hersteld zou zijn, naar Pedir [1]) te verwijderen, en tijdelijk een regent in zijne plaats aan te stellen. Dit geschiedde in 1723. De Panglima's waren echter niet hiermede tevreden. Zij besloten den Sultan vervallen te verklaren van zijn waardigheid en de kroon op te dragen aan Panglima Maharadja, denzelfden die aan den koning de abdicatie aangeraden en zijn woord verpand had dat geen verraad werd beoogd. Hij stierf echter reeds na zeven dagen, waarop een neef des vorigen

[1]) Een ander bericht zegt: „het land der Vier Moekims," doch waar zijn deze te vinden?

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Sultans de Panglima's met 30 katti's goud omkocht om hem op den troon te stellen. Dit geschiedde, maar na weinige dagen werd ook hij weder afgezet. Nu plaatsten zij Maharadja Lela, denzelfden Oeloebalang dien Djamaloe'l-'alam tot regent had benoemd, op den troon, onder den naam van Alaoe'd-din Ahmed Schah. Deze stierf na eene vreedzame regeering van twaalf jaren op denzelfden dag waarop Djamaloe'l-'alam met een leger de stad was genaderd, ten einde zich weder van de regeering meester te maken, maar door zijn besluiteloosheid de gunstige kans verspeelde. De oudste zoon des overleden konings liet zich in der haast door een Panglima der XXV Moekims tot koning huldigen, onder den naam van Alaoe'd-din Djohan Schah. Dit geschiedde in 1735. De nieuwe vorst nam dadelijk krachtige maatregelen om den voortgang van zijn mededinger te stuiten. Daar echter de Panglima's, die niet allen tot zijn verheffing hadden medegewerkt, verschillende zijden kozen, duurde de burgeroorlog tien jaren, totdat eindelijk Djohan-Schah in het onbetwist bezit van den troon bleef, dien hij nu acht jaren rustig bekleedde. Daarop raakte de Sultan op nieuw met de Panglima's in twist, die zich over zijne maatregelen ten opzichte van den handel bezwaarden, en zoo brak er andermaal een tweejarige burgeroorlog uit, door nog vijf jaren van rustige regeering gevolgd, waarna de Sultan in 1760 overleed.

Hij werd opgevolgd door zijn zoon Alaoe'd-din Mohammed-Schah, die echter ook al niet met algemeene toestemming der hoofden gekozen werd, zoodat de onrust in het land bleef voortduren, en in 1763 in een opstand uitbrak, waarbij de vorst verplicht werd zich op een op de reede liggend schip te redden. De rijksbestierder nam nu de teugels des bewinds in handen, onder den naam van Badroe'd-din Djohan Schah, maar na twee jaren werd hij door de aanhangers van den gevluchten vorst van kant gemaakt, waarna deze opnieuw den troon besteeg. Maar dit was nog het einde niet der aanhoudende woelingen, waarvan het eentonig verhaal alle aantrekkelijkheid mist,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en dus zoo kort mogelijk moet worden afgehandeld. Zes jaren later werd de Sultan op nieuw tot de vlucht gedwongen, maar heroverde de regeering na drie maanden, en handhaafde zich, ofschoon onder geduurige twisten en oneenigheden, tot 1781 op den troon. Toen stierf hij en werd opgevolgd door zijn zoon Alaoe'd-dîn Mahmoed Schah Djohan, niet echter zonder tegenstand van een zijner broeders, den zoon eener begunstigde vrouw van den overleden vorst. De nieuwe vorst had in zijne jeugd de bedevaart naar Mekka ondernomen, maar het schip waarin hij zich bevond, dreef af naar Mauritius. Hier vertoefde hij een maand en had dikwijls gelegenheid om het arsenaal te bezoeken, en men zegt dat hij zich die zoodanig wist ten nutte te maken, dat hij bij zijne terugkomst te Atchin in staat was aan zijne onderdanen goede wenken te geven omtrent het gieten van kanonnen en kogels. Hij maakte zich ook de Fransche taal eigen, waarin hij zich meermalen onderhield met kapitein Forrest, die Atchin gedurende zijne regeering, zoowel als onder die zijns vaders, bezocht [1]). Hij wordt geprezen om zijne rechtvaardigheid, gematigdheid, scherpzinnigheid en zucht om de belangen zijner onderdanen te behartigen, maar werd in zijne pogingen ten goede gedwarsboomd door de hoofden en edelen, die hij zoozeer vreesde, dat, wanneer hij in zijne alkove zat, niemand bij hem werd toegelaten dan een paar bejaarde vrouwen, die aan zijne voeten de wacht hielden. Deze vorst stierf in 1795, en werd na eene tusschenregeering van eene maand opgevolgd door zijn zoon Hasan, onder den naam van Sultan Alaoe'd-dîn Djauhar Alam Schah, die, daar hij nog minderjarig was, aanvankelijk regeerde onder de voogdij van zijn oom Toewankoe Radja, en eerst in 1802 de regeering in persoon aanvaardde.

Inmiddels had de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie haar gezag op Sumatra's westkust geheel verloren.

[1]) Namelijk in 1762 en 1782.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

In 1778 had zij reeds den post te Baroes ingetrokken, waar dus de Atchineezen zich weder konden nestelen of althans de hoofden onder hun invloed brengen. Toen kort daarna de oorlog met Engeland was uitgebroken, gaf Padang zich zonder slag of stoot aan de Engelschen over. In 1784 verlieten de Engelschen Padang, de Christen-bevolking aldaar meêdoogenloos overlatende aan plundering en moord. Een Maleisch priester vatte het plan op hen te bekeeren, en verzamelde tot dat einde eene schaar van 3 à 4000 inlanders, terwijl de Atchineezen met 30 vaartuigen van de zeezijde kwamen opdagen om in het bekeeringswerk behulpzaam te zijn. Met hulp der Chineezen gelukte het echter den Christenen aan beide partijen groot verlies toe te brengen en hun den bekeeringsijver te verleeren. Wel werd in 1785 het Nederlandsche gezag te Padang hersteld, maar toen in 1795 onze bezittingen ter westkust van Sumatra in naam van den prins van Oranje door de Engelschen werden opgeëischt, werd aan het gezag der Compagnie voor goed een einde gemaakt. Tot 1819 bleven de voormalige Nederlandsche kantoren in handen der Engelschen, nevens de posten te Benkoelen, Natal en Tapanoeli, die zij reeds vroeger hadden opgericht. Ook Malakka was in 1795 in handen der Engelschen gevallen, en bleef met zijne onderhoorigheden in hunne handen tot 1818, en daar zij in 1786 ook in het bezit waren gekomen van Poelo Pinang, aan den ingang der Straat van Malakka, had Atchin zoowel aan de zee- als aan de landzijde de Engelschen tot buurlieden gekregen, en waren zij gedurende een tijdvak van 20 jaren de eenige Europeesche mogendheid die eenigen invloed oefende op de zaken van dat rijk.

—De nieuwe Sultan van Atchin had een groot deel zijner jeugd op Engelsche schepen doorgebracht, en groote genegenheid voor de Europeanen en de Europeesche levenswijze opgevat, wat hem omtrent de voorschriften van den Islam tamelijk onverschillig had gemaakt. Het was echter minder deze neiging dan de onwil om de meerderheid

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van den Sultan en vooral het door hem geëischte recht op den alleenhandel te erkennen, die de naar onafhankelijkheid strevende hoofden en vazallen, onder aanleiding den befaamden Lebi Dapa, den stichter van het Troemonsche rijk, tegen den vorst in het harnas joeg. De koninginweduwe, die haren zoon niet lijden mocht, en zijn oom de gewezen regent kozen de partij der wederspannige hoofden, en in 1805 zag Djauhar Alam-Schah zich zoodanig in het nauw gebracht, dat hij besloot naar Pedir te wijken, terwijl hij het Engelsch bestuur te Poelo Pinang om hulp aanzocht, tegen belofte der sinds lang begeerde vergunning om een factorij en fort te Atchin op te richten. De Engelschen bepaalden zich echter tot toezeggingen, en middelerwijl gelukte het aan Djauhar Alam om het verloren gezag althans gedeeltelijk te herwinnen. Inmiddels duurden de twisten voort, en ongelukkigerwijze raakte de vorst in 1808 ook met de Engelschen te Pinang in geschillen, waarvan de schuld meer aan onkunde en aanmatiging van de zijde der Britsche bewindslieden dan aan verkeerde handelingen van den Sultan schijnt te moeten worden toegeschreven. Deze staat van spanning duurde tot 1814, toen in het Atchineesche rijk op nieuw een oproer uitbrak, aan welks hoofd Toewankoe Paki, het opperhoofd van Pedir, stond. Juist op dat tijdstip kwam kapitein Canning, als gecommitteerde van het Gouvernement in Bengalen, om den staat van zaken in Atchin te leeren kennen. Hij bezocht, ingevolge zijne instructie, eenige der oproerige hoofden, alvorens zich aan den vorst te doen voorstellen, hetgeen ten gevolge had dat deze, door zijn eersten minister Fenwick, een Engelschman van zeer dubbelzinnig karakter, opgestookt, in de zending een poging tot aanmoediging van den opstand zag en weigerde den afgezant te ontvangen. Dit verergerde de vijandschap der Engelschen, en toen kort daarna de oproerige hoofden den Sultan vervallen verklaarden van den troon, en dien opdroegen aan Seijid Hoesein, een rijk Arabisch koopman te Poelo Pinang, kleinzoon van een Arabier bij eene dochter der

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Sultane Kamalat Schah, was het niet onduidelijk, dat het Britsch bestuur, ofschoon zich van alle openlijke tusschenkomst onthoudende, in stilte de pogingen van Seijid Hoesein begunstigde, die intusschen den troon niet voor zich zelven, maar voor zijn zoon Scherief Abdallah aanvaardde. Men look het oog voor de toerustingen van den invloedrijken Arabier en zag het aan dat zijne schepen onder Engelsche vlag onder zeil gingen om den wettigen vorst van Atchin te onttroonen. En toen in 1815 Djauhar Alam uit zijn rijk was gevlucht, en, de regeering in handen van Scherief Abdallah, onder den naam van Sultan Seifoe'l-alam, achterlatende, eene schuilplaats op Pinang kwam zoeken, moest hij in verschillende opzichten de vijandige gezindheid van het Britsche bestuur ondervinden. In 1816 zocht echter Toewankoe Paki, den nieuwen Sultan reeds moede, zich met Djauhar Alam Schah te verzoenen, die daarop naar Atchin terugkeerde. Van nu af begon een langdurige strijd tusschen de beide mededingers naar den troon, waarbij het bestuur in Pinang, op last van het opperbestuur in Bengalen, de striktste onzijdigheid bewaarde. In 1817 evenwel kwam het Britsch bestuur tot de overtuiging, dat de belangen van den handel het herstel van den vrede in Atchin gebiedend vorderden, en kapitein Coombs werd als afgevaardigde derwaarts gezonden, om den staat van zaken te onderzoeken. De afgevaardigde kwam in het begin des volgenden jaars te Atchin, maar onder den indruk dat de zaak van Djauhar Alam verloren was, stelde hij zonder veel onderzoek de preliminairen van een verdrag met Seifoe'l-alam vast, en deed zelfs geene poging om met Sultan Djauhar in gesprek te komen.

Intusschen was, overeenkomstig het traktaat van 1814 tusschen Engeland en Nederland, na lang dralen in 1818 het Nederlandsch gezag te Malakka hersteld, en toen men te Pinang, waar men dit met leede oogen gezien had, vernam dat de Nederlandsche autoriteiten hunne hulp aan Sultan Djauhar hadden aangeboden, en deze, door de Engelschen in den steek gelaten, genegen scheen hunne aan-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

biedingen te aanvaarden, had dit zoowel op de inzichten als op de activiteit der Britsche bewindslieden een verwonderlijken invloed. Raffles, toen Gouverneur van Benkoelen, begaf zich in het laatst van 1818 in persoon naar Bengalen, om op het gevaar der uitbreiding van den Nederlandschen invloed opmerkzaam te maken, en tevens omtrent de Atchineesche zaken inlichtingen te geven, die geheel met het verslag van kapitein Coombs in strijd waren. Thans werd aan beide Heeren gezamenlijk een nieuwe missie naar Atchin opgedragen, voornamelijk met het doel om met den vorst die zou blijken het gezag in handen te hebben, zoodanige verstandhouding aan te knoopen, als het best zou kunnen strekken om de vrije vaart in Straat Malakka aan de Engelschen te verzekeren en den invloed der Nederlanders te weren. De instructie der afgevaardigden rustte voor 't overige op de onderstelling, dat Djauhar Alam als de werkelijke Sultan zou behooren beschouwd te worden, en dat hij slechts een geringe ondersteuning van het Britsch gezag zou behoeven, om zich geheel in de regeering te handhaven. Men stelde zich dus voor met hem te zullen handelen, maar wilde hem als voorwaarde stellen, dat hij aan de Engelschen voldoening gaf voor zijn vroeger gehouden gedrag en de bedingingen van den Gouverneur-Generaal aannam.

Te Pinang gekomen werd Raffles onderricht, dat de Gouverneur dier bezitting tegen zijne tusschenkomst in de Atchineesche zaken geprotesteerd had in termen die het noodzakelijk maakten dat hij een nader antwoord afwachtte. Terwijl die vraag hangende was, begaf Raffles zich naar Singapore, en bracht daar de reeds sedert eenigen tijd op touw gezette onderhandeling ten einde, waarbij dit eiland voor het stichten eener nederzetting aan Engeland werd afgestaan, — ook al een maatregel waarvan de voorname strekking was den Nederlandschen invloed in deze gewesten tegen te gaan. Vandaar naar Pinang teruggekeerd, ontving hij de nadere instructiën van zijn Gouvernement, die tot bevestiging der vroegere strekten. Nu vertrok hij

PERPUSTAKAAN NASIONAL

met kapitein Coombs naar Atchin, waar zij zeven weken vertoefden. Hunne inzichten stonden aanvankelijk lijnrecht tegen elkander over, maar „na een papier-oorlog," zooals Raffles zelf het uitdrukt, „die meer dan duizend bladzijden papier van het grootste formaat door de Compagnie gebruikt, verslond," kwam Coombs geheel tot de zienswijze van zijn medeafgevaardigde over. Men zag nu in dat Djauhar de wettige Souverein was en dat Seijid Hoesein het Gouvernement van Pinang grovelijk had bedrogen. Met eerstgenoemden werd nu een verdrag gesloten en de Engelschen verkregen van hem alles wat zij wenschten: het recht om te Atchin een kantoor en een resident te hebben, en de uitsluiting van alle andere Europeesche natiën van het recht om zich daar te vestigen. Nu restte alleen nog den Gouverneur van Pinang te verzoeken, dat hij Seijid Hoesein van verdere pogingen in 't belang van zijn zoon zou terughouden, in de hoop dat alle uitrusting van troepen geheel overbodig zou worden.

Seifoel'l-alam scheen echter aanvankelijk weinig lust te hebben om zich de nieuwe beslissing, zoo strijdig met zijn belangen, te laten welgevallen; doch zijn tijd was voorbij. De Britsche regeering zond het oorlogschip Dauntless om haren nieuwen bondgenoot te ondersteunen, en Seifoe'l-alam ontvluchtte Atchin, kwam naar Pinang, en vond er eenige vergoeding voor het verlorene in een jaargeld hem door de Engelsche regeering toegelegd. De heer Sartorius, in 1820 met het bekrachtigd verdrag naar Atchin gezonden, slaagde er in de hoofden geheel met Sultan Djauhar te verzoenen, die sedert tot het begin van 1824 in vrede regeerde. In deze laatste jaren gaf de Sultan zich veel moeite om het rijk uit zijn vervallen toestand op te beuren, door aan den handel meer ontwikkeling te geven en de anarchie met krachtige hand te bedwingen. In strijd met zijne uiterste wilsbeschikking, waarbij hij een zevenjarigen zoon uit een wettig huwelijk tot zijn opvolger bestemd had, droegen thans de Panglima's der Sagi's de regeering op aan Toewankoe Darid, een zoon van Djauhar

PERPUSTAKAAN NASIONAL

bij een bijwijf. Deze regeerde onder den naam van Mohammed Schah tot omstreeks den aanvang van 1838. Onder de regeering van dezen zwakken, ziekelijken, aan het amfioenschuiven overgegeven vorst, was de kortstondige bloei spoedig weder verloopen en het rijk in de oude regeeringloosheid teruggezonken. De vorst werd geheel beheerscht door een hoop vertrouwelingen, die hem, door het misbruik dat zij van zijnen naam maakten, bij de bevolking in minachting brachten, De meeste invloed werd uitgeoefend door den Schahbandar en vooral door Toewankoe Ibrahim, een broeder des Sultans uit dezelfde moeder, die even ondernemend van aard was, als de vorst zelf zwak en besluiteloos.

Dat te midden van aanhoudende onlusten en zwakke regeeringen het Atchineesche rijk allengs in macht en aanzien verloor, is niet meer dan natuurlijk; maar moeilijk is het dat verval stap voor stap in zijne verschijnselen te volgen. Zoo, b. v., wat den afval der bezittingen op het Maleisch Schiereiland en op de oostkust betreft. Wij hebben gezien hoe Djohor aan de cijnsbaarheid aan Atchin onttrokken werd. Als een gevolg daarvan verloor het waarschijnlijk ook de suzereiniteit over de andere staten van het Schiereiland, en tevens die over Siak, dat steeds een onderhoorigheid van Djohor geweest was. Omstreeks het jaar 1720 vestigde zich in laatstgenoemd rijk een Djohoreesche prins, volgens anderen een Menangkabausch avonturier, in de geschiedenis het meest bekend onder den naam van Radja Ketjil, en werd de stichter eener nieuwe dynastie. De weêrspannige vazallen van Atchin zochten in hun verzet steun bij de Siaksche vorsten, door de erkenning hunner suzereiniteit, en zoo breidde dat rijk zich allengs noordwaarts uit over Asahan, Batoe Bara, Serdang, Deli, Baloe Tjina en Langkat, zoodat reeds in het begin dezer eeuw de rivier van Tamiang de grens tusschen Siak en Atchin vormde. Het zal ons echter in het volgende hoofdstuk blijken, dat Atchin zijne aanspraken op de suzereiniteit over de genoemde staatjes nog geenszins liet varen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Op de westkust werd Baroes, nadat het door de Nederl. O. I. Compagnie ontruimd was, als het zuidelijkste punt van het Atchineesch gebied aangemerkt. Maar niet alleen waren de hoofden der peperhavens zoo weêrspannig, dat zij veelal slechts met geweld tot de betaling der huldegiften konden gedwongen worden, ten zuiden van Bakoengan bestond zelfs die zweem van afhankelijkheid niet. De hoofden van Baroes, Tapoes en Singkel konden reeds nauwelijks meer als vazallen van Atchin beschouwd worden, toen, tijdens de minderjarigheid van Djauhar Alam en het regentschap van Toewankoe Radja, door de opkomst van het rijkje van Troemon een nieuwe slag aan Atchin werd toegebracht.

Bassa Boedjang en Hadji Lebi Dapa waren broeders afstammende van een Atchinees uit de XXV Sagi's, die zich, als hoofd eener volksplanting te Soesoe had gevestigd. Met het voornemen om hun fortuin te beproeven, verlieten zij hun geboorteplaats, en begon de eerste den grond te ontginnen dien thans de kampong Troemon beslaat, doch aanvankelijk met geen zeer gunstig gevolg. De andere begaf zich naar Singkel, waar hij zich groot aanzien en grooten rijkdom verwierf, en een dochter huwde van den Radja, die zelfs zijn gezag aan hem overdroeg. Op verzoek zijns broeders verhuisde hij later naar Troemon, zonder echter zijne rechten op Singkel te laten varen. Door zijn rijkdom deed hij ook Troemon in aanzien, welvaart en bevolking toenemen, zoodat hij het eindelijk zelfs wagen durfde de gehoorzaamheid aan Atchin geheel op te zeggen, en een eigen vlag aan te nemen, bestaande in een witte kris op een donkerblauw veld, terwijl Atchin de witte kris op een rood veld voert. In weêrwil der aanhoudende vijandelijkheden met Atchin, wist hij Troemon tot zulk een bloeienden staat te brengen, dat het jaarlijks ongeveer 40,000 pikols peper opleverde. Zijn broeder, die niet tegen hem was opgewassen, verdrong hij geheel uit het gezag, zoodat hij alleen als hoofd van Troemon beschouwd werd. Hij liet 17 zonen en 10 dochters na. Een

PERPUSTAKAAN NASIONAL

zijner zonen volgde hem, onder den naam van Radja Boedjang, te Troemon op; een tweede, Mohammed Arief, werd Radja van Singkel, dat dus weder van Troemon werd afgescheiden; een derde, Mohammed Thahir, stichtte tusschen die beide plaatsen de nieuwe negerie Boeloe Samak, die spoedig tot een bloeiende handelsplaats opgroeide, en huwde eene dochter van het hoofd van Bakoengan. Deze drie vorstjes hebben sedert éene lijn getrokken tegen den Sultan van Atchin en hunne onafhankelijkheid verdedigd, totdat Singkel in 1840 voor de Nederlandsche wapenen bukken moest. Radja Boedjang hief een recht op den invoer met vreemde schepen ten bedrage van 5 pCt., maar beschermde den handel en bejegende de Europeanen met de grootste voorkomendheid. Zelf had hij een aantal schepen, die op Bengalen, Poelo Pinang, Singapore en Batavia voeren, en men beweert dat zijn inkomen wel 100,000 Spaansche matten bedroeg. Hij liet nabij het strand een steenen vesting bouwen, waarin de vorstelijke woning gelegen was, maar die thans weder in een staat van diep verval verkeert. De roof door de Atchineezen op twee zijner rijkgeladen schepen gepleegd, maakte hem tot Atchins bittersten vijand.

Radja Boedjang had een zeer schoone vrouw, bekend bij den titel van Nonna. Zij was de dochter eener christin van Padang, wier vader daar het beroep van chirurgijn had uitgeoefend. Bij de overrompeling van Padang door de Franschen in 1793 vluchtte die vrouw met een Atchinees naar de binnenlanden, en werd, na tot den Islam te zijn overgegaan, de echtgenoot van haren beschermer. Met het plan om de bedevaart naar Mekka te doen, kwamen de echtgenooten met hunne dochter naar Troemon. Radja Boedjang vroeg en verwierf de hand van dit meisje, en bestemde den oudsten zoon uit die verbintenis geboren, reeds bij zijn leven tot zijn opvolger. Toen Radja Boedjang in 1835 gestorven was, volgde de zoon, die toen eerst 12 of 13 jaren oud was, hem op onder den naam van Nja Bata, en onder de voogdij van hoofden wier on-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

derlinge twisten zeer ongunstig op den staat van het landje gewerkt hebben. De productie nam spoedig af, en tot heden heeft Troemon zijn ouden bloei zoo weinig herwonnen, dat de tegenwoordige Radja zich gelukkig acht met een jaargeld van *f* 2400, hem door de Nederlandsche regeering voor eenige aan haar bewezen of te bewijzen diensten toegelegd.

Na deze schets van het toenemende verval des Atchineeschen rijks, treden wij eenige jaren terug om de nieuwe verhouding te schetsen, waarin het in 1824 tot Engeland en Nederland kwam. Bij het Londensch traktaat van 1824 gaf Nederland zijne bezittingen op het Schiereiland aan Engeland over, en zag af van zijn protest tegen de bezetting van Singapore; daarentegen deed Engeland ten behoeve van Nederland afstand van zijne bezittingen op Sumatra, zoodat laatstgenoemde mogendheid thans de eenige bleef, die op dat groote eiland de Europeesche beschaving vertegenwoordigde. Ten opzichte van Atchin werd in het traktaat zelf niets bepaald, maar door de Engelsche gevolmachtigden werd daarbij eene nota overgelegd, waarin het volgende voorkwam: „Een verdrag in het jaar 1819 door Britsche agenten met Atchin gesloten, is in strijd met het derde artikel van het tegenwoordig traktaat. De Britsche gevolmachtigden nemen daarom op zich, dat het verdrag met Atchin, zoo spoedig mogelijk, in eene eenvoudige schikking voor de gastvrije ontvangst van Britsche schepen en onderdanen in de haven van Atchin zal veranderd worden. Maar daar sommige der voorzieningen van dat verdrag (die aan de Nederlandsche gevolmachtigden zijn medegedeeld) bevorderlijk kunnen zijn aan de algemeene belangen der Europeanen, gevestigd in de oostersche zeeën, vertrouwen zij, dat de Nederlandsche regeering maatregelen zal nemen, opdat de vrucht dezer voorzieningen behouden blijve. En zij drukken hun vertrouwen uit, dat geene maatregelen, vijandig tegen den koning van Atchin, zullen worden in het werk gesteld door den nieuwen bezitter van Fort

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Marlborough (Benkoelen)." De Nederlandsche gevolmachtigden beantwoordden deze mededeelingen en opmerkingen met de verklaring, „dat het Nederlandsche Gouvernement zou zorgen zijne betrekkingen met Atchin in dier voege te regelen, dat deze staat, zonder iets van zijne onafhankelijkheid te verliezen, den zeevaarder en handelaar die bestendige veiligheid zou aanbieden, die er niet scheen te kunnen bestaan dan door de gematigde uitoefening van Europeeschen invloed."

De taak door deze verbintenis aan Nederland opgelegd, was eene uiterst moeilijke. Alleen door vriendschappelijke vertoogen en vertooning der vlag was in het Atchineesche rijk, altijd verscheurd door partijschappen en berucht door de geweldenarij en roofzucht der hoofden, geen orde, geen veiligheid voor den handel te handhaven. En toch was het te vreezen, dat, zoodra men een stap verder ging, door de kooplieden van Singapore en Pinang een kreet zou worden aangeheven, dat het op de onafhankelijkheid van Atchin gemunt was. Maar al ware de taak gemakkelijker geweest, zij strookte ook weinig met het beginsel dat onze koloniale politiek weder meer en meer begon te beheerschen, dat van het grootst mogelijk rechtstreeksch geldelijk voordeel. Bovendien had het Nederlandsch gezag de handen vol met de Padrische oorlogen, die de uitbreiding van het Nederlandsche gezag over het gansche gebied van het oude Menangkabausche rijk met zich brachten. Men bepaalde zich dus jaren lang tot het uitoefenen van eenige politie ter zee door nu en dan langs de kusten te laten kruisen, en tegen rooverijen en den gruwelijken slavenhandel, door de Atchineezen met de meeste driestheid op het eiland Nias gedreven, zooveel mogelijk te waken. Van den kant der Atchineezen werd geene zucht tot toenadering betoond; veeleer hadden nu en dan botsingen plaats, die aan den ouden wrok nog meer voedsel gaven.

In 1829 vestigde het bestuur der westkust de aandacht op Baroes, een ouden post der Oost-Indische Compagnie,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

zooals sommige hoofden zich nog duidelijk herinnerden. Misleid omtrent de stemming der meerderheid, deed de ambtenaar te Tapanoeli een zwakke poging om Baroes te bezetten. De sterkste partij, door eenige Atchineezen ondersteund, wist die poging te verijdelen, en kort daarna werd door dezelfde Atchineesche bende onze kleine post te Tapanoeli, of liever op het in de baai van Tapanoeli liggend eiland Pontjan, het eigenlijk punt der vestiging, overrompeld en afgeloopen. In het volgend jaar bracht de resident een bezoek aan den Radja van Troemon, sloot met hem een traktaat van vriendschap en handel en erkende zijne onafhankelijkheid van Atchin, — eene vijandige handeling tegenover dezen staat, waarop echter het Nederlandsch Gouvernement zijne goedkeuring niet verleende. De Padries van Bondjol verbonden zich inmiddels met de Atchineesche stroopers, met dit gevolg dat onze posten te Natal en Ajer-bangies te gelijk van de land- en zeezijde werden aangetast, en slechts door den moed der bezettingen, en vooral van den Boeginees Anakhoda Langkap, die met een paar gewapende prauwen de Atchineezen op de vlucht sloeg, gered werden. Bij de verovering van Katiagan door den kolonel Michiels in December 1831, werd veel schade geleden door eenige Atchineesche kooplieden, en ook deze gebeurtenis was nieuwe brandstof, die het vuur van hunnen haat tegen ons onderhield. In Mei 1834 werd van onze zijde de aanslag op Baroes herhaald, met even ongelukkig gevolg als de eerste maal; en weder waren het de te Baroes genestelde Atchineezen, die als oorzaak onzer nederlaag werden gebrandmerkt. Te midden van dit alles bekreunden de Atchineesche kooplieden zich weinig om onze tarieven, zoodat zij bij de ambtenaren ter westkust als de ergste smokkelaars te boek stonden, terwijl men tevens met leede oogen zag, dat Engelschen, Franschen en Amerikanen rijke ladingen uit de Atchineesche peperhavens wegvoerden, zonder dat de handel van Nederland, 't zij uit gebrek aan ondernemingsgeest, 't zij wegens 't gemis van bij

de Atchineezen gewilde invoer-artikelen, eenig aandeel van beteekenis in die winsten genoot. Doch ook die vreemde handelaars ondervonden de gevolgen der wetteloosheid en roofzucht van de Atchineezen. In Febr. 1831 werd het Amerikaansche schip Friendship te Koeala Batoe geplunderd en de gezagvoerder met een paar schepelingen vermoord. Het Amerikaansche Gouvernement zond het fregat Potomac om Koeala Batoe te tuchtigen, en verschafte zich dus in 1833 een genoegdoening, die een tijd lang een heilzamen schrik inboezemde.

In 1837 werd door het Gouvernement eene commissie van twee ambtenaren, de heeren Ritter en van Loon, naar Atchin gezonden, met den geheimen last, om dat gewest in oogenschouw te nemen en te onderzoeken op wat wijze de peperhandel dienstbaar zou te maken zijn aan onze nationale belangen. De eigenlijke aanleiding was daarin gelegen, dat de met eene som van *f* 30,000 beladen gouvernements civiele schoener Dolfijn, die door de inlandsche bemanning was afgeloopen, later te Atchin gevonden was en dat de Sultan de uitlevering had geweigerd. Door deze zending is onze kennis van het Atchineesche rijk zeer bevorderd; de voorstellen der Commissie met betrekking tot den handel kan men in het werk van den Generaal de Stuers over onze vestiging en uitbreiding ter westkust van Sumatra nalezen. De Commissie erkende dat de Atchineezen aan den handel met ons geen behoefte hadden, dat onze rechten te hoog, onze koopwaren duurder dan die van vreemden waren. Maar in plaats van de middelen aan te wijzen die ons tot mededinging zouden hebben in staat gesteld, droeg zij een stelsel van maatregelen voor, die, naar hare eigen verklaring, „een eenigszins dwangzuchtig en gewelddadig voorkomen" hadden, maar die ons, waren zij uitvoerbaar geweest en werkelijk uitgevoerd, schier het monopolie van den peperhandel zouden verzekerd hebben. Doch ik zal hier deze voorstellen niet verder ontleden; zij behooren tot een tijdvak dat, gelukkig! achter ons ligt. Waren de tegenwoordige vijandelijkheden

PERPUSTAKAAN NASIONAL

tegen Atchin bestuurd door denzelfden geest, die indertijd die Commissie een blokkade der Atchineesche kusten deed aanbevelen, wij zouden het niet wagen de handelingen der regeering te verdedigen of zelfs te verontschuldigen.

Intusschen ontbrak het niet aan wezenlijke reden tot klachten. De reclame omtrent de Dolfijn werd door den Sultan beantwoord met het voorgeven, dat dit schip naar Pedir verzonden en daar verbrand was, dat de opvarenden met het geld waren doorgegaan, en dat niets van dat schip in zijn macht was behalve het kind van den vermoorden gezaghebber, 't welk hij zou uitleveren ingeval hem schadevergoeding verzekerd werd voor drie prauwen, die hem door de Nederlanders ontnomen waren. De Sultan had het oog op drie prauwen die door onze kruisers waren aangehouden en geconfisqueerd, omdat zij slaven bevatten, voor Atchineesche havens bestemd. Het bleek aan de Commissie, dat het meeste wat de Sultan omtrent de Dolfijn verhaald had, logenachtig was; dat, wel is waar, het schip was verbrand, maar dat de vorst zich van het geld en het geschut van den schoener had meester gemaakt, en dat de opvarenden onder bescherming van den Sultan te Atchin waren.

Voor 't overige, ofschoon men destijds wijselijk terugdeinsde voor de plannen door die Commissie aanbevolen, geheel zonder invloed zijn zij niet gebleven. Men vatte het plan op om de Nederlandsche bezittingen ter westkust althans tot Baroes, Tapoes en Singkel uit te breiden, gewesten die men als onafhankelijk van den Sultan van Atchin kon beschouwen, en dus annexeeren zonder de in 1824 aangegane verbintenis rechtstreeks te schenden. Diensvolgens werden in April 1838 een paar oorlogsvaartuigen naar het noordelijk deel der westkust gezonden, om te Baroes de partij die de Atchineezen moede was, van onzen bijstand te verzekeren, en aan de Atchineezen die te Tapoes en Singkel gevestigd waren, ontzag in te boezemen. De posthouder Strup, die de expeditie verge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zelde, werd overal goed ontvangen, maar vond alleen te Baroes eenige, nog vrij dubbelzinnig uitgedrukte, genegenheid, om zich onder Nederlandsche bescherming te stellen. De Radja van Singkel, de reeds bovenvermelde Mohammed 'Arief, sprak onder anderen de volgende, waarlijk niet misplaatste woorden: „wij zijn een vrij volk en doen niemand kwaad; wij willen dus hopen dat men ons in rust zal laten voortleven en ons land op onze wijze zal laten besturen, want het zou niet billijk zijn zich eens anders goed toe te eigenen, alleen omdat men meer volk en meer geld heeft."

In April 1839 werd nu Baroes bezet. De Bataksche bevolking dier plaats was zeker den Atchineezen, van wie zij veel had te lijden gehad, niet meer dan ons genegen; maar de Atchineezen te Tapoes en Singkel genesteld, konden deze uitbreiding van ons gezag niet lijdelijk aanzien, en deden in October een onverhoedschen aanval op Baroes, die echter werd afgeslagen en hun op een verlies van 60 dooden te staan kwam. De vijandige houding die de Atchineezen ook na deze nederlaag bleven bewaren, maakte nu het doorzetten der plannen tegen Tapoes en Singkel bijna tot een maatregel van zelfbehoud. Tapoes werd in April 1840 zonder moeite bemachtigd, maar de verovering van Singkel, waar zich onder aanvoering van den Radja een aanzienlijke macht had vereenigd, en dat door sterke bentengs beschermd werd, kostte meer moeite. Eene scheepsmacht onder bevel van den kapitein ter zee Geesteranus en eene landingsdivisie door den Gouverneur der westkust, Generaal Michiels, in persoon aangevoerd, brachten echter de Singkelsche batterijen spoedig tot zwijgen en noopten de Atchineezen tot een overhaaste vlucht. Den 25sten Mei 1840 was Singkel in onze handen. Het maakte sedert het noordelijkste punt uit van onze bezittingen op Sumatra's westkust, die nu nog slechts door het gebied van Troemon met het daaraan ondergeschikte Boeloe Samak van het Atchineesche gebied gescheiden bleven.

De ervaring dat de uitbreiding van het Nederlandsch

PERPUSTAKAAN NASIONAL

gezag in Indië, ten gevolge onzer tarieven, steeds met beperking, zoo niet uitsluiting, van den Britschen handel gepaard ging, had ten gevolge dat ook de bezetting van Baroes, Tapoes en Singkel, Atchineesche onderhoorigheden althans in naam, de verontwaardiging der kooplieden op Poelo Pinang en Singapore in hooge mate gaande maakte. De hevigste klachten werden aangeheven over den voortgang der Nederlandsche macht, die zich ook reeds in de richting der oostkust had uitgebreid, en naar men verwachtte zich nu ook, dwars door het eiland, van Singkel den weg naar Deli zou banen, om eindelijk ook het treurig overschot van het eenmaal zoo machtige Atchineesche rijk in het lot van het overige des eilands te doen deelen. Deze klachten hadden zooveel invloed op het Britsch Gouvernement in Europa, dat het bij de Nederlandsche regeering ernstige vertoogen over hare aggressieve politiek op Sumatra indiende. Deze, om moeilijkheden met den machtigen nabuur te vermijden, gaf in zooverre toe aan de Britsche vorderingen, dat zij de intrekking der reeds op de oostkust in het gebied van Indragiri en Siak bezette posten gelastte, een last die in Mei 1843 werd volbracht.

Intusschen bleven de Atchineezen zich op de westkust even vijandig betoonen, zooals vooral bleek bij den aanslag die in 1848 op onzen post te Singkel ondernomen werd. In den vroegen morgen van den 21sten Juni werd die post door eene Atchineesche bende, met donderbussen, klewangs en lansen gewapend, overvallen. Het gelukte aan een veertigtal der aanvallers binnen onze schans te dringen en zich van de poort meester te maken; doch hier werden zij door de bezetting zoo warm bestookt, dat zij met achterlating van verscheiden dooden naar hunne sampans vluchtten en ten spoedigste zee kozen. In 1851 had zich een bende Atchineezen op de Banjak-eilanden gevestigd, en maakte zich daar aan rooverijen schuldig, die aanleiding gaven dat de brik Pylades met een detachement infanterie daarheen werd gezonden, om dat rooversnest

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te doen opbreken. Inmiddels gingen op verschillende punten de rooverijen haren ouden gang. In 1844 werden twee Engelsche vaartuigen te Koeala Batoe en Merdoe geplunderd, waarvoor genoemde plaatsen een tuchtiging van twee Engelsche oorlogsschepen ondergingen, 't geen echter niet belette dat in 1852 de Engelsche schoener Conry Castle weder een prooi der Atchineesche zeeroovers werd. De plundering van het Napolitaansche schip Clementina had zelfs het gevolg dat in 1853 de tusschenkomst onzer regeering voor het verkrijgen van genoegdoening werd ingeroepen, maar altijd weêrhouden door de vrees dat iedere twist met Atchin door Engeland zou misduid worden, trachtte deze zich ook nu weder van de zaak af te maken.

In hoeverre de Sultan van Atchin aan de vermelde aanvallen op onze bezittingen en andere ongeregeldheden deel had, is moeilijk te bepalen; waarschijnlijk waren zij het werk van hoofden die zich weinig om het gezag van den vorst zouden bekreund hebben, ook dan wanneer hij ze had willen beletten. Maar toch bleek het dat ook de Sultan ons niet genegen was. Mohammed Schah was niet lang na de zending der heeren Ritter en van Loon gestorven en door zijn broeder Toewankoe Ibrahim, onder den naam van Alaoe'd-din Mantsoer Schah, opgevolgd. In 1854 was besloten jaarlijks door een schip der Nederlandsche marine, tot handhaving der politie, de vlag in de peperhavens langs de westkust en op de reede van Atchin te vertoonen. De ontvangst die aan onze zeelieden op zulk een tocht in 1855 te Atchin zelf ten deel viel, was zoo onbeusch, dat de regeering besloot die haven het volgend jaar door een schip van groot charter te doen bezoeken, ten einde den Sultan wat meer ontzag in te boezemen. De verschijning van het fregat Prins Frederik der Nederlanden had de gewenschte uitwerking. De Sultan gaf in een brief aan den Gouverneur-Generaal zijn verlangen te kennen om in goede verstandhouding met ons Gouvernement te leven en een traktaat te sluiten. Men vernam echter dat hij, met de gewone dubbelhartigheid van den

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Maleier, in een ons vijandigen geest naar Singapore geschreven en raad gevraagd had. Gelukkig had ook de Gouverneur dier bezitting eene goede verstandhouding met ons Gouvernement aan den Sultan aanbevolen, zoodat deze in zijn wensch naar een traktaat bleef volharden. Tot dat einde gaf nu de Indische regeering aan den Gouverneur van Sumatra's westkust, Generaal van Swieten, in last, zich met het rijksstoomschip Amsterdam ter onderhandeling naar Atchin te begeven. Het traktaat werd den 30sten Maart gesloten en den 9den Mei door den Gouverneur-Generaal bekrachtigd. Bij dit traktaat werd van weêrszijden afgezien van alle vorderingen en aanspraken uit vroegere geschillen spruitende. De onderdanen van Atchin zouden in Nederlandsch Indië, die van Nederlandsch Indië in Atchin ten handel worden toegelaten op den voet der meest begunstigde natiën en alle vereischte hulp en bescherming genieten. De Sultan verbond zich den strandroof tegen te gaan en met het Gouvernement samen te werken tot beteugeling van den zeeroof.

Zoo waren dan eindelijk, na lange geschillen, onze betrekkingen met Atchin geregeld, zoo goed als dit met onze verbintenissen jegens Engeland bestaanbaar was. Het zou nu blijken in hoeverre de Sultan gezind was aan de bepalingen van het verdrag gevolg te geven, en bij machte die door zijn vazallen en onderhoorige hoofden te doen eerbiedigen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VIERDE HOOFDSTUK.

De oorzaken van den oorlog.

Algemeene oorzaken en bijzondere aanleiding. — Gevolgen van het traktaat van 1857. — Moeilijkheden met Atchin wegens onze vestiging in Siak. — Onze gewijzigde verhouding tot Engeland op Sumatra. — Uittreksels uit de Straits-Observer. — Schuldvordering wegens te Kloeang aangehouden schepen. — De Atchineesche invloed op de Oostkust gebuikt. — Beteugeling van den slavenhandel op Nias. — Woelingen van Tongkoe Seijid in de Singkelsche Bovenlanden. — De Atchineezen zoeken hulp tegen ons bij Turkije. — Toenemende wanorde en onveiligheid op de Noord- en Oostkust. — De tocht van de Djambi en van de Marnix. — De nieuwe Sultan en de rijksbestierder van Atchin. — Onderhandelingen te Riouw. — Verraderlijke handelingen der Atchineezen. — De oorlog wordt verklaard.

Wanneer wij de oorzaken willen nagaan van de vijandelijkheden, waarin wij thans met Atchin gewikkeld zijn, moeten wij een verschil maken tusschen de algemeene oorzaken van den gespannen toestand met Atchin, die thans reeds jaren geduurd heeft, en de bijzondere aanleiding tot het uitbarsten van den krijg: de brandstof die zich sedert jaren heeft opgehoopt en de vonk die haar heeft doen ontvlammen.

De algemeene oorzaken zijn gelegen in den uit tal van feiten gebleken onwil of onmacht van den Sultan om te voldoen aan de voorwaarden waaraan hij zich bij het traktaat van 1857 gebonden heeft, in de talrijke geweldena-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

rijen en daden van zee- of strandroof langs de Atchineesche kusten aan vreedzame kooplieden gepleegd, en de onrust in het binnen onze grenzen gelegen gebied, zoowel op de Oost- als op de Westkust, door de woelingen van Atchineesche hoofden gaande gehouden, zonder dat de Sultan eenige pogingen schijnt te hebben aangewend, om hen terug te houden of te straffen. Men kan wel is waar, uit zedelijk oogpunt, wanneer men den toestand van het Atchineesche rijk in aanmerking neemt, den Sultan niet persoonlijk aansprakelijk stellen voor wat zijne onderdanen misdreven; maar hij is uit politiek oogpunt het hoofd van den Staat, als zoodanig aansprakelijk voor hetgeen in strijd met de door hem aangegane verbintenissen door zijne onderhoorigen wordt gepleegd, en indien hem de macht ontbreekt om de eerbiediging der traktaten te verzekeren, dan is niet zijn persoon, maar de ellendige regeeringsvorm, die het handhaven van eene behoorlijke politie in de wateren en op de kusten van Atchin onmogelijk maakt, de oorzaak onzer klachten, maar zijn die daarom noch minder wezenlijk, noch minder gegrond, noch minder onlijdelijk. Een Staat die leeft van roof en plundering en die door regeeringloosheid en wanorde gevaarlijk en verontrustend is voor zijne naburen, kan niet geduld worden. Het is in het belang van menschelijkheid en beschaving in het algemeen, en van de orde en welvaart in de naburige gewesten in het bijzonder, dat daarin zoo spoedig mogelijk verandering kome.

De bijzondere aanleiding is gelegen in de verraderlijke misleiding, waaraan zich de gevolmachtigden van den Sultan hebben schuldig gemaakt, toen zij, op hetzelfde oogenblik waarop zij over een nieuw traktaat met den resident van Riouw onderhandelden en de meest vriendschappelijke gezindheden jegens ons voorwendden, met de agenten van vreemde mogendheden te Singapore betrekkingen aanknoopten, en, met het voornemen om aan vroegere verbintenissen en tegenwoordige betuigingen jegens Nederland geen gestand te doen, door de aanbieding van bij-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

zondere handelsvoordeelen zich tegenover onze rechtmatige vorderingen den steun van vreemde diplomaten en wellicht vreemde bajonetten trachtten te verwerven.

De regeering heeft in de nota over de oorzaken van den krijg, aan de Tweede Kamer aangeboden, onze betrekkingen tot Atchin opgehaald van het jaar 1824 af. Doch wat daarin voorkomt over het tijdvak 1824—1857 is meer als inleiding te beschouwen. Van het Londensche traktaat van 1824 dagteekent voor ons de verplichting om voor de veiligheid van den handel op de Atchineesche kusten zorg te dragen, en het is niet onbelangrijk te weten, noch wat wij in dat tijdvak gedaan hebben om onze verplichting te vervullen, noch tot welke klachten de Atchineezen reeds destijds aanleiding gegeven hebben. Ik heb evenwel gemeend de gebeurtenissen van dat tijdvak, voor zoover ik daarvan kennis droeg, in het vorige hoofdstuk te moeten behandelen, omdat bij het traktaat met Atchin is afgezien van alle vorderingen en aanspraken, die vóór de sluiting dier overeenkomst ontstaan zijn ter zake van geschillen van welken aard ook. Al die vroegere geschillen konden dus geen reden tot oorlog meer opleveren, en zoo de Sultan gezind en bij machte geweest was het traktaat te eerbiedigen en te doen eerbiedigen, zouden al die oude quaestiën geenerlei inbreuk hebben gemaakt op den bestendigen vrede, de vriendschap en de goede verstandhouding, die, naar luid van art. 1 van het traktaat, tusschen het Ned. Ind. Gouvernement en Z. H. den Sultan van Atchin en zijne afstammelingen en opvolgers zouden bestaan.

In de eerste jaren na het traktaat werd de werking er van geprezen en toonde men zich ter Westkust van Sumatra tevreden over de uitkomsten. Er kwamen meer Atchineesche schepen in de havens van Sumatra's Westkust; het werd trouwens beter gekeurd, tot vermijding van botsingen, waarover de Sultan wegens zijn onmacht over de vazallen geen contrôle kon oefenen, het brengen van peper door Atchineesche schepen naar de Westkust

PERPUSTAKAAN NASIONAL

aan te moedigen, dan het afhalen van het product door schepen onder Nederlandsche vlag te bevorderen. Wel bedroeg die invoer in 1857 niet meer dan 5500 pikols, en daalde hij in 1858 to 4000, maar men schreef dat aan verminderde productie toe, een gevolg van de binnenlandsche onlusten tusschen den Sultan en zijne broeders.

Inmiddels werd echter op een ander punt nieuwe brandstof samengetast, ten gevolge onzer vernieuwde vestiging op Sumatra's Oostkust. De Compagnie had te Siak een kantoor gehad en ook in 1838—1843 waren eenige punten in de Siaksche onderhoorigheden door ons bezet geweest, doch op de vertoogen van Engeland weder ontruimd. In 1858 werd, ten gevolge van binnenlandsche oneenigheden en de wederrechtelijke handelingen van zekeren Engelschman, Wilson genaamd, Siak op nieuw bezet. Er werd een contract met den Sultan aangegaan, waarbij deze de opperheerschappij van Nederland erkende. In art. 2 van dat contract werd eene nauwkeurige omschrijving gegeven van de landschappen onder den naam van „de onderhoorigheden van Siak" begrepen, en derhalve van de grenzen waarbinnen het Gouvernement op zich nam, nevens zijne Opperhoogheid, ook het gezag van zijnen vazal den Sultan van Siak te doen eerbiedigen. Al de landschappen langs de Oostkust ten noorden van Siak, tot Kaap Tamiang toe, waren volgens deze omschrijving in de onderhoorigheden van Siak begrepen, derhalve ook al de zuidwaarts van Tamiang gelegen rijkjes tot en met Batoe Bara, die in vroeger tijd het oppergezag van Atchin erkend, doch zich in de vorige eeuw van dat verzwakte rijk afgescheurd en de bescherming van Siak gezocht hadden. De vorsten van Atchin hadden echter dien toestand nimmer erkend en waren voortgegaan van tijd tot tijd pogingen aan te wenden om van de vorstjes de betaling van huldegiften af te dwingen. Vooral was dit weder in de laatste jaren, waarin de zwakheid van Siak zoo groot was geworden dat het zijne vazallen niet meer tegen de overmacht van Atchin beschermen kon, het geval geweest. De vorstjes, geen steun

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

meer vindende bij Siak tegen de aanrandingen van Atchin, raakten meer en meer onder den invloed van laatstgemeld rijk, en stonden gedeeltelijk op het punt, den band die hen met Siak verbond geheel te verbreken. Aan dezen toestand kwam onze vestiging te Siak paal en perk stellen, en het is geen wonder dat dit de Atchineezen met spijt en wrevel vervulde.

Onze vernieuwde vestiging in Siak en de uitbreiding van onzen invloed noordwaarts tot Kaap Tamiang werd aanvankelijk ook door de Engelschen in de Straits-Settlements met leede oogen gezien. De meer liberale geest die allengs in onze handelspolitiek begon door te schemeren, werd nog niet vertrouwd, althans niet ten volle gewaardeerd; de hooge en differentiëele rechten bestonden nog in volle kracht, en de handel der Straits-Settlements kromp nog van schrik ineen bij de gedachte aan de uitbreiding van ons tolgebied. Toch werd de strijd niet meer geheel met de oude bitterheid gevoerd, en vooral sedert de matiging onzer tarieven in 1865, later door nog beslissender stappen gevolgd, is onze verhouding tot de Straits-Settlements, en diensvolgens ook tot het Britsche Gouvernement in Europa, allengs veel verbeterd, en thans wordt van die zijde de werking van ons gezag op de Oostkust evenzeer gewaardeerd en de uitbreiding daarvan evenzeer gewenscht en begunstigd, als zij vroeger werd gevreesd en tegengewerkt. Nog in 1863 maakte Engeland, op grond der beweerde rechten van Atchin, bezwaar tegen de uitbreiding van het Siaksche, en derhalve ook van ons gezag van Batoe Bara tot Tamiang; bij art. 1 van het nieuwe traktaat met Engeland van 2 Nov. 1871, bestemd om dat van 1824 te wijzigen en aan te vullen, ziet hare Britsche Majesteit af van alle vertoogen tegen de uitbreiding van het Nederlandsch gezag in eenig gedeelte van Sumatra, en mitsdien van het voorhoud te dien aanzien uitgedrukt in de nota's ter gelegenheid van het traktaat van 1824 door de Nederlandsche en Britsche gevolmachtigden uitgewisseld. Is nu aan de ééne zijde onze verhouding tot Atchin door

PERPUSTAKAAN NASIONAL

deze nieuwe overeenkomst met Engeland zeer vereenvoudigd en tegen de belemmerende tusschenkomst eener vreemde macht gevrijwaard, aan den anderen kant is onze verplichting om overal in de wateren en op de kusten van Sumatra politie te oefenen en de veiligheid van den handel te verzekeren, ook tegenover Engeland, zeer daardoor versterkt. Dat van 1824 tot 1857 zoo weinig is gedaan, dat zelfs geen poging tot het sluiten van een traktaat met Atchin onzerzijds is aangewend, dat wij zelfs nog na het traktaat van 1857 onzen plicht een tijd lang zoozeer hebben verwaarloosd, dat in 1859 en 1860 de in 1854 gelaste jaarlijksche bekruising der Atchineesche kusten door een schip der Nederlandsche marine weder achterwege bleef, — dit kon ongetwijfeld in de dubbelzinnigheid van den toestand tot zekere hoogte verontschuldiging vinden. Maar met aan die soort van protectoraat, die Engeland over Atchin bleef voeren, terwijl aan ons de taak was opgedragen om het de wetten en gebruiken der beschaafde natiën te doen eerbiedigen, voor goed een einde is gekomen, nu verwacht Engeland en de geheele beschaafde wereld, dat wij die taak met kracht en nadruk zullen volvoeren, en wij kunnen haar niet verwaarloozen zonder in de achting der vreemde natiën te dalen.

Deze korte uiteenzetting van onze geheel veranderde verhouding tot Engeland was noodig om den loop der zaken volkomen te doen begrijpen, en het te verklaren dat de dagbladen der Straits, die vroeger met klachten over de „aggressions" en „encroachments" van de Nederlanders waren opgevuld, thans de motieven van onzen strijd met Atchin volkomen waardeeren, onze pogingen met de meeste sympathie gadeslaan, en de zegepraal onzer wapenen van heeler harte wenschen.

Bij vele onzer landgenooten is, ten gevolge van den vroegeren, langdurigen strijd, de vrees voor de Engelschen, wat de koloniale aangelegenheden betreft, zoo diep ingeworteld, dat zij ook nu zich niet anders kunnen voorstellen, dan dat Engeland onze vijanden in hun verzet begunstigt en steunt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In hunne oogen staat Engeland altijd gereed de begeerige klauwen naar onze bezittingen uit te slaan, en zeker zullen zij, bij het vernemen dat Atchin, in zijne geschillen met ons, zich den steun van vreemde mogendheden, misschien in den aanvang niet geheel zonder eenigen grond van hoop, heeft zoeken te verwerven, in de eerste plaats aan Engeland gedacht hebben. „Zeker zitten de Engelschen er weêr achter", is een uitdrukking die ik dezer dagen weder, na de tijding van het échec dat wij voor Atchin geleden hebben, meermalen uit den mond van verschillende personen heb vernomen. Om te toonen hoe ongegrond dit vermoeden is, zal ik hier eenige vertaalde uittreksels uit de Straits-Observer inlasschen, die tevens ook nog dit nut zullen hebben, dat zij veel zullen bijdragen om te doen inzien, hoe dringend noodzakelijk de krachtige tusschenkomst eener Europeesche mogendheid geworden is, om aan de onveiligheid en wanorde op de kusten van Atchin een einde te maken.

Den 22sten April 1870 schrijft de Straits-Observer het volgende: „De Penang Gazette geeft een treurig verslag van den staat van anarchie en zeeroof, die in Atchin heerscht en de uitzending der kanonneerboot Algerine naar die streken heeft noodzakelijk gemaakt, — een maatregel, naar onze meening, van zeer twijfelachtige gepastheid, daar genoemd schip het indrukwekkend voorkomen mist om de harten der schuldigen met schrik te slaan, en niet sterk genoeg is om een gevoeligen slag toe te brengen, indien de toediening van straf noodig mocht blijken. 't Is waar, het kan bombardeeren; maar wat baat de vernieling eener verzameling van met atap gedekte hutten, terwijl de inboorlingen ontkomen in het ontoegankelijk woud. Een weinig ongemak gedurende de enkele dagen en nachten, die verloopen tot zij hun huis hebben herbouwd, is de geheele straf, en deze maakt hen nog slechts te begeeriger om het plunderen te hervatten, zoodra zich een gelegenheid aanbiedt. En dan zou men dit stelsel nog op

PERPUSTAKAAN NASIONAL

de gansche kust van Atchin moeten toepassen, want nagenoeg ieder dorp bestaat van roof. Indien men wezenlijk ontzag wil inboezemen aan de onbeschaafde en half onafhankelijke hoofden, dan behoort men zich naar de hoofdstad te begeven (indien zij al dien naam verdient), met den Sultan zelven te onderhandelen, en hem aansprakelijk te stellen voor de handelingen van hen die vooronderstelt worden zijn gezag te eerbiedigen. Kan hij niet voor hen instaan, moet hij zijn onvermogen erkennen om die roofstaatjes te bedwingen, dan krijgt de quaestie een ander en ernstiger aanzien, en alsdan zal een hooger gezag dan dat van den Gouverneur der Straits-Settlements of zelfs van den Bevelhebber der zeemacht moeten beslissen omtrent de te nemen maatregelen. Middelerwijl is het ondragelijk dat onze handelaars worden geplunderd en op rantsoen gesteld, bestolen en mishandeld door zulke ellendige potentaatjes als het hoofd van Langsa en den Radja van Telok Samoi, en wij deelen ten volle in de verontwaardiging bij de kooplieden van Pinang daardoor gaande gemaakt."

Acht dagen later komt de Straits-Observer op deze quaestie terug en zegt o. a. het volgende: „Het is niet aannemelijk dat al de daden van zeeroof, door de hoofden langs de kust van Sumatra, inzonderheid in het gebied van Atchin, gepleegd, ter kennis van het publiek komen; maar genoeg komt aan het licht om te bewijzen dat de humaniteit groote aanspraken heeft op bescherming in dat gebied tegen de gewelddadige schurkerij van gewetenlooze booswichten, die altijd beroemd, of liever berucht zijn geweest wegens laaghartige misdaden en gruwelijke barbaarschheid. Praatjes zijn tegenover zulk canaille nutteloos; zij moeten met geweld op hun plaats worden gezet, of de maatregelen zullen onvoldoende zijn om aan den handel rust en veiligheid te verzekeren. Indien sommige van die kleine roofstaten weder eens een paar bezoeken mochten ontvangen van een Amerikaansch fregat, om hn op een mooien dag uit hunne woonsteden te verdrijven,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dan zou dit misschien hun lust tot roof en plundering beteugelen en een even gunstig gevolg hebben als voor eenige jaren een dergelijk bezoek aan eenige der peperhavens bekroonde. Hoe het zij, indien wij niet verkiezen hen te tuchtigen, dan is het te hopen dat de Nederlanders de taak in handen nemen. Zulk een staat van zaken als sedert eenigen tijd te Atchin en in den omtrek heeft bestaan, kan niet langer zoo blijven, tenzij men verlangen mocht dat onze kooplieden beschouwd worden als de wettige prooi van eene bende roovers en gauwdieven."

Tegen dezen treurigen staat van zaken was de Gouverneur der Straits-Settlements buiten staat iets anders te doen, dan waarschuwingen aan den handel te richten om die deelen der kusten van Sumatra te vermijden, waar de wanorde het grootst was. „Hoe jammer," roept de Straits-Observer van 8 Juli 1870 uit, „dat de kooplieden in plaats van bescherming en recht te erlangen, zich met eene enkele waarschuwing om die streken te ontwijken, moeten tevreden stellen."

In de Straits-Observer van 16 December vinden wij weder een zeer krachtig artikel om op Britsche tusschenkomst tot bescherming van den handel aan te dringen, terwijl de schrijver met grooten bijval deze woorden uit een der Nederlandsch-Indische bladen aanhaalt: „De natie die zich van de Atchineesche havens mocht meester maken en dat ontaarde volk onder een regelmatig bestuur brengen, zou op den dank der menschheid aanspraak maken. Ik durf niet zeggen al wat daar gebeurt. Holland en Engeland zijn, vrees ik, gebonden om dat volk met rust te laten." „En," laat het Engelsche blad daarop volgen, „zij geven een schoon voorbeeld van het goeds dat die staatkunde van onthouding uitwerkt. Wij hebben ons slechts te beroepen op al de Pinangsche en Singapoorsche bladen passim, waarin wij telkens de afschuwelijkste bijzonderheden vermeld vinden, geschikt om ieder edelmoedig hart van schrik en verontwaardiging te doen trillen.... Langs de gansche kust van Atchin is de pepercultuur in

PERPUSTAKAAN NASIONAL

verval. Men zegt dat dit daaraan is toe te schrijven, dat zij thans niet meer als vroeger slaven van Nias kunnen bekomen; maar wij zijn geneigd te gelooven dat zij voor het tegenwoordige bij zee- en strandroof beter hunne rekening vinden."

Ik mag niet voortgaan met deze uittreksels, om niet al te uitvoerig te worden. Ik spring een aantal nommers over met soortgelijke klachten en vertoogen opgevuld, om ten slotte nog een paar zinsneden aan te halen uit de nommers van 26 Januari en 25 October des vorigen jaars, omdat men daaruit zien kan, hoe welgevallig ook aan de kooplieden der Straits het traktaat van 1871 is, waardoor de Nederlanders volle vrijheid hebben bekomen om te doen wat Engeland meende niet te kunnen of te mogen. „Het is lang niet onwaarschijnlijk", zegt het nommer van 26 Jan., „dat de operatiën der Nederlanders op Sumatra de strekking zullen hebben om een handel aan te moedigen en te doen herleven, die op het punt staat van geheel te worden vernietigd door de doodelijke veeten en oorlogen van kleine radja's. Eén ding is zeker. De statistiek bewijst, dat de peperhandel zoo goed als niets is, vergeleken met hetgeen hij te voren was, alles als een gevolg van de onderlinge worstelingen dier hoofden. Laat dezen eens onderworpen en bestraft zijn, dan zal voor den vreedzamen handel weder een goede kans geboren worden," enz. Maar vooral verdient het volgende uit het nommer van 25 October de aandacht. „Indien geheel Sumatra kon gebracht worden onder den invloed der wetten door de beschaafde natiën erkend, dan zou er eindelijk eens een einde komen aan de schandelijke roof- en moordtooneelen. Waarom zouden wij de klachten der scheepsbevelhebbers, reeders en zeevarenden weder ophalen? De onverdragelijke trots en opzettelijke hoon waarmede de Atchineezen de Britsche zeemacht en die van andere Staten bejegenen, verdienen op afdoende wijze getuchtigd te worden. Wij vernemen dat de Nederlanders besloten hebben deze aanmatigende booswichten te ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nederen en wij wenschen hun van ganscher harte succes. Alleen door snel en beslissend handelen zullen de zaken tot een einde gebracht worden zooals door alle belanghebbenden wordt gewenscht."

Geheel in overeenstemming met den geest dezer artikelen is dan ook wat wij van pas uit Indië weergekeerde reizigers vernemen, dat de expeditie tegen Atchin te Batavia veel opgewondenheid heeft te weeg gebracht, maar dat te Singapore de opgewondenheid nog grooter was, en daar algemeen vreugde heerschte omdat eindelijk aan de Atchineesche wanorden paal en perk zou worden gesteld. Waarlijk wij zijn, dank onzen liberalen staatslieden, in een ander tijdvak gekomen dan dat der dagelijks herhaalde klachten over „the aggressions of the Dutch."

Doch keeren wij na deze uitweiding, die, naar ik vertrouw, niet geheel overbodig was, terug tot onze geschillen met Atchin, en verhalen wij thans, zonder ons verder op zijpaden te laten verlokken, welke bijzondere redenen tot klachten na het tractaat van 1857 door Atchin aan ons Gouvernement gegeven zijn.

De eerste kwam voor in 1861. Radja Oedah, een der door den Sultan van Atchin benoemde voogden van het minderjarige hoofd te Kloeang, had twee te Priaman te huis behoorende en onder Nederlandsche vlag varende schepen aangehouden, op grond, zoo hij zeide, van eene schuldvordering tegen zekeren Peto Majeh te Priaman, voortvloeiende uit eene overeenkomst, 50 à 60 jaren geleden tusschen de wederzijdsche grootouders aangegaan. De schepen waren naar Atchin gebracht en op raad van den Sultan heimelijk verwijderd. De eigenaars wendden zich om schadevergoeding tot het Ned. Gouvernement. Daarop werd de stoomkorvet Groningen naar Atchin gezonden, om genoegdoening te vragen. De Sultan had, toen men te Atchin kwam, radja Oedah reeds ontslagen, en daardoor de rechtmatigheid onzer vordering erkend. Hij verzocht echter dat het Gouvernement de schuld zou verhalen op hetgeen Peto Majeh aan radja Oedah schuldig was. Aanvankelijk werd

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hierin onzerzijds berust; het bleek echter bij onderzoek te Priaman, dat Pato Majeh een jaar geleden gestorven was zonder iets na te laten, en dat zijne bloedverwanten van de schuld niets wisten. Het Gouvernement machtigde nu den Gouverneur der Westkust om aan de eigenaars der aangehouden schepen de schadevergoeding, ten bedrage van f 2040, uit te betalen, bij wijze van voorschot ten behoeve van den Sultan, en zonder verwijl een oorlogsbodem naar Atchin te zenden, met een geschikt ambtenaar aan boord, om bij den Sultan aan te dringen op spoedige terugbetaling der uit zorg voor zijne eer door het Gouvernement voorgeschoten gelden. In geval deze reclame zonder gevolg mocht blijven, werd den Gouverneur opgedragen, voorstellen te doen om onze geschonden vlag door maatregelen van represaille recht te verschaffen.

Aan dezen last werd gevolg gegeven door de zending van het stoomschip Bromo. De vordering van schadeloosstelling bleef intusschen zonder gevolg; maar de Gouverneur der Westkust was geneigd dit met toegevendheid te beoordeelen, omdat hij dit alleen aan de armoede en de onmacht van den Sultan meende te mogen wijten.

Intusschen trad in Oct. 1861 de heer Sloet als Gouverneur-Generaal van N. I. op. Den Sultan werd daarvan kennis gegeven, en deze drukte in zijn tot antwoord geschreven brief den wensch uit, dat de grenzen tusschen zijn gebied en het onze zouden geregeld worden. Hij had daarbij het oog op zijne beweerde rechten op de aan Siak onderhoorige staatjes, waarin wij sedert onze vestiging in dat rijk het oppergezag oefenden.

Den 28sten Dec. 1862 schreef de Gouverneur-Generaal aan den Sultan van Atchin, dat hij genegen was over de grensregeling in overleg te treden, wanneer de Sultan daartoe zijne gemachtigden wilde zenden aan den resident van Riouw. Tevens herinnerde hij hem aan de nog onvereffende schuld, onder opmerking dat de Sultan in deze zaak betrokken was geworden, dewijl hij het als een daad van vijandelijkheid had kunnen beschouwen indien men radja

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Oedah rechtstreeks tot schadevergoeding gedwongen had. Door toevallige omstandigheden duurde het tot September 1863 eer deze brief aan den Sultan werd overhandigd.

Inmiddels had het Ind. Gouvernement, bij besluit van 27 Maart 1862, aan den resident van Riouw last gegeven eene poging te doen om alle hoofden in de Siaksche onderhoorigheden langs minnelijken weg tot erkenning van des Sultans gezag te brengen, en geene uitbreiding van het gezag van Atchin over het gebied van onzen vazal te gedoogen. De resident bezocht de verschillende landschappen, vergezeld van gemachtigden van den Sultan van Siak. Hij vond overal verwarring en onrust. In Asahan hadden de Chineezen de Engelsche vlag geheschen. Al de andere staten waren wel bereid de Nederlandsche suzereiniteit te erkennen, maar wilden van den Sultan van Siak, die hen sinds jaren zonder bescherming gelaten had, niet hooren. Het gelukte echter den resident voldoende regelingen tot stand te brengen, zoodat de suzereiniteit van Nederland en van Siak tevens door al de staatjes tot Kaap Tamiang, met uitzondering voorloopig van Asahan en onderhoorigheden, erkend werd.

Intusschen bleek het spoedig dat Atchin niet gezind was zijn aanspraken prijs te geven. In Febr. 1863 riep de Sultan van Deli de hulp van den resident van Riouw in, omdat hij door den aanval eener Atchineesche vloot bedreigd werd. De verschijning van den resident met twee stoomschepen deed de Atchineezen van hun voornemen afzien; maar nauwelijks waren de schepen naar Riouw teruggekeerd, of een zendeling van den Sultan van Atchin bezocht al deze staatjes om de aanspraken van dien vorst te doen gelden, en dreigde met geweld, toen de vorsten van Deli en Langkat weigerden hem te ontvangen.

Tegen deze aanmatigingen wilde de resident van Riouw krachtige maatregelen nemen; hij wilde een termijn stellen na welks verstrijking geen gewapende Atchineesche vaartuigen bezuiden Kaap Tamiang zouden geduld worden. Het Gouvernement meende echter dat men bepaal-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

delijk vijandelijkheden tegen de staatjes die onze suzereiniteit erkend hadden, moest afwachten, alvorens tot eene dergelijke sommatie over te gaan. Doch ook die vijandelijkheden lieten zich niet lang wachten. Het bleek niet alleen dat de Atchineezen er in geslaagd waren de vorstjes van Asahan en Serdang van ons en van Siak afkeerig te maken; zij gingen zelfs zoo ver van in Mei 1863 Batoe Bara te beschieten, ofschoon de Nederlandsche vlag van de versterkingen woei.

De resident van Riouw begaf zich daarop met twee stoomschepen naar de oostkust, maar de Atchineesche macht die Batoe Bara beschoten had, werd niet meer door hem gevonden. Hij bezocht daarop het tot het rijkje Langkat behoorende eiland Kampei, waar de Atchineezen eene versterking opgeworpen en hunne vlag geheschen hadden, en alles plunderden wat in hun bereik kwam. De resident liet het hoofd der Atchineezen uitnoodigen om bij hem aan boord te komen, doch vruchteloos; hij zond daarop een schriftelijke aanmaning om de onthouding van vijandelijkheden te vorderen, totdat de grensregeling tusschen Atchin en de bezittingen van het Gouvernement zou zijn tot stand gekomen. Na zijne terugkomst te Riouw drong de resident opnieuw tot krachtiger maatregelen tegen Atchin aan.

Inmiddels had de Gouverneur-Generaal aan den Sultan van Atchin een brief geschreven om opheldering te vragen over het beschieten van Batoe Bara. Deze brief werd te gelijk met het bovengemeld schrijven van December 1862 door het stoomschip Bromo naar Atchin overgebracht en in September 1863 aan den Sultan overhandigd. Te gelijk werden daar twee misdadigers uitgeleverd, die op een Atchineesch vaartuig, buiten ons gebied, een moord gepleegd hadden.

De ontvangst bij den Sultan was stug en onvriendelijk; hij verklaarde dat hij over de grensregeling niet met den resident van Riouw, maar alleen met den Gouverneur-Generaal wilde onderhandelen, en toen hem was opgemerkt dat die onderhandeling toch niet wel anders dan door ge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

machtigden van weêrszijden kon plaats hebben, voegde hij er bij, dat de gansche oostkust tot Tanah Poetih (een nog veel verder zuidwaarts dan Asahan gelegen onderhoorigheid van Siak) hem toebehoorde; dat hij daar overal schatting hief; dat Batoe Bara op zijn last beschoten was omdat men daar geen schatting wilde betalen; dat hem ook geen kennis was gegeven dat daar de Nederlandsche vlag woei, en dat, indien hij dit had geweten, hij daartegen zou geprotesteerd hebben. Van schadevergoeding voor de in 1860 aangehouden schepen werd in het geheel niet meer gerept. De Sultan beloofde echter vereffening dier schuld (waarvan intusschen nooit iets gekomen is) in den brief aan den Gouverneur-Generaal dien hij den kommandant der Bromo medegaf. Voor 't overige bevatte die brief slechts de herhaling der verklaringen, mondeling aan den kommandant der Bromo gedaan.

De Indische regeering, tot vrede geneigd, liet zich wederom paaien door de verklaring des Sultans, dat het de bedoeling niet geweest was de Nederlandsche vlag te hoonen. Ook meende zij op de grensregeling niet verder te moeten aandringen; ofschoon zij zich voornam, in de staatjes die, als onderhoorigheden van Siak, onder Nederlandsche suzereiniteit stonden, nadrukkelijk hare rechten tegen alle aanrandingen van de zijde van Atchin te handhaven.

In 1864 werden eenige Chineezen van Poelo Pinang, die te Tamiang ten handel kwamen, door daar gevestigde Atchineezen vermoord. De Britsche regeering wilde een oorlogschip derwaarts zenden om voldoening te eischen. Op de vertoogen onzerzijds, dat Tamiang tot Siak behoorde, zag zij daarvan af. Maar nu werd het dan ook volstrekt noodzakelijk dat de zaak van onze zijde onderzocht werd. Dit geschiedde; maar het Atchineesche hoofd weigerde alle verantwoording, zeggende dat hij de Atchineesche vlag voerde en dat de Atchineezen niet gewoon waren hunne zaken voor anderen bloot te leggen.

Het scheen nu toch, bij alle zucht om den vrede te bewaren, onvermijdelijk den Sultan van Atchin tot ontrui-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

ming van Tamiang te sommeeren. Maar inmiddels was, ten gevolge onzer blankmoedigheid tegenover Atchin, die misschien als zwakheid beschouwd werd, de houding van Asahan en Serdang zoo vijandig en tergend geworden, dat tot eene expeditie besloten werd, met het doel om aan alle Atchineesche usurpatiën binnen ons grondgebied een einde te maken, alle Atchineesche gewapende macht daaruit te verdrijven en aan de weêrspannige vorsten nadrukkelijk te toonen dat zij Nederland en niet Atchin als Souverein hadden te eerbiedigen. Daar evenwel geene vijandelijkheid tegen Atchin zelf, maar alleen handhaving van ons gezag binnen onze grenzen beoogd werd, achtte men eene waarschuwing aan Atchin overbodig.

Het doel der expeditie werd zonder bloedstorting volkomen bereikt. Asahan en Serdang onderwierpen zich, de Atchineesche sterkte op Poelo Kampei werd geslecht, te Tamiang werd de Atchineesche vlag door de Nederlandsche vervangen, en twee der schuldigen aan den moord der Chineezen te Poelo Pinang werden gevat en door den Pangeran van Langkat terechtgesteld.

Sedert zijn onze bezittingen op de oostkust nog een paar malen aan aanrandingen van Atchineesche zijde blootgesteld geweest, maar zij konden gemakkelijk door onze ambtenaren gekeerd worden. In 1866 werd de Langkatsche kampong Karang door de Atchineesche Lobo Sidoep beoorloogd, omdat zij hulde aan het Nederlandsch Gouvernement had bewezen; en in 1868 werd door de Atchineezen weder pressie op de hoofden langs de Tamiangrivier geoefend, om hen tegen den Pangeran van Langkat op zetten. Doch deze zwakke pogingen werden zonder moeite verijdeld, en aan den slavenhandel die vroeger op deze kust op groote schaal gedreven werd, was nu voor goed een einde gemaakt.

Meer moeite kostte het om ook op de tot het Gouvernement van Sumatra's westkust behoorende eilanden den menschenroof en slavenhandel der Atchineezen te beteugelen. De slavenhandelaars zaaiden twist tusschen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de hoofden, met het oogmerk om onderlinge oorlogen te stichten en zich meester te maken van de kinderen die bij het plotseling overvallen van kampongs werden geroofd, ten einde ze te Atchin tot het meest onzedelijk doel als slaven te verkoopen. Om aan deze gruwelen een einde te maken, werd in 1863 een detachement infanterie met het stoomschip Reinier Claeszen naar Nias gezonden; doch de slavenhandelaars hadden zich zoodanig versterkt, dat de expeditie vruchteloos afliep. Een tweede expeditie volgde en werd met betere uitkomst bekroond. Toch bleef aanhoudende bekruising noodig om de bevolking der ons onderhoorige eilanden voor herhaling dezer gruwelen te behoeden.

In 1865 werden de bovenlanden van Singkel door woelingen van een Atchineeschen zendeling verontrust. De rivier van Singkel ontstaat uit de vereeniging van twee takken, de Simpang Kiri en Simpang Kanan, die eenige uren boven de hoofdplaats bij Pamoeka te zamen vloeien. Langs beide takken liggen eenige kleine inlandsche staatjes, die vroeger ook al onder Atchineeschen invloed stonden, maar sedert eenige jaren het oppergezag van Nederland hebben erkend. Radja Gobang, het hoofd van Kampong Baroe aan de Simpang Kiri, had echter eigenmachtig goederen van handelaars te Singkel aangehouden en weigerde die uit te leveren. Nu vertoonde zich in het genoemde jaar een Atchinees, Tongkoe Seijid geheeten, om in dit gebied hassil voor den Sultan van Atchin te heffen. Hij gaf voor een Arabier en afstammeling van den Profeet te zijn, en verbond zich met Radja Gobang tot eene poging om de vaart op de rivier te beheerschen door te Pamoeka versterkingen op te werpen. Na vruchtelooze aanmaning van onzen ambtenaar te Singkel om op vreedzame wijze de opruiming dier versterkingen te verkrijgen, werd eene kleine militaire macht gezonden, die ze veroverde en vernielde. Radja Gobang werd van zijne waardigheid ontzet, en door een vierjarigen zoon, onder voogdij van zijn oom, opgevolgd. Tongkoe Seijid verliet deze streken en noch van hem noch van Radja Gobang heeft men

PERPUSTAKAAN NASIONAL

sedert ooit meer vernomen. Een ander hoofd van de Simpang Kiri, Radja Poealang geheeten, bleef zich ook nog later als wakil of stedehouder van Atchin uitgeven, ofschoon hij de Nederlandsche souvereiniteit erkend had. Hij heeft echter in 1872 vergiffenis gevraagd en gekregen.

Ofschoon de hier verhaalde gebeurtenissen overvloedige bewijzen opleverden, welk een gevaarlijke nabuur Atchin voor de rust en veiligheid onzer bezittingen was, bleef zich de Indische regeering van rechtstreeksche vijandelijkheden tegen den Sultan onthouden, en ging zij voort hem de beleefdheden te bewijzen, die gewoonlijk aan de Indische vorsten met wie wij in betrekking staan, worden bewezen. In 1867 werd een brief met kennisgeving van het optreden van den Gouverneur-Generaal Mijer door het stoomschip Willem aan den Sultan overgebracht. De ontvangst die den kommandant ten deel viel, was koel en de Sultan bedankte voor zijn aanbod om een brief in antwoord mede te nemen. Hij verklaarde dat hij zijn antwoord langs een anderen weg zou zenden, maar het is nooit te Batavia ontvangen.

Konden dus de Atchineesche hoofden hunnen wrok niet geheel verbergen, zij wisten dien echter genoeg te ontveinzen om niet te doen vermoeden wat zij tegen ons in het schild voerden. Dit was niets minder dan de oude betrekkingen met Turkije te vernieuwen, en bij een verzoekschrift, door al de hoofden geteekend, de Souvereiniteit van hun land aan den Grooten Heer aan te bieden en zijne hulp in te roepen om de Nederlanders van Sumatra te verjagen. Dit plan was waarschijnlijk afkomstig van een persoon die op de lotgevallen van Atchin een grooten invloed heeft geoefend, en wellicht als de hoofdoorzaak van den tegenwoordigen krijg te beschouwen is. Wij moeten bij den romanesken levensloop van dien persoon de aandacht onzer lezers eenige oogenblikken bepalen.

Sidi Mohammed, zoo heet deze persoon, is afkomstig uit het landschap Pedir en moet omstreeks het jaar 1828 geboren zijn. Zijn gedrag als jongeling gaf aan zijn vader,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Tongkoe Ibrahim, reden tot misnoegen, en hij legde hem een barbaarsche straf op, die echter in de Atchineesche strandplaatsen niet ongewoon schijnt te zijn, die namelijk van alleen in een sampan zonder riemen of voedsel op zee drijvende den dood te vinden.

Juist op het oogenblik dat dit vonnis zou voltrokken worden, kwam daar ter plaatse een Fransch schip om handel te drijven. De kapitein, die in den jongen behagen vond, bewoog den vader hem dien zoon af te staan, nam hem mede naar Frankrijk en liet hem behoorlijk onderwijs geven. In September 1852 bezocht hij, met een pas van den Nederlandschen ambassadeur te Parijs, Rotterdam, Amsterdam en 's Gravenhage en keerde daarop naar Frankrijk terug. Eenige weken later las men in den Constitutionnel een bericht van den volgenden inhoud: „Het bezoek van Abdoe'l-Kader te St. Cloud is niet de eenige belangwekkende gebeurtenis van den dag van gisteren geweest. Na den Emir is een afgevaardigde van den koning van Atchin op Sumatra door Z. H. den Prins-President ontvangen. Deze afgevaardigde, een man van een indrukwekkend voorkomen, heeft bijna de kleur van een Abyssiniër. Hij heeft aan Z. H. een fraaie snuifdoos aangeboden, het werk, naar hij zegt, van Chineezen, die alleen in het gebied van Atchin de kostbare metalen bewerken. Deze fraai gewerkte doos schijnt een namaaksel te zijn van eene Europeesche der vorige eeuw, die in handen zal gekomen zijn van Chineesche werklieden, zoo bekwaam, gelijk men weet, in het nabootsen. De afgezant van den koning van Atchin heeft aan den Prins-President de warmste verzekeringen gegeven van het verlangen van zijn Souverein om betrekkingen met Frankrijk te onderhouden."

De Constitutionnel vermeldt echter niet alles van deze samenkomst. Later is, bij het bezoek van de oorlogsbrik de Haai te Atchin in 1855, gebleken, dat aan Sidi Mollammed een brief en een kostbare sabel, als geschenk van den President der Fransche republiek, voor den Sultan van Atchin zijn medegegeven. Dit is geheel in overeen-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

stemming met de avontuurlijke politiek van den man, die een maand na het bezoek van den zoogenaamden Atchineeschen gezant, zich door den meest vermetelen staatsgreep op den keizerstroon wist te plaatsen.

Van Parijs verreisde Sidi Mohammed na zijne ontvangst bij den President naar Konstantinopel, met het voornemen om vandaar over Mekka naar zijn vaderland terug te keeren. Men weet dat hij later bij verschillende gelegenheden hoog op heeft gegeven van zijn onderhoud met den Sultan van Roem (Turkije), die groote belangstelling in de zaken van Atchin zou betoond hebben. Men zegt zelfs dat de borst van Sidi Mohammed met eene Turksche ridderorde prijkt.

Nadat Sidi Mohammed, in zijn vaderland teruggekomen, eenigen tijd bij den Sultan van Atchin vertoefd had, begaf hij zich naar Troemon. Een Nederlandsch ambtenaar, die den vorst van dat rijk in 1854 bezocht, hoorde daar veel verhalen van den invloed in strijd met onze belangen, dien een zekere Nja Adam op den Radja Moeda oefende. Hij deed onderzoek naar dien persoon, en nu bleek hem dat hij de ons bekende Sidi Mohammed was, die zich de titels aanmatigde van Toeankoe Hadji Mohammed Roos, Panglima Sultan Roem dan Kalipa Nja Adam. Sidi Mohammed verbaasde niet alleen door zijne grootspraak, maar wekte de eerzucht der hoofden op en bracht alle gemoederen in beweging. Volgens zijn voorgeven zou de Sultan van Roem beloofd hebben, dat hij het rijk van Atchin in vorigen luister herstellen en uitbreiden zou. Hij meende te mogen verwachten, ofschoon hij het niet als zeker durfde voorspellen, dat binnen een paar jaren de vlag van Atchin te Batavia zou waaien. Ook de hulp der Franschen zou daarbij niet uitblijven.

Het is waarschijnlijk dat de invloed dien de Nederlandsche regeering te Troemon oefent, de verwijdering van dezen gevaarlijken persoon uit onze nabijheid zal bewerkt hebben. Hij vond trouwens voor zijne intriges in Atchin zelf, waarheen hij nu terugkeerde, een veel beter terrein.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Er is wel geen twijfel aan, of de stap in 1868 door de Atchineezen bij den Grooten Heer gedaan, is door zijn drijven uitgelokt. De Turksche regeering schijnt zich tot het vragen van eenige opheldering omtrent onze verhouding tot Atchin bepaald te hebben, zooals reeds vroeger werd gemeld.

Ik zal wel niet behoeven op te merken dat de verhouding van Nederland tot Atchin bij voortduring van dien aard was, dat de regeering wenschen moest hare handen geheel vrij te maken tegenover Engeland, gelijk bij het bovengemelde traktaat betreffende Sumatra is geschied. Niet alleen bleef de slechte gezindheid van dien staat een gevaar en een gedurige bedreiging voor ons koloniaal rijk; maar de onrust en onveiligheid op de kusten waren weder toenemend, en het kon ons toch nooit aangenaam zijn de handhaving der politie op de Atchineesche kusten aan eene andere vlag dan de Nederlandsche driekleur toevertrouwd te zien. De handhaving der orde door een vreemde mogendheid moest natuurlijk leiden tot eene poging om blijvenden invloed op Atchin te verwerven, en zou ons vroeg of laat terugvoeren tot dien toestand van gedeeld bezit van hetzelfde eiland en de gedurig daaruit voortvloeiende botsingen tusschen de wederzijdsche ambtenaren, waarvan wij, in de eerste jaren na het herstel van ons gezag in Indië, de bitterheid in zoo hooge mate ondervonden hebben, dat slechts de domste struisvogelpolitiek het gevaar van het terugkeeren van zulk een toestand met onverschilligheid kan bejegenen. De Singapore Freepress van 28 Juli 1868 meldde, dat de Engelsche schoener Good Fortune op de kust van Atchin was geplunderd en dat een der Radja's gedreigd had dat hetzelfde lot zou weervaren aan iederen handelaar van Pinang, die het wagen zou zich daar te vertoonen; en den 1sten October daaraanvolgende behelsde dat blad eene notificatie van het bestuur der Straits, houdende dat tot zijne kennis was gekomen, dat vijandelijkheden plaats hadden tusschen de hoofden van Telok Samoi, Koertoi en Edi op Sumatra's noord- en oostkust, waarom de Gouverneur der Straits-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Settlements alle schepen meende te moeten waarschuwen tegen de poging om gedurende die onlusten genoemde havens binnen te loopen. De spoedig daarop gevolgde verschijning der Britsche kanonneerboot Algerine op de Atchineesche kust boezemde geen genoegzaam ontzag in, en toen in 1870 de brik Roseneath wegens gebrek aan water in eene Atchineesche haven binnenliep, moest een zich aan boord bevindende zendeling allerlei beleedigingen en mishandelingen van de bevolking verduren. Ter zelfder tijd braken vijandelijkheden uit tusschen den Sultan van Atchin en zijne vazallen de Radja's van Pasangan en Telok Samoi, die weigerden de huldegiften te betalen, en die geschillen maakten de kust zoo onveilig, dat de Gouverneur der Straits-Settlements den 1sten Juli 1870 een proclamatie uitvaardigde, om op nieuw voor de onveiligheid over een groot deel van Sumatra's noordkust te waarschuwen, en te verklaren dat ieder schip dat deze bezocht, terwijl de vijandelijkheden voortduurden, zelf de schade daarvan zou moeten lijden en op geen bescherming van het Gouvernement kon rekenen. Maar zulk een toestand kon toch niet voortduren. Meer en meer werd door de dagbladen op krachtige tusschenkomst bij de Regeering aangedrongen. Niet lang meer had het opperbestuur den toestand lijdelijk kunnen aanzien. Maar zou het inderdaad voor ons wenschelijk zijn geweest, dat Engeland de taak had in handen genomen? En bij al het gezegde kwam nu nog dat ook de Nederlandsch-Indische dagbladen over hervatting van den slaven-uitvoer van Nias naar Atchin en de daardoor bij de bevolking gewekte onrust en vrees luide klachten lieten hooren.

Terwijl het Sumatra-traktaat hangende was, werden door het Opperbestuur ten aanzien van Atchin instructiën aan de Indische regeering gegeven, waarin gewezen werd op de noodzakelijkheid eener waakzame en meer voortdurende contrôle, des noods gevolgd door maatregelen van repressie, om Atchin te dwingen tot opvolging der bepalingen van het in 1857 gesloten traktaat, en op onze verplichting

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

om niet alleen Atchineesche woelingen in onze eigen bezittingen tegen te gaan, maar om ook aan handel en scheepvaart in het algemeen die mate van veiligheid te verschaffen, waarop mag gerekend worden overal waar een Europeesche mogendheid haren invloed doet gelden. Met het oog op dit laatste beval de regeering ook nog speciaal aan een oorlogschip te zenden, ten einde onderzoek te doen naar de gelegenheid om, in het belang der stoomvaart, kustlichten om de noord van Sumatra op te richten.

Om aan deze instructiën gevolg te geven, besloot de Indische regeering in 1871 het stoomschip Djambi met een tocht langs Sumatra's westkust, een bezoek te Atchin en een onderzoek der vaarwateren en gelegenheden tot het oprichten van vuurtorens te belasten, en te gelijker tijd de Marnix de vlag te doen vertoonen langs Sumatra's noord- en oostkust, tevens met last om den zeeroof tegen te gaan. De controleur Krayenhoff zou met de Djambi medegaan om een brief van den Gouverneur-Generaal aan den nieuwen Sultan te overhandigen. Sultan Mantsoer Schah was namelijk in het vorige jaar overleden, en, daar ook zijn beide zonen kort te voren gestorven waren, opgevolgd door een achterneef, die toen, volgens het koloniaal verslag van 1871 eerst 12, volgens latere berichten 16 jaren oud was.

De Marnix bezocht op haren tocht onder anderen ook de haven van Edi, die, naar men vernomen had, door schepen van Simpang Olim geblokkeerd werd; doch voor hare komst waren deze schepen op het gezicht van twee koopvaardij-stoombooten van Poelo Pinang weder weggezeild. De radja van Edi verhaalde, dat in die streken, zoodra duizend man bij elkander waren, een radja benoemd werd, die, als hij tegen een zijner buren vechten wilde, daartoe verlof vroeg van den Sultan en dat altijd verkreeg, terwijl de Sultan zelf hem tegen goede betaling kruit en lood leverde. De radja had eenige weken te voren geschreven aan den controleur van Deli, met verzoek om in gelijke betrekking als de Sultan van dat rijkje tot het Nederlandsch Gouvernement te komen, hopende dat dan ook in

PERPUSTAKAAN NASIONAL

zijn gebied spoedig rust en welvaart zouden heerschen. Hij herhaalde nu dien wensch en vroeg om reeds dadelijk de Nederlandsche vlag te mogen voeren, wat hem echter met het oog op zijne verhouding tot Atchin moest geweigerd worden. Door de hoofden van den rechter of Nederlandschen oever van de Tamiang-rivier werd de verschijning van de Marnix met groote vreugde begroet, en nog meer de mededeeling van het voornemen om herhaaldelijk oorlogschepen naar die streken tot bevordering van rust en veiligheid te zenden.

De Marnix zette den tocht voort tot de reede van Atchin, maar had daar geen communicatie met den wal. Even na haar vertrek kwam de Djambi op de reede. De controleur Krayenhoff had in last te zorgen, dat de brief van den Gouverneur-Generaal op waardige wijze met de noodige staatsie ontvangen werd. Hierover ontstond al dadelijk gehaspel. Eerst was de eerste rijksbestierder afwezig; toen hij terugkwam werden tegen het voorgestelde ceremoniëel allerlei bezwaren gemaakt. Den 27sten September kwamen de beide rijksbestierders, als vertegenwoordigers van den jeugdigen Sultan, aan boord, door drie beloebalangs vergezeld. De eerste rijksbestierder, zich noemende Habib Abdoe'r-rahman, voerde uit naam van allen het woord. Hij gaf hoog op van zijn verblijf in Turkije en zijne gesprekken met den grooten Heer, en verklaarde dat Atchin met Turkije, Frankrijk, Engeland en andere mogendheden in vriendschap leefde, maar dat hij van de vriendschapsbetuigingen van Nederland niets begreep, daar dit rijk, wanneer het werkelijk vriendschappelijke gezindheden koesterde, behoorde te beginnen met de landen die het aan Atchin ontnomen had, zooals Siboga, Baroes, Singkel, Nias en de staatjes op de Oostkust, terug te geven, en den Sultan hulp te verleenen tegen de vorsten die zich in de grenslanden aan zijne macht poogden te onttrekken. Men herkent den man aan zijn taal. Habib Abdoe'r-rahman is klaarblijkelijk niemand anders, dan Sidi Mohammed, die zich in Atchin tot den rang van

eersten rijksbestierder had weten te verheffen. Ook zijne volgende handelingen zullen dit bevestigen.

Het bezoek eindigde echter beter dan het begonnen was. Men werd het eens omtrent het ceremoniëel, de controleur ging met eenige officieren aan wal, de ontvangst liet niets te wenschen over, en de rijksbestierder zond ten slotte aan de gecommitteerden nog een zeer beleefden brief, nadat zij reeds naar boord waren teruggekeerd.

De Djambi vervolgde nu den tocht langs de oostkust. De radja van Pedir maakte van die gelegenheid gebruik om den wensch te kennen te geven van onder bescherming van het Nederlandsch Gouvernement te komen; het hoofd van Pasei (Passir), die reeds in 1866 in denzelfden zin aan den controleur van Batoe Bara geschreven had, herhaalde zijne vroegere betuiging. Ook de radja van Edi deed nogmaals een poging om zijn meermalen geuit verlangen bevredigd te zien. Doch voor al die aanzoeken sloot de regeering voorzichtig het oor.

Het bleef nog altijd de bepaalde wensch van het Opperbestuur, duidelijk in zijne instructiën aan de Indische regeering uitgedrukt, om Atchin te sparen en zelfs zijne integriteit te handhaven, maar zonder iets te laten vallen van zijne eischen. De gedragslijn die men te volgen had, werd intusschen door den loop der omstandigheden hoe langer hoe scherper afgebakend. De radja van Edi zond in Maart 1872 twee gezanten naar Riouw om het aanbod tot erkenning der Nederlandsche Souvereiniteit formeel te herhalen, en toen deze onverrichter zake terugkeerden, trachtte hij zijn doel langs een omweg te bereiken en onderwierp zich aan het gezag van onzen vazal den Pangeran van Langkat. Dezelfde weg werd door het hoofd van Pasei ingeslagen. Van de Britsche regeering ontving men de mededeeling, dat Atchin zich om raad en hulp tegen Nederland tot het Gouvernement der Straits had gewend. Het werd nu dringend noodig, zoowel om hen die onze bescherming hadden ingeroepen zoo min mogelijk te leur te stellen, als om Atchin duidelijk te maken, dat het met

PERPUSTAKAAN NASIONAL

geen andere Europeesche mogendheid dan met Nederland iets te doen had, een meer stringent traktaat te sluiten. De Djambi werd in 1872 met een tweeden verkenningstocht tot aanvulling van het onderzoek voor het oprichten van vuurtorens belast. De controleur Krayenhoff deed andermaal de reis mede als gemachtigde der Ned. Regeering, om voorstellen omtrent een nieuwe overeenkomst te doen. Maar het doel dier zending werd geheel verijdeld. De rijksbestierder en de overige rijksgrooten hielden zich ziek of afwezig en er kon geene conferentie gehouden worden. Dit hadden gevolge dat de Indische regeering eene commissie benoemde, om in plechtig gezantschap naar Atchin te gaan, en den Sultan openingen te doen omtrent den geest der overeenkomst die door het Gouvenement gewenscht werd. Die commissie werd opgedragen aan de heeren Schiff, resident van Riouw, en von Dewall, ambtenaar met den rang van resident voor de beoefening der Maleische taal, terwijl de heer Krayenhoff als secretaris aan de commissie werd toegevoegd. De instructiën dier commissie hadden nog altijd eene geheel vredelievende strekking; men zou alleen laten doorschemeren dat, ingeval Atchin eene goede verstandhouding met Nederland bleef weigeren, wij genoodzaakt zouden zijn, hoe ongaarne ook, de onderhoorigheden van Atchin die onze bescherming ingeroepen hadden, bij het onder onze Souvereiniteit staande gebied in te lijven. De komst der Gouvernements-Commissarissen zou minstens twee maanden te voren in een brief van den Gouverneur van Sumatra's westkust aan den Sultan van Atchin worden aangekondigd, opdat niet de poging tot onderhandeling door nieuwe uitvluchten zou verijdeld worden. Maar ook met die aankondiging zou men wachten totdat de expeditie naar Deli zou zijn afgeloopen, juist in dien tijd ondernomen om de weêrspannige, wellicht ook weder door de Atchineezen opgezette hoofden der Bataks te tuchtigen, die tegen onzen trouwen vazal, den Sultan van Deli, in verzet waren gekomen.

Inmiddels hadden op de oostkust weder nieuwe onge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

regeldheden plaats gehad. De gezanten van Edi, die in Maart Riouw bezocht hadden, waren met het stoomschip Banka naar hun land teruggebracht. Dat schip had bij die gelegenheid ook Simpang Olim bezocht en zich overtuigd dat de radja nieuwe toerustingen maakte om zijne naburen aan te vallen. Den radja werd nadrukkelijk te kennen gegeven, dat Nederland geene verstoring van de rust en veiligheid zou gedoogen. Hij hield zich stil zoolang de Banka aanwezig was, maar nauwelijks was dit schip vertrokken, of de vijandelijkheden werden hervat, en weldra was geen handelsvaartuig in de havens van Edi en Koertoi meer veilig.

Dientengevolge werd de Marnix, zoodra zij bij Deli kon gemist worden, naar genoemde havens gezonden. Te Koertoi vond zij de Gipsy liggen, een zwaar gewapend vaartuig van Simpang Olim, dat een paar handelsprauwen had geplunderd, geen vlag voerde en geen behoorlijke papieren kon toonen, waarom het als een voor zeeroof gebezigd vaartuig door de Marnix werd opgebracht. Toen de controleur Krayenhoff in October 1872 met het stoomschip Maas en Waal te Atchin kwam, om de komst der Commissarissen aan te kondigen, vernam hij daar dat de radja van Simpang Olim zich bij den Sultan over de aanhouding der Gipsy beklaagd had, en dat dit feit de woede tegen Nederland niet weinig had vermeerderd.

De Maas en Waal was door ongunstig weder eerst den 31sten October, merkelijk later dan verwacht was, te Atchin gekomen. De ontvangst was niet onbeleefd, maar de eerste rijksbestierder heette nog altijd afwezig, en de tweede verklaarde, dat, daar de vasten was ingevallen, geene zaken konden behandeld, en dat ook de brief van den Gouverneur niet vóór den 7den December kon geopend worden. De brief werd echter in ontvangst genomen.

Inmiddels hadden de Atchineesche hoofden een fijn gesponnen list bedacht — want dat hunne handelwijze als zoodanig moet beschouwd worden, heeft de uitkomst geleerd, — om de Nederlanders met praatjes te paaien en

PERPUSTAKAAN NASIONAL

inmiddels te trachten zich van den steun van vreemde mogendheden te vergewissen. Er bestaat te Atchin, zooals ons historisch overzicht geleerd heeft, van oudsher eene partij van inlandsche hoofden en daartegenover eene Arabische partij, die, door den Islam en zijne instellingen op den voorgrond te brengen, den invloed der hoofden vijandig is. De natuurlijke plaats van den Sultan is aan het hoofd der Arabische partij, en daar vinden wij dan ook doorgaans de vroegere vorsten. Nu evenwel beweerde men dat de Sultan de inlandsche partij was toegedaan, evenals zijn Schahbandar of havenmeester, de persoon die na den rijksbestierder een der hoogste ambten in Atchin bekleedt. Die inlandsche partij, beweerde men verder, was ons genegen, terwijl daarentegen de Arabische partij, aan wier hoofd de rijksbestierder stond, als ons zeer vijandig werd afgeschilderd. De jonge Sultan, zeide men verder, droeg met weêrzin het juk van den rijksbestierder, en de Schahbandar was zelfs genoodzaakt geworden te vluchten, omdat de Arabische partij hem naar het leven stond. Reeds gedurende het tweede bezoek der Djambi te Atchin was dit een en ander den heer Krayenhoff door zijn tolk medegedeeld; ook hadden verschillende personen hem door dien tolk doen weten, dat de willekeur der grooten niet meer te verdragen was, dat zij allerlei verongelijkingen te verduren hadden, en niets liever wenschten dan onder het Ned. Indisch bestuur te staan. Thans kwam de Shahbandar, Panglima Tibang Mohammed geheeten, van Poelo Pinang, waarheen hij eerst heette gevlucht te zijn, naar Riouw, quasi om bescherming te zoeken bij den Nederlandschen resident, en voorgevende dat hij van den Sultan heimelijk last had om een tractaat te sluiten. Toen hem echter gevraagd werd zijne volmacht te toonen, wist hij gepaste uitvluchten te bedenken en beweerde dat het geen moeite zou kosten die later te erlangen. De resident, tevens, zooals wij weten, een der Commissarissen voor de Atchineesche zaken, gewaagde in zijn gesprekken niet van de bevolen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

zending van Commissarissen naar Atchin, maar zeide als ter loops dat hij zelf wellicht eens te Atchin zou komen, een plan waarmede de Schahbandar zich zeer ingenomen betoonde. Deze vertrok daarop, na vergunning gevraagd en bekomen te hebben om terug te keeren, nadat hij eenige handelszaken in de Straits geregeld en een bezoek aan den Sultan zou gebracht hebben. Eenige dagen later schreef hij den resident uit Singapore een brief, waarin hij meldde dat hij daar door ziekte was opgehouden, maar nu spoedig naar Atchin hoopte te vertrekken, om een brief van den Sultan voor den resident te halen.

In December kwam de Schahbandar, vergezeld van vier Atchineesche oeloebalangs, te Riouw terug. Hij had nu een brief van den Sultan, waarin deze den resident verzocht zijn voorgekomen bezoek nog wat uit te stellen; „want," schreef de vorst, „het is nu eene maand geleden dat ik een brief heb gezonden aan den Sultan van Turkije, waarop ik nog geen antwoord heb ontvangen; zoodra ik eenig antwoord daarop ontvang, zal ik den Gouverneur-Generaal een brief schrijven."

Deze woorden kwamen den resident natuurlijk zeer raadselachtig voor, maar de gezanten bleven niet in gebreke ze toe te lichten. Toen de Schahbandar te Atchin was teruggekomen, had men daar het gerucht verspreid, dat hij het rijk aan den resident van Riouw had overgegeven. De Sultan had hem echter de hand boven het hoofd gehouden. De Schahbandar had mededeeling gedaan van het plan van den resident om Atchin te bezoeken (men hield zich dus alsof de aankondiging van de komst der Commissarissen in den brief van den Gouverneur der westkust nog altijd niet gelezen was). Dit bericht had op de beide partijen, waartusschen Atchin verdeeld was, een zeer verschillenden indruk gemaakt. De Sultan en zijne partij hadden het bericht met vreugde vernomen, maar wenschten nog eenig uitstel, daar zij hoopten vooraf den invloed van den eersten rijksbestierder te breken. Zij hadden zich reeds verzekerd van den steun der oeloebalangs

PERPUSTAKAAN NASIONAL

uit het oostelijk deel des rijks, maar wachtten nu nog den uitslag van onderhandelingen met die in het westen en speciaal met den radja van Troemon. Slaagden zij hierin naar wensch, dan zou de Arabische partij het onderspit delven, en dan was het de tijd voor den resident om te komen. De Sultan had in dien zin aan den resident willen schrijven; maar de partij van den eersten rijksbestierder had dit tegengehouden, en gevorderd dat als reden van het gevraagde uitstel zou worden opgegeven dat men antwoord van Turkije wachtte. De brief aan den Sultan van Turkije was intusschen werkelijk verzonden; hij was namelijk door den rijksbestierder geschreven en aan den Sultan ter teekening voorgelegd. De twee eerste concepten had de Sultan geweigerd te teekenen, tot onderteekening van het derde had hij zich met moeite laten overhalen. Wat die brief behelsde wisten de gezanten niet; hij zou wel alleen geschreven zijn om aan de Arabische partij een concessie te doen; want zij wisten zeer wel dat Turkije niets met Atchin te maken had. De gezanten brachten voorts ook nog brieven van onderscheiden oeloebalangs aan den resident mede, waarin zij hem verzochten over den brief des Sultans niet gevoelig te zijn, wezen op het bestaan van twee partijen in Atchin en de genegenheid van den Sultan jegens het Nederlandsche Gouvernement, en, terwijl zij mede op het uitstel van zijn bezoek aandrongen, als reden daarvan opgaven, dat zij den Radja Moeda van Troemon zouden gaan halen, en dat, als die aanwezig was, alles zich verder naar de wenschen van den resident zou schikken. Ook de zaak van de Gipsy werd door de gezanten ter sprake gebracht, en door den resident tot hun genoegen opgehelderd.

Het gunstig rapport van den resident van Riouw over den staat van zaken stemde de Indische regeering tot groote toegevendheid. Zij meende dat het werkelijk zaak zou zijn het bezoek der Commissarissen te Atchin nog wat uit te stellen, en machtigde den resident de Gipsy aan den Sultan van Atchin over te leveren, en de gezan-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

ten met de Marnix naar Atchin te doen terugbrengen. Het aanbod tot dit laatste werd door hen aangenomen, maar met verzoek om onderweg eenige Atchineesche havens te mogen aandoen, omdat zij brieven van den Sultan aan de hoofden hadden af te geven, waarin deze tot ondersteuning van des Sultans gezag werden aangemaand.

Nog eer de gezanten van Riouw vertrokken waren, dreigde een daar ontvangen bericht het weefsel van list te verscheuren. De Indische regeering, vernomen hebbende dat in Januari dezes jaars een afgevaardigde van den Sultan van Atchin naar het Fransche Gouvernement was gezonden om hulp en bescherming te vragen, gelastte den resident daarvan opheldering van de gezanten te vorderen. Deze hielden zich ten hoogste verbaasd, en beweerden dat de Sultan aan die zending onmogelijk deel kon hebben, en dat misbruik van zijn tjap moest zijn gemaakt. In het voorbijgaan merk ik op, dat zoowel de brief naar Turkije als de zending naar Frankrijk ongetwijfeld feiten zijn, — feiten waarin men gemakkelijk de hand van Habib Abdoe'r-rahman, alias Sidi Mohammed, herkent. De resident was door de verklaringen der gezanten zoo bevredigd, dat zijn vertrouwen niet werd geschokt.

Den 25sten Januari vertrokken de gezanten met de Marnix van Riouw naar Singapore, waar zij eenige dagen vertoefden, terwijl zij vandaar door onze oorlogsstoomboot langs de verschillende door hen aangewezen havens naar Atchin zijn teruggebracht.

Terwijl dus de gezanten van Atchin zich in vriendschappelijke betrekking gesteld hadden tot den resident van Riouw; terwijl zij hem op eene goede ontvangst te Atchin hadden voorbereid; terwijl zij zich door de goedwilligheid der Regeering in staat hadden gesteld gezien om met eene stoomboot der Nederlandsche marine naar Singapore over te steken; vernam de Indische regeering uit eene bron die omtrent de waarheid van het bericht geen zweem van twijfel gedoogde, dat de Atchineesche gezanten gedurende hun verblijf met de Marnix te Singa-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

pore zich met de agenten van vreemde mogendheden aldaar in betrekking hadden gesteld, en hun het voorstel hadden gedaan tot het sluiten van traktaten tusschen hunne Gouvernementen en Atchin, omdat Atchin door Nederland bedreigd werd.

Het Opperbestuur, door een telegram der Indische regeering van deze verraderlijke handelwijze onderricht, begreep dat onmiddellijk van Atchin rekenschap en opheldering moest gevorderd worden, en dat met den meesten spoed en nadruk moest gehandeld worden, om eene mogelijke inmenging van vreemde Staten, die voor de regeling onzer betrekkingen tot Atchin hoogst belemmerend zou kunnen worden, door ieder gepast middel te voorkomen. Door het kabinet van 's Gravenhage werd inmiddels al het noodige gedaan om met de gezindheden der betrokken mogendheden bekend te worden, en de regeering was gelukkig genoeg aan de Kamer te kunnen verklaren, dat zij bij allen de meest gewenschte welwillendheid en medewerking had gevonden. In de gegeven omstandigheden kan daaraan wel geen andere zin gegeven worden, dan dat zij allen aan hunne agenten te Singapore het bevel gegeven hebben om zich van inmenging in de Atchineesche zaken te onthouden.

Maar de Indische Regeering kon eene zoodanige beslissing niet afwachten. Zij moest vreezen zich voor een fait accompli gesteld te zien, dat onze positie op Sumatra voor altijd zou bederven. Na overleg door middel van den telegraaf met het Opperbestuur, benoemde zij den vicepresident van den Raad van Indië tot Commissaris voor de zaken van Atchin en zond hem met vier oorlogschepen derwaarts, om van dien Staat opheldering en rekenschap en eene voldoende regeling der betrekkingen met Nederland te eischen, en in geval van weigering den oorlog te verklaren.

Het vertrek van den Commissaris is zooveel mogelijk bespoedigd, en daar eene weigering voorzien werd, is hij op den voet gevolgd door eene niet onbelangrijke krijgsmacht, zonder dat voor hare uitzending de oorlogsverklaring is afgewacht. Er bestond daarvoor een dubbele re-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den. Men hoopte door deze machtsvertooning aan de vertoogen van den Commissaris klem bij te zetten; men wist dat, uithoofde van den naderenden kwaden moeson, eene expeditie nog uiterlijk in het laatst van Maart moest gezonden worden, of anders tot het najaar zou moeten wachten. In geval dus Atchin weigerachtig bleef, hoopte men door een coup de main in eens aan den oorlog een einde te maken. Mocht ook dit mislukken, dan was ten minste, zoo de oorlog verklaard en begonnen was, eene tusschenkomst van bevriende mogendheden niet meer te duchten.

Men weet het overige. Atchin heeft alle opheldering geweigerd, Atchin is voortgegaan zich te wapenen, den 26ten Maart is de oorlog verklaard.

Men weet ook dat ons leger een échec heeft geleden; dat de strijdkrachten en verdedigingsmiddelen van Atchin grooter zijn gebleken dan men verwacht had, grooter ook dan, op grond van alle informatiën, vooropgesteld werd in de beide eerste hoofdstukken van dit werkje, die werden geschreven en afgedrukt eer nog de ongelukkige afloop der expeditie ter onzer kennis kon zijn gebracht. Ook thans nog is de kennis van het gebeurde zeer onvolledig; zij berust enkel op telegraphische berichten, die noodwendig kort en soms onduidelijk zijn. Zooveel weten wij, dat voor eene ernstige hervatting der vijandelijkheden het najaar moet worden afgewacht. Dat de oorlog moet worden voortgezet, daaromtrent kan geen twijfel bestaan; dat hij ten slotte met een goeden uitslag zal bekroond worden, daarvoor is de bekwaamheid onzer officieren, de moed van ons leger, de uitslag tot dusver van al onze Indische oorlogen, en de overtuiging dat wij in den strijd met Atchin beschaving en menschelijkheid tegenover barbaarschheid en wreedheid voorstaan, ons ten genoegzamen waarborg.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

